

Tulevaisuuskatsaus vuoteen 2020

Maa- ja metsätalousministeriön toimiala

Esipuhe

Valtioneuvoston kanslia pyysi 14.1.2010 ministeriöitä laatimaan virkamiestyönä tulevaisuuskatsauksen omalta hallinnonalaltaan. Katsauksessa tuli erityistä huomiota kiinnittää horisontaalisiin yhteistyömahdollisuuksiin yli hallinnonalojen, koska yhteensovittamisella ja päällekkäisen työn välttämällä voidaan saavuttaa vaikuttavuutta ja tuottavuutta. Tätä yhteensovittamista varten tuli kansliapäälliköiden olla yhteydessä niihin kollegoihin, joiden hallinnonalojen katsottaisiin parhaiten tarjoavan yhteistyön mahdollisuuksia. Katsauksen tuli ohjeiden mukaan toimia mahdollisimman monipuolisena, erilaisia toimintavaihtoehtoja antavana, kaikille avoimena pohjana kevään 2011 hallitusneuvotteluja silmällä pitäen.

Maa- ja metsätalousministeriön tulevaisuuskatsaus on laadittu toimeksiannon mukaisesti virkamiestyönä ns. tulevaisuuskatsausryhmässä, jossa oli edustaja jokaisesta poliittikalohkosta kansliapäällikön lisäksi. Työtä helpotti se, että kaikilla ministeriön poliittikalohkoilla oli vastikään tehty strategiatyötä, joten aineistoa oli riittävästi valmiina. Vaikeudeksi osoittautuikin ennen muuta aineiston tiivistäminen, minkä voi havaita katsauksen sivumäärässä.

Kuten katsauksesta ilmenee, maa- ja metsätalousministeriön poliittikalohkoja, 1) maaseutu-, 2) maatalous-, 3) elintarvike-, 4) kala-, riista- ja porotalous-, 5) vesitalous-, 6) metsäpolitiikka sekä 7) kiinteistö- ja paikkatietoinfrastrukturi, yhdistävinä tekijöinä ovat luonnonvarat ja niiden kestävä hyödyntäminen. Myös kiinteistö- ja paikkatietoinfrastrukturi kytkeytyy varsin läheisesti luonnonvarojen hallintoihin ja käyttöön vaikka sektori koskee kaikkia maa- ja vesialueita ja niillä sijaitsevia kohteita. Tavallisen kansalaisen näkökulmasta voi taas ministeriömme kokonaisvastuu elintarvikkeiden turvallisuudesta ja saatavuudesta olla kaikkein tärkein vastuualue. Maa- ja metsätalousministeriötä voisi poliittikalohkojensa sisällön ja vastuiden mukaisesti varsin hyvin nimittää elintarvike- ja luonnonvaraministeriöksi. Samasta syystä ministeriöllämme on kohtuullisen paljon annettavaa tekeillä olevan kansallisen biotaloustrategian toteuttamiseen.

Toivottavasti tulevaisuuskatsauksemme antaa lukijalle käyttökelpoisen kuvan siitä, miten maa- ja metsätalousministeriön virkamieskunta näkee tulevaisuuden haasteet, mahdollisuudet ja vaihtoehdot niiden kohtaamiseen

Jarmo Vaittinen
kansliapäällikkö

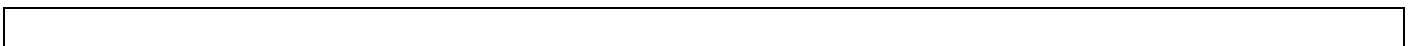
20.9.2010

Makasiini 77220

**TULEVAISUUSKATSAUS VUOTEEN 2020:
MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN TOIMIALA**

Maa- ja metsätalousministeriö johtaa toiminta-ajatuksensa mukaisesti uusiutuvien luonnonvarojen kestävästä käytön politiikkaa osana valtioneuvostoa ja EU:n yhteistä päätöksentekoa.

Ministeriön vision mukaan Suomi on uusiutuvia luonnonvaroja kestävästi, monipuolisesti ja tehokkaasti hyödyntävä yhteiskunta, jossa ihminen ja luonto voivat hyvin. Ministeriön uusiutuvien luonnonvarojen kestävästä käytön politiikkaan sisältyy myös elintarvikkeiden laatu ja turvallisuus sekä eläinten ja kasvien terveys. Toimenpiteillään ministeriö luo edellytyksiä maaseudun elinkeinojen ja virkistystoimintojen kehittämiseen sekä edistää ihmisten hyvinvointia. Tavoitteen toteuttamiseksi vaikutetaan myös EU:n tasolla tapahtuvaan päätöksentekoon.

SISÄLTÖ

YHTEENVETO	3
1. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KEHITYSNÄKYMÄT	10
1.1. Toimintaympäristön yleiset kehitysnäkymät	10
1.2. Kansalliset reunaehdot, haasteet ja mahdollisuudet	12
1.3. Maa- ja metsätalousministeriön tehtävät tulevaisuudessa	14
2. MAASEUDUN KEHITTÄMINEN	15
2.1. Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat.....	15
2.2. Maaseudun kehittämisen ratkaisumalleja (vuoteen 2015).....	16
3. MAATALOUS.....	19
3.1. Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat.....	19
3.2. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)	22
4. ELINTARVIKKEIDEN TURVALLISUUS JA LAATU	23
4.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat.....	23
4.2. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)	25
5. KALA-, RIISTA- JA POROTALOUS	28
5.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat.....	28
5.2. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)	29
6. VESITALOUS	32
6.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat.....	32
6.2. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)	32
7. METSÄATALOUS	35
7.1. Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat.....	35
7.2. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset	37
7.2.1 Metsiin perustuva liiketoiminta vahvistuu ja tuotannon arvo kasvaa	39
7.2.2 Metsätalouden kannattavuus paranee.....	40
7.2.3 Metsien monimuotoisuutta, ympäristöhyötyjä ja hyvinvointivaikutuksia vahvistetaan	41
7.2.4 Metsäalan osaaminen ja vaikuttaminen kansainväliseen ja EU-metsäpolitiikkaan	42
8. KIINTEISTÖ- JA PAIKKATIETOINFRASTRUKTUURI.....	42
8.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat.....	42
8.2. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)	44
9. TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOSTEN VAIKUTUS MAA- JA METSÄATALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALAN TEHTÄVIEN HOITON	46
9.2. Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)	47
9.2.1 Maaseutupolitiikan valmistelu	47
9.2.2 Maaseutu- ja maatalouspolitiikan toimeenpano.....	48
9.2.3 Ruokapolitiikan koordinaation tehostaminen	48
9.2.4 Metsäpolitiikan valmistelu ja metsäorganisaatiot.....	49
9.2.5 Riistahallinto	50
9.2.6 Hallinnonalan sektoritutkimus.....	50
9.2.7 Teknologian ja tiedon siirto.....	51
LIITTEET	53

YHTEENVETO

Toimintaympäristöstä

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan toimintaympäristö on suuressa muutoksessa. Maailmantalouden globalisaatio jatkuu, joskin epävarmuustekijät lisääntyvät. Väestön määrän kasvu ja ilmastonmuutos seurannaisvaikutuksineen lisäävät luonnonvarojen käytön ja ruokahuollon merkitystä. Uusiutuvan energian merkitys kasvaa, samoin ekologisen kestävyuden merkitys. Suomen kannalta myönteistä erityisesti pitkällä tähtäyksellä on uusiutuvien luonnonvarojemme runsaus ja kestävä käytön periaate sekä laadukas elintarviketuotanto. Osaaminen, innovaatiot ja uudet teknologiat ovat kilpailukykytekijä.

Kansainvälisten sitoumusten ja EU-politiikkojen merkitys kasvaa samalla, kun huoli alueellisten kehityserojen kasvusta vahvistuu. Julkisen talouden epätasapainon korjaaminen tilanteessa, jossa tarvitaan edelleen julkisen vallan panosta peruspalveluiden ja elinkeinojen kilpailukykyyn turvaamiseksi, on haasteellista. Suomessa väestörakenteen muutos ja kansalaisten asenteiden muutokset vaikuttavat yhteiskunnan ja eri toimialojen kehitykseen merkittävästi.

- Kansainvälisen toimintaympäristön epävarmuuden kasvu
- Väestön määrän kasvu ja rakennemuutos
- Ilmastonmuutos seurannaisvaikutuksineen; mm. sään ja vesilojen ääri-ilmiöt
- Bioenergian uusien muotojen etsiminen ja tuotannon lisääminen
- Luonnonvarojen käytön ja ruokahuollon strategisen merkityksen kasvu
- Kansainvälisten sitoumusten sekä EU:n merkityksen ja sääntelyn korostuminen
- Ihmisten arvojen muutokset ja elintason nousun vaikutus kulutuskäyttäytymiseen ja luonnonvarojen käyttöön

- Luonnonvarat, osaaminen, innovaatiot ja teknologiat kilpailukykytekijänä
- Väestön ikärakenteen muutos sekä työvoiman saatavuuden ja hyvinvointiyhteiskunnan turvaaminen
- Alueellisten kehityserojen tasoittaminen
- Ekologisen kestävyuden edistäminen
- Kuluttajien muuttuvien tarpeiden ymmärtäminen elinkeinojen ja ruokajärjestelmän kilpailukykyyn lähtökohtana
- Julkisen hallinnon talouden epätasapainon korjaaminen, hallinnon tuottavuuden lisääminen ja hallinnollisen taakan vähentäminen

Maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseksi on tärkeää jatkossa:

- Jatkaa maaseudun kehittämistyötä laajana ja systemaattisena yhteistyönä yli eri hallinnonalojen.
- Monipuolistaa ja uudistaa maaseudun palvelu-, osaamis- ja elinkeinorakennetta.
- Hyödyntää tehokkaasti uusiutuviin luonnonvaroihin pohjautuva kehityspotentiaali.
- Kohdentaa taloudellisia voimavaroja maaseudun yritys- ja elinkeinopotentiaalia tukevaan tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin sekä yhteistyöverkoston rakentamiseen.
- Huolehtia maaseudun infrastruktuurin ylläpidosta. Esimerkiksi toimivat liikenne- ja viestintäjärjestelmät ovat elinehto asumiselle, matkailulle, maa- ja metsätaloudelle sekä kaivostoiminnalle.
- Edistää paikallista asukkaiden aktiivisuutta mm. vahvistamalla kylätoimintaa ja toimintaryhmiä.

Maatalouden ydintehtävä on tuottaa laadukkaita maataloustuotteita elintarviketalouden ja kuluttajien tarpeita vastaavasti. Lisäksi maatalous edistää maaseudun elinvoimaisuutta, säilyttää luonnon monimuotoisuutta sekä ylläpitää maaseutumaisemaa.

Taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävänsä sekä eläinten hyvinvoinnin kannalta vastuullisen maataloustuotannon säilymisen kannalta on tärkeää jatkossa:

- Huolehtia maatalouden taloudellisten toimintaedellytysten säilymisestä koko maassa mm. riittäville taloudellisilla kannustimilla.
- Kehittää lähivuosina uudistuvasta maatalouden tukijärjestelmästä eri alueiden ja tuotantosuuntien toimintaedellytykset turvaava, yrittäjyyteen kannustava ja mahdollisimman yksinkertainen kokonaisuus.
- Edistää maatalouden tuote- ja panosmarkkinoiden tasapainoista toimintaa.
- Sovittaa eri politiikkalohkojen tavoitteet ja toimenpiteet loogiseksi maatalouspoliittiseksi kokonaisuudeksi.
- Kehittää uusia riskinhallintavälineitä toimintaympäristön epävarmuuden kasvaessa muun muassa sään ääri-ilmiöiden ja hinnanvaihteluiden lisääntymisen myötä.
- Edistää maatalouden rakenne- ja tuottavuuskehitystä, mikä edellyttää mm. rakennepolitiikan rahoituksen turvaamista.

Elintarvikkeiden turvallisuuden ja laadun varmistamiseksi

Varaudutaan ilmastonmuutokseen:

- Kasvinjalostukseen ja muuhun tutkimukseen panostetaan
- Turvataan maatalouden geenivarojen suojelun ja kestävänsä käytön pitkäjänteiselle toteuttamiselle riittävät resurssit
- Ruoan hävikkiä vähennetään
- Varaudutaan uusiin kasvi- ja eläinterveys- sekä elintarviketurvallisuushkiin seurantajärjestelmiä, kriisivalmiutta ja tuontivalvontaa tehostamalla

Vastataan kuluttajien tarpeisiin:

- Luodaan järjestelmiä, joilla todennetaan vastuullinen toiminta elintarvikeketjussa
- Otetaan käyttöön uusia ravitsemuksellisen riskinhallinnan keinoja erityisesti lasten ja nuorten sekä kasvavan vanhusväestön ravitsemustilanteen parantamiseksi
- Edistetään ruokakulttuuria, ruoan arvostusta sekä lasten ja nuorten ruokaosaamista
- Vakiinnutetaan valtakunnallinen kestävien elintarvikevalintojen neuvontaan erikoistunut julkisen sektorin ammattikeittiöiden koulutusorganisaatioiden toiminta

Parannetaan eläinten hyvinvointia:

- Eläintauti- ja eläinsuojelulainsäädäntöä uudistetaan niin, että toimintakyky vastaa myös tulevaisuuden haasteisiin. Toimijoiden omaa vastuuta korostetaan ja samalla luodaan kannustavia järjestelmiä tilatason hyvinvointi- ja bioturvallisuustoimenpiteille
- Varmennetaan eläinterveydenhuoltojärjestelmien toimintaa siten, että niiden puitteissa voidaan laajentaa eläinlääkkeiden luovutusta ilman mikrobilääkeresistenssin tai lääkejäämien lisääntymisen riskiä
- Rehujen käytettävyyttä ja hyötysuhdetta parannetaan ja vähennetään siten mm. fosforikuormaa

Varmistetaan elintarvikkeiden turvallisuus ilman turhaa byrokratiaa:

- Elintarviketurvallisuudelle asetetaan mitattavat tavoitteet ja valvontaa suunnataan riskiperusteisesti
- Elintarvikevalvonta kootaan seudullisiin yksiköihin vuoteen 2013 mennessä
- Lihantarkastus siirretään valtion vastuulle ja pk-elintarvikeyrityksiä tuetaan mm. neuvontaa lisäämällä

Kala- ja riistatalouden kehittämiseksi on tärkeää

Kalastuselinkeinoon toimintaedellytyksiä kehitetään ammattikalastusohjelmassa esitettyjen linjausten ja toimenpiteiden mukaisesti erityisesti siten, että:

- Rehevöityneiden rannikko- ja sisävesien poistokalastukseen otetaan käyttöön määräaikainen käynnistystukijärjestelmä
- Ammattikalastuksen kalastusmahdollisuudet paranevat ja kotimaisen luonnonkalan kaupallinen tarjonta ja kulutus kääntyvät kasvuun

Vesiviljelyelinkeinoon toimintaedellytyksiä kehitetään vesiviljelyohjelmassa esitettyjen linjausten ja toimenpiteiden mukaisesti erityisesti siten, että:

- Edistetään uusien ympäristöystävällisten tuotantotekniikoiden käyttöönottoa ja parannetaan toimialan kilpailukykyä keventämällä vesiviljelyn energiaverotusta vastaamaan maataloudessa sovellettua energiaverotusta.
- Edistetään ravinteiden suljettua kiertoa Itämeressä kehittämällä elinkeinon ympäristöohjausjärjestelmää siten, että se kannustaisi toimijoita siirtymään Itämeren kalasta valmistetun kuivarehun käyttöön.
- Sovelletaan vesiviljelylaitoksia koskevia sijainninohjaussuunnitelmia osana vesiviljelyn ympäristöohjausjärjestelmää

Vapaa-ajankalastuksen edellytysten kehittämiseksi:

- Kalastuslain kokonaisuudistuksella järjestetään kalavarojen ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä käyttö.
- Kehitetään ja otetaan käyttöön suunnitelmallisuuteen sekä tutkimus- ja seurantatietoon perustuva kalastuksen säätelyjärjestelmä.
- Vapaa-ajankalastuksen lupajärjestelmää yksinkertaistetaan, tiedottamista kehitetään sekä luodaan mahdollisuuksia vapaa-ajankalastukseen liittyvälle elinkeinotoiminnalle. (Kalastajia ja kalastuksen järjestämisestä vastaavia tahoja palvelemaan perustetaan uusi organisaatio).
- Kehitetään kalastusmatkailuyrittäjien toimintaympäristöä muun muassa lupapolitiikkaa kehittämällä. Kalastusmatkailuun luodaan innovatiivisesti uusia tuotteita niin kotimaan kuin ulkomaiden asiakkaille.
- Vapaa-ajankalastuksen tuottamat sosiaaliset ja taloudelliset hyödyt selvitetään
- Rakennetuissa joissa parannetaan kalojen kulkumahdollisuuksia ja edistetään potentiaalisten lisääntymisalueiden käyttöönottoa kalateiden avulla
- Ohjataan vaelluskalakantojen hoidon painopistettä istutuspainotteisista menetelmistä kalojen luontaista lisääntymistä tukeviin ja mahdollistaviin toimenpiteisiin.

Riistapolitiikan tavoitteiden saavuttamiseksi:

- Riistakantoja hoidetaan vahvistettujen hoitosuunnitelmien linjausten mukaisesti
- Laaditaan hirvieläinten sekä metsäkanalintujen monitavoitteiset hoitosuunnitelmat
- Päivitetään suurpetojen hoitosuunnitelmat
- Huolehditaan riistakantojen arvioinnin tieteellisestä perustasta
- Ohjataan resursseja riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen ennaltaehkäisyyn. Tässä yhteydessä olennaista on myös maaseutupolitiikan toimenpiteiden ulottaminen erityisesti suurpetojen maaseudun asukkaille ja yhteisöille aiheuttamien ongelmien hallintaan.
- Vahvistetaan Suomen riistakeskuksen alueellisten ja valtakunnallisen riistaneuvostojen roolia riistan aiheuttamien konfliktien hallinnassa

Vesitalouden tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää:

- Vesi välittää ilmastonmuutoksen vaikutukset yhteiskuntaan ja ympäristöön: muutokset lämpötiloissa ja sademäärissä vaikuttavat valuntaan, virtaamiin ja vedenkorkeuksiin sekä edelleen tulviin ja veden niukkuuteen. Ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi varautumista on parannettava koko vesitaloussektorilla.

- Suomeen on tarpeen perustaa yhtenäinen luonnononnettomuuksien varoituspalvelu ja tilannekeskus. Toiminta tulee organisoida niin, että voidaan varmistaa erityisesti ajantasaisen sää- ja vesitilannetiedon sekä -varoitusten saatavuus kansalaisille ja viranomaisille.
- Yhdyskuntien suojaamiseksi tulvavahingoilta parannetaan säätämällä kunnan oikeudesta päättää tulvasuojelutoimenpiteistä silloin, kun alueita ei voida suojata kiinteistökohtaisin ratkaisuin. Kunnalle tulisi oikeus päättää tarvittavista toimenpiteistä kiinteistönomistajia velvoittavalla tavalla sekä periä toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset omistajilta.
- Kiinteistöjen tulvavahinkojen korvausjärjestelmä uudistamiseksi kehitetään tulvavakuutus, joka kattaa paitsi vesistön tulvimisesta myös rankkasateista ja meriveden äkillisestä noususta aiheutuvat tulvavahingot. Tällaisen vakuutustuotteen aikaansaamisesta nykyisen valtion korvausjärjestelmän sijaan säädetään määräaikaisella lailla. Valtion korvausjärjestelmän purkamisesta koituva säästö suunnataan vahinkojen ennaltaehkäisyyn.
- Vesistökuunnostusten edistämiseen kehitetään uusia toimintamalleja, joissa hyödynnetään myös yksityistä rahoitusta. Valtion tuki suunnataan yleisen edun kannalta tarpeellisiin vesistöjen käyttöä ja hoitoa palveleviin toimenpiteisiin.
- Vesihuoltoverkostojen kunnan rapistumisen estämiseksi kehitetään vesihuollon liiketoiminnan valvontaa, jotta vesihuollosta perittävillä maksuilla katetaan ylläpitoinvestoinnit. Vesihuoltolakia tarkistetaan työryhmässä valmisteltujen ehdotusten pohjalta.
- Vesihuollon toimintavarmuuden ja varautumisen parantamiseksi valtion tukirahoitusta suunnataan varavesilähteiden käyttöönottoa ja laitosten välisten vedensiirtoyhteyksiä varten tarpeellisiin investointeihin. Lähivuosina tukea suunnataan viemäriverkostojen laajentamiseen sellaisille maaseutualueille, joilla se on kestävä yhdykskuntarakenteen ja vesihuollon palvelujen tarpeen kannalta perusteltua. Katsauksen aikajänteen lopulla vesihuollon tukemisesta valtion varoin on mahdollista asteittain luopua ja siirtyä vesihuollon kustannusten täysimääräiseen kattamiseen maksuilla. Valtion rahoitusta suunnataan tällöin tulvariskien hallintaa ja vesienhoitoa edistäviin toimenpiteisiin.
- Pohjavesien suojelun, yhdyskuntien vedenhankinnan, elinkeinojen ja muiden riskiä aiheuttavien toimintojen sijoittamisen sekä maa-ainesvarojen hyödyntämisen yhteensovittamista parannetaan. Tässä tarkoituksessa valtion rahoitusta suunnataan pohjavesialueiden rajojen tarkentamiseksi tehtäviin lisätutkimuksiin.

Metsäalan kilpailukyvyyn parantamiseksi on tärkeää, että:

- Maa- ja metsätalousministeriön koordinoimana metsäalan toimijat ovat valmistelleet ehdotuksen Kansallisen metsäohjelman 2015 tarkistamiseksi toimintaympäristön muutoksia vastaavaksi. Metsäneuvosto hyväksyy tarkistusehdotuksen syyskuussa 2010.
- KMO 2015 on ylisektoraalinen metsäalan kehittämissuunnitelma, jonka vision mukaisesti metsäala on vuonna 2020 Suomen biotalouden edelläkävijä, metsiin perustuvat elinkeinot ovat kilpailukykyisiä ja kannattavia ja metsien monimuotoisuus ja muut ympäristöhyödyt ovat vahvistuneet.

Metsiin perustuvan liiketoiminnan vahvistamiseksi

- Tuetaan tuotteiden jalostusarvon nostamista, ekotehokkuutta sekä uusien puuperäisten tuotteiden ja palveluiden syntymistä
- Lisätään puuperäisen energian käyttöä, korotetaan metsähakkeen käyttö 12 miljoonaan kuutiometriin vuodessa
- Lisätään luontomatkailuun perustuvaa yrittäjyyttä ja luonnontuotteiden jalostusta sekä lisätään aineettomien hyödykkeiden kaupallistamista
- Ylläpidetään ja kehitetään liikenneverkkoja liikenneviraston selvityksen (2/2010) mukaisesti
- Tuetaan tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä kehittämissuunnitelmia

- Edistetään puutuoteteollisuuden kehitysohjelmien toimeenpanoa ja niissä erityisesti kansainvälisen liiketoiminnan kasvua ja puurakentamisen kasvuedellytyksiä
- Luodaan edellytyksiä puuta tai sen ainesosia hyödyntävien spin off -yritysten synnylle
- Lisätään energia- ja investointitukia sekä toteutetaan pienpuun energiatuki, jonka osalta MMM:n rahoitustarve kehyskaudella keskimäärin 25 milj. €/vuosi

Metsätalouden kannattavuuden parantamiseksi:

- huolehditaan, että metsien kasvukunto paranee ja kasvu pysyy korkealla tasolla
- monipuolistetaan metsien käsittelymenetelmiä
- turvataan metsänhoidon ja metsänparannuksen rahoituksen taso (Kamera 70 milj. €/vuosi pl. energiapuun käytön edistäminen) sekä uudistetaan rahoitusjärjestelmä
- varmistetaan, että metsien terveyttä uhkaavat tuhonaiheuttajat pysyvät hallinnassa
- parannetaan puumarkkinoiden toimivuutta, jotta turvataan puun kysynnän ja tarjonnan tasapaino; kotimaisen ainespuun hakkuutavoitteena 60-70 miljoonan kuutiometriä vuodessa
- metsätalouden kannattavuuden parantamiseksi tehostetaan ja kehitetään metsänomistajien neuvontaa, otetaan käyttöön uusi metsävaratietojärjestelmä ja aloitetaan seuraavan uudistusvaiheen valmistelu, kehitetään metsänhoitoiden koneellistamista ja edistetään metsäpalveluyrittäjyyttä
- toteutetaan metsätilojen kokoa ja rakennetta parantavia sekä sukupolvenvaihdoksia edistäviä toimenpiteitä

Metsien monimuotoisuuden vahvistaminen edellyttää:

- metsien monimuotoisuuden taantumisen pysäyttämiseksi jatketaan METSO-toimintaohjelman toimeenpanoa ja varataan siihen riittävä rahoitus (MMM:n tarve 20 miljoonaa euroa vuodessa) sekä kehitetään talousmetsien luonnonhoitoa
- metsien hoidossa, käytössä ja suojelussa edistetään metsien hiilinieluvaikeudesta ja metsien sopeutumista ilmastonmuutokseen muun muassa huolehtimalla metsien kasvukunnosta, myrsky- ja muiden metsätuhojen ehkäisystä sekä tutkimuksen rahoituksesta
- metsätalouden toimenpiteissä ja rahoittamalla luonnonhoitohankkeita huolehditaan, ettei metsätalous heikennä vesien ja maaperän kuntoa
- ylläpidetään virkistysreitistöjä ja jatketaan maisema- ja virkistysarvokaupan kehittämistä

Metsäalan osaamisen vahvistaminen ja kansainväliseen ja EU-metsäpolitiikkaan vaikuttaminen edellyttää:

- parannetaan metsäalan kilpailukykyä kehittämällä tutkimusrakenteita, SHOK:ia, osaamisklusterista ja tutkimuslaitosten verkostoyhteistyötä (esim. LYNEN) sekä ennakoitua
- suunnataan Metlan tutkimusta elinkeinotoiminnan tukemiseen
- metsäalan koulutusta suunnataan työelämän tarpeiden mukaan niin, että eri koulutusasteiden oppilaitosten määrä ja rakenne sekä opetuksen sisältö vastaavat alan tarpeita
- huolehditaan EU:n metsäasioiden ja kansainvälisten metsäasioiden valmistelun hyvästä koordinaatiosta ja vaikuttamisesta, jotta kansallisen metsäpolitiikan tavoitteet ja kestävä metsätalouden eri osa-alueet tulisivat huomioiduiksi eri prosesseissa

Kiinteistö- ja paikkatietoinfrastruktuurin toiminnan varmistamiseksi:

- Kansallisen kiinteistötietojärjestelmän luotettavuus varmistetaan järjestelmän hyvällä hallinnalla ja toimivalla yhteistyöllä. Ajantasaisten yleisten maastotietojen laatua ja saatavuutta parannetaan kehittämällä maastotietojärjestelmää.
- Maanmittauslaitokselle siirtyneiden kiinteistöjen kirjaamistehtävien hoito vakiinnutetaan kehittämällä ja ottamalla käyttöön uusi kiinteistöjen kirjaamisjärjestelmä. Sen rinnalla kehitetään myös uusia sähköisiä kiinteistövähdannan palveluita.

- Kiinteistöjen käytön ja hallinnan monipuolistuessa ja tehostuessa tulee ajankohtaiseksi kehittää kiinteistölainsäädäntöä ja -järjestelmää hallitsemaan määrätyissä tilanteissa myös kolmiulotteisia kiinteistöjä.
- Kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin kehittymistä edistetään toteuttamalla INSPIRE-direktiivin edellyttämät toimenpiteet omalla toimialalla ja edistämällä niiden toteuttamista muilla toimialoilla.
- Maatalouden, metsätalouden ja maaseudun kehittämisen toimintaedellytyksiä edistetään alentamalla maatalouden ja metsätalouden tuotantokustannuksia tilusjärjestelytoiminnan avulla.
- Maamme korkeusjärjestelmän, painovoimajärjestelmän ja koordinaattijärjestelmän eli koko kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin laatu turvataan korkeatasoisella Tutkimuksen tuottaman ja muun tiedon hyväksikäytön merkitys korostuu

Organisaatioiden ja toimintatapojen kehittäminen

- Toimialaan kohdistuvan säädösohjauksen vaikuttavuus ja informaatio-ohjaus korostuu
- Siirtomenojen, tutkimusvoimavarojen ja myös verotuen uudelleenkohdentaminen on välttämätöntä toiminnan vaikuttavuuden turvaamiseksi
- Siirtomenojen käyttöön liittyvää hallintoa on voitava keventää
- Valtiokonsernin yhteisten palvelujen käyttö tulee järjestää siten, että virastojen tuottavuus lisääntyy
- Valtiontalouden voimavarojen niukkuus edellyttää tehokasta ja luottamuksellista yhteistyötä ministeriön ja hallinnonalan sisällä sekä hallinnonalojen välillä
- Valtion henkilöstön määrällinen vähentäminen edellyttää jatkuvaa arviointia yksityisen ja julkisen sektorin työnjaossa sekä ostopalveluiden käyttötaidon korostumista
- Tehtävien organisointi hallinnonalalla tulee järjestää tehokkaasti tutkimuksella ja uudistamalla mittauslaitteistoja.

Maaseutupolitiikan valmistelun rakenteen kehittäminen:

- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän työtä on jatkettava
- Samalla tavalla kuin valtakunnallisella metsäneuvostolla on alueelliset vastineensa, alueelliset metsäneuvostot, voitaisiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) sekä maakunnan yhteistyöryhmien (MYR) yhteyteen perustaa aluetasolla toimivat monialaiset, poikkihallinnollisia maaseutuasioita käsittelevät MYR:n maaseutujaostot.
- Alueellinen jaosto toimisi aluetason maaseutupolitiikan valmistelijana, kehittäjänä ja toteuttajana ja kokoaisi yhteen maaseudun toimijat.
- Horisontaalinen maaseutujaosto loisi kokonaiskuvan maaseutualueiden kehittämistarpeista ja nykytilanteesta, sovittaisi yhteen eri rahastojen kautta toteutettuja, maaseutuun kohdistuvia toimia sekä veisi maaseutupoliittisesti olennaisia kysymyksiä valtakunnan tason toimielinten, esimerkiksi MYR:n, käsiteltäväksi. Useilla alueilla tällainen jaosto jo toimii. Niiden toiminta olisi saatava systemaattiseksi osaksi jokaisen alueen päätöksentekoa ja valmistelua.

Elintarvikehallinnon kehittäminen

- Tulevaisuudessa ruoka-asioiden hallinnointia on tehostettava, jotta voimme taata entistä paremmin toimivan ruokahuollon. Ruoan tuotannon vastuullisuus ja ruoan terveellisyys sekä kestävä kehityksen kokonaisvaltainen huomioiminen vaikuttavat entistä voimakkaammin laatutietoisien ja tiedostavan kuluttajan ruokavalintoihin. Kuluttajien toiveet ja odotukset ruuan suhteen muodostuvat jatkossa yhä moninaisemmiksi.

Metsäpolitiikan valmistelu ja metsäorganisaatioiden kehittäminen

- Maa- ja metsätalousministeriön koordinoima Kansallisen metsäohjelman mahdollistaa metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamisen ja puuvaroihin ja metsien muihin resursseihin perustuvan elinkeinotoiminnan monipuolisen kehittämisen eri ministeriöiden ja toimijoiden toimenpiteillä ja rahoituksella.
- toteutetaan metsäkeskuksia ja Metsätalouden kehittämiskeskusta koskevat organisaatiouudistukset saattamalla organisaatiorakenteet perustuslain ja EU:n

kilpailusäädösten edellyttämälle tasolle, erottamalla valtion varoin tehtävät ja asiakasrahoitteisen tehtävät toisistaan sekä huomioimalla tuottavuusohjelman ja ALKU-hankkeen vaikutukset

- toteutetaan Metsähallituksen organisaatiouudistus säilyttämällä Metsähallitus ja sen hallinnoima maa- ja vesiomaisuus yhtenä julkisista palvelu- ja hallintotehtävistä sekä liiketoiminnasta koostuvana kokonaisuutena MMM:n ja YM:n ohjauksessa

Riistahallinnon kehittäminen

- Alueelliset riistanhoitopiirit (15 kpl) ja Metsästäjien keskusjärjestö yhdistetään Suomen riistakeskukseksi. Työnjaon ja erikoistumisen kautta palvelujen laatu ja toiminnan tehokkuus paranevat. Esimerkiksi suurpetoihin liittyvät hallintopalvelut voidaan keskittää Itä- tai Pohjois-Suomeen. Riistakeskus toimii tiiviissä yhteydessä riistakonsernin muiden yksiköiden kanssa: riistanhoitoyhdistykset, maa- ja metsätalousministeriö, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos sekä Metsähallitus

Hallinnonalan sektoritutkimuksen kehittäminen

- Tehostetaan tutkimuslaitosten toimintaa hyödyntäen Luonnonvara- ja ympäristötutkimuksen yhteenliittymän verkostomaista toimintamallia
- Panostetaan luonnonvara- ja ympäristötutkimuksen keskeisten tutkimusinfrastruktuurien ylläpitoon ja kehittämiseen osana kansallista tutkimusinfrastruktuuripolitiikkaa

1. TOIMINTAYMPÄRISTÖN KEHITYSNÄKYMÄT

Viime vuosina monet muutokset ovat ravistelleet maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan toimintaympäristöä. Pääoma- ja tuotemarkkinoiden muutokset ovat muuttaneet tulevaisuusnäkymät aikaisempaa epävarmemmaksi. Monet muutoksista heijastuvat globaalitasolta aina yksittäiseen toimijaan asti. Seuraavassa tarkastellaan viimeaikaista kehitystä ja arvioidaan tulevaisuuden haasteita sekä kansainvälisestä että kansallisesta näkökulmasta.

1.1. Toimintaympäristön yleiset kehitysnäkymät

- Kansainvälisen toimintaympäristön epävarmuuden kasvu
- Väestön määrän kasvu ja rakennemuutos
- Ilmastonmuutos seurannaisvaikutuksineen; mm. sään ja vesiolojen ääri-ilmiöt
- Bioenergian uusien muotojen etsiminen ja tuotannon lisääminen
- Luonnonvarojen käytön ja ruokahuollon strategisen merkityksen kasvu
- Kansainvälisten sitoumusten sekä EU:n merkityksen ja sääntelyn korostuminen
- Ihmisten arvojen muutokset ja elintason nousun vaikutus kulutuskäyttäytymiseen ja luonnonvarojen käyttöön

Viime vuosien erityispiirre on ollut **toimintaympäristön epävarmuuden kasvu** eri puolilla maapalloa. Tämä on ilmennyt mm. talouskriisinä, ruokakriisinä ja sään ääri-ilmiöiden lisääntymisenä. Lisäksi monet epidemiat ovat vaikuttaneet ihmisten arkipäivään. Talouskriisin pääasiallisena syynä pidetään suurta ja pitkään jatkunutta globaalia talouden epätasapainoa: Aasian maiden ylijäämiä ja Yhdysvaltain ja muutamien muiden maiden alijäämiä, joita ylijäämillä ylläpidettiin. Syntyi globaali kriisi, jonka ytimenä on rahoitusjärjestelmän romahdus. Talouden ja kasvun painopiste siirtyi pois USA:sta ja Euroopasta. Talouslama supisti Suomen bruttokansantuotetta, teollisuustuotantoa ja vientiä ennätyksellisesti. Tilanteen korjaamiseksi tehdyt elvytystoimenpiteet ovat johtaneet julkisen talouden voimakkaaseen velkaantumiseen.

Lähitulevaisuudessa ja pidemmällä aikajänteellä toimintaympäristön kehitystä leimaa epävarmuuden jatkuminen, jonka hallintaan on kiinnitettävä aikaisempaa enemmän huomiota. Tuotannon ja talouden rakenteita on joka tapauksessa uudistettava, varsinkin aloilla, jotka ovat riippuvaisia tuotteiden viennistä. Julkisen talouden tasapainottaminen on merkittävä haaste.

Monet kehitystrendit vaikuttavat syvällisesti maa- ja metsätalousministeriön toimialojen tulevaisuuteen. Esimerkiksi **ilmastonmuutos ja väestömuutokset** heijastuvat sekä tuotanto- että kulutusrakenteisiin.

Edessä oleva kehitys korostaa vääjäämättä luonnonvarojen käytön ja energiatuotannon strategista merkitystä sekä globaalisti että kansallisesti. Suomen merkitys uusiutuvien luonnonvarojen haltijana ja hyödyntäjänä kasvaa. Maamme biokapasiteetti 11,7 globaalia hehtaaria henkilöä kohden on maapallon mitassakin kahdeksanneksi suurin. Vahvuuksiamme ovat erityisesti runsaat metsä- ja vesivarat, mutta myös ruuan tuotantoa on mahdollista lisätä jo olemassa olevan peltoalan turvin.

Maailman **väestömäärän ennustetaan kasvavan** vuoteen 2020 mennessä 7,5 miljardiin henkeen ja samalla väestön keski-ikä nousee merkittävästi. FAO on arvioinut maapallon väestömäärän kasvavan vuoteen 2050 mennessä aina 9-11 miljardiin henkeen. Tämän vuoksi ruoan tuotannon tulisi lisääntyä nykytasosta 70 prosentilla vuoteen 2050 mennessä. Elintarviketuotannon ongelmat kytkeytyvät ravitsemuksen kautta terveyteen, ympäristön tilaan

ja edelleen muuttoliikkeeseen ja ympäristöpakolaisuuteen. Väestön kasvun ja samaan aikaan tapahtuvan elintason nousun myötä luonnonvarojen kysyntä lisääntyy.

Väestönkasvun ja elintason nousun seurauksena **veden kulutus kasvaa** voimakkaasti. Veden liikakäyttö lisääntyy nopeasti, makean veden varannot ehtyvät tai suolaantuvat meriveden tunkeutuessa maaperään pohjaveden sijaan. Makean veden kulutuksesta maatalouden osuus on 70, teollisuuden 20 ja kotitalouksien 10 prosenttia. Ilmastonmuutos heikentää kasteluveden saatavuutta ja tätä kautta peltojen tuottavuutta. Suuri osa maapallon väestöstä altistuu joko kuivuudelle tai tulville. Tulvat aiheuttavat suuria menetyksiä eri puolilla maapalloa. Arviolta 1,2 miljardia ihmistä on ilman turvallista juomavettä ja 2,6 miljardia ilman käymäläjätehuoltoa. Vuosittain jopa 3 miljoonaa alle viisivuotiasta lasta kuolee suoraan tai välillisesti vedestä aiheutuviin sairauksiin. Useat maat ovat riippuvaisia yhteisistä vesivaroista. Vesivarojen oikeudenmukainen ja rauhanomainen jakaminen on ihmiskunnan turvallisen tulevaisuuden edellytys.

Suomi on edelläkävijä rajavesistöjen käyttöä ja suojelua ohjaavan kansainvälisen oikeuden kehittämisessä. Yhteistyön ja hyvän hallinnon edistämiseksi Suomen panos globaalin vesikriisin hallinnassa voi olla merkittävä. Vesikriisin ratkaiseminen vaatii valtavia investointeja. Se on myös huomattava liiketoimintamahdollisuus. Vesiteknologia on yksi nopeimmin kasvavia aloja. Maailmanlaajuisesti vesiteknologiamarkkinat arvioidaan kymmeniksi miljardeiksi euroiksi. Suomi ei vältty vesikriisin välillisiltä vaikutuksilta, vaikka oma vesitilanteemme on erinomainen.

Väestönkasvun ohella **ilmastonmuutos ja sen seurannaisvaikutukset** aiheuttavat painetta luonnonvaroja kohtaan. Ilmastonmuutos vaikuttaa kaikkialla ekosysteemien toimintaan ja tätä kautta vaikutukset heijastuvat myös väestöön ja talouteen. Tilanne on usein vaikein jo nyt taloudellisesti ja ekologisesti haavoittuvimmilla alueilla. Äärevien sääilmiöiden (kuivuus, rankkasateet ja myrskyt) lisääntyminen sekä uusien kasvitautilien ja tuhoeläinten ilmaantuminen vaikuttavat ekosysteemien toimintaan. Tapahtuvat muutokset rasittavat maailman pelto-, metsä- ja vesiekosysteemejä ja koettelevat niiden kantokykyä.

Ilmastonmuutoksen torjumiseen ja siihen sopeutumiseen haetaan ratkaisuja sekä kansainvälisesti että kansallisesti. Euroopan unioni on ollut aktiivinen toimija ilmastokysymyksissä päättämällä korkeista tavoitteista uusiutuvan energian käytölle ja kasvihuonekaasujen vähentämiseksi. Kööpenhaminan ilmastokonferenssin päätös maapallon keskilämpötilan nousun pysäyttämiseksi kahteen asteeseen vaatii uusia keinoja päästöjen vähentämiseksi. Ekotehokkaiden tuotantotapojen kehittämistä on jatkettava ja kulutustottumuksia on arvioitava uudelleen. Samalla on pidettävä huolta siitä, että tavoitteisiin pääsemiseksi käytettävät toimenpiteet ovat globaalisti tehokkaita eivätkä vain siirrä kasvihuonekaasupäästöjä paikasta toiseen.

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen säilyy jatkossa tärkeänä osana kansainvälistä yhteistyötä. Euroopan unionin neuvoston julistuksessa (Biodiversity: Post 2010) todetaan, että luonnon monimuotoisuuden suojelu ja ekosysteemipalveluiden turvaaminen edellyttävät kustannustehokkaita ohjelmia ja toimenpiteitä, jotka ulottuvat myös suojelluiden alueiden ulkopuolelle. Julistuksessa painotetaan luonnon monimuotoisuuden huomioon ottamista eri politiikkasektoreilla.

Tulevaisuudessa **maailman energiahuolto** nousee entistä keskeisempään asemaan. Väestönkasvun ja elintason nousun myötä energian kysyntä lisääntyy. Samaa aikaan uusiutumattomat energiavarat ehtyvät ja fossiilisiin raaka-aineisiin perustuvalla energiantuotannolle on löydettävä korvaavia tuotantotapoja, jotka ovat sopusoinnussa kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoitteen kanssa.

Globaalin energiahuollon turvaamiseksi on eri puolilla panostettava ekotehokkaihin energiamuotoihin. Uusiutuvat energiamuodot, kuten aurinko- ja tuulivoima, ilma- ja maalämpö sekä biomass- ja jättepohjainen energia, ovat tulevaisuudessa entistä tärkeämpiä. Tämä

merkitsee sitä, että paikalliset energiavaihtoehdot nousevat keskeisempään asemaan. Tulevaisuudessa raakaenergiaa ei kuljeteta pitkiä matkoja, vaan se jalostetaan paikallisesti helposti siirrettävään muotoon.

Globaali ruokaturva on viime vuosina noussut uudelleen keskeiseksi huolen aiheeksi. Globaali ruokaturva on kaiken kaikkiaan monimutkainen kokonaisuus. Siihen vaikuttavat mm. jo edellä mainitut ilmastonmuutoksen eteneminen, veden saatavuus sekä maankäytön muutokset sekä energian ja lannoitteiden saatavuus. Väestönkasvun ohella ruoan kysyntään vaikuttavat mm. kaupungistuminen ja tulotason kehitys, jotka osaltaan muuttavat kansalaisten kulutustottumuksia. Yksittäisen maan ruokaturvaan vaikuttavat oman maataloustuotannon ohella lisäksi mm. infrastruktuurin kehittyneisyys sekä paikallisten, alueellisten ja kansainvälisten markkinoiden toimivuus.

Globaali taloudellinen integraatio ja ympäristökysymykset lisäävät **kansainvälisten sopimusten merkitystä** (YK, FAO, WTO, jne.). Myös **EU:n rooli tulee edelleen vahvistumaan** uuden perussopimuksen myötä. Erilaiset arvoperustat ja protektionistiset suuntaukset ohjaavat kuitenkin politiikkojen valmistelua. Tämä koskee myös suhtautumista luonnonvaroihin ja niiden hyödyntämiseen. Suomen kannalta on keskeistä vaikuttaa koordinoitusti eri luonnonvaroja ja ympäristöä koskevien sopimusten, politiikkojen ja toimenpidelinjausten sisältöön jo niiden valmisteluvaiheessa. Esimerkiksi EU:ssa ei ole varsinaista metsäpolitiikkaa, mutta metsäalan toimintaan vaikutetaan käytännössä monien EU-politiikkojen kautta.

1.2. Kansalliset reunaehdot, haasteet ja mahdollisuudet

- Luonnonvarat, osaaminen, innovaatiot ja teknologiat kilpailukykytekijänä
- Väestön ikärakenteen muutos sekä työvoiman saatavuuden ja hyvinvointiyhteiskunnan turvaaminen
- Alueellisten kehityserojen tasoittaminen
- Ekologisen kestävyuden edistäminen
- Kuluttajien muuttuvien tarpeiden ymmärtäminen elinkeinojen ja ruokajärjestelmän kilpailukyvyyn lähtökohtana
- Julkisen hallinnon talouden epätasapainon korjaaminen, hallinnon tuottavuuden lisääminen ja hallinnollisen taakan vähentäminen

Maapallon väestön kasvu, ilmastonmuutos ja kilpailu luonnonvaroista lisäävät tarvetta uudelle tiedolle ja uusille innovaatioille hyödyntää luonnonvaroja kestäväen kehityksen periaatteella. Suomella on **runsaasti luonnonvaroja ja luonnonvarojen kestävään käyttöön liittyvää osaamista**, jota voidaan hyödyntää kotimaassa ja jalostaa vientituotteeksi. Kuten aiemmin jo todettiin, Suomen panos globaalin vesikriisin hallinnassa voi olla merkittävä ja tarjota huomattavia liiketoimintamahdollisuuksia kasvavilla vesiteknologiamarkkinoilla ja yhteistyöprojekteissa. Veden käyttöön liittyvä vesijalanjälkimittari on parhaillaan kansainvälisesti muotoutumassa ja tulossa käyttöön. Sen käyttöä elintarvikeviennin edistäjänä on tarpeen selvittää. Biotalouden mahdollisuudet raaka-aineen tuotannosta jatkojalostukseen korostuvat niin ruuantuotannon kuin metsäalankin osalta.

Kestäväen kehityksen ohella nykyään panostetaan entistä enemmän ekotehokkuuteen eli tavaroiden ja palveluiden tuottamiseen käyttämällä mahdollisimman vähän raaka-aineita ja energiaa sekä tuottamalla mahdollisimman vähän päästöjä. Uusien teknologioiden ja tuotantotapojen kehittämiseksi on paljon mahdollisuuksia. Aineeton kulutus lisääntyy tavarakulutuksen vähentyessä. Tämä ilmenee yritystoiminnassa mm. suuntauksena fyysisistä tuotteista palveluihin ja elämäntuotteisiin.

Suomen väkiluvun arvioidaan kasvavan vuoteen 2020 mennessä noin 5,6 miljoonaan henkeen. **Väestön ikärakenne muuttuu** huomattavasti suurten ikäluokkien jäädessä

eläkkeelle ja eliniän pidentyessä. Väestön huoltosuhde heikkenee entisestään. Samaan aikaan väestö keskittyy kasvukeskuksiin, kaupunkien läheinen yhdyskuntarakenne on hajautumassa ja monipaikkainen asuminen lisääntyy. Nämä kehityssuunnat vaikuttavat julkiseen talouteen, yhdyskuntarakenteeseen, asumiseen, työelämään, koulutukseen ja kulutustapoihin. Demografisen muutoksen tuoma tilanne on erityisen haasteellinen harvaanasuttujen alueiden kannalta. Siellä työvoiman saatavuus ja perus- ja muiden palvelujen sekä perusinfrastruktuurin (esim. tiestö, tietoliikenneyhteydet, energiaverkot) säilyminen on epävarmaa ja taloudelliset ongelmat kasvavat. Palvelujen turvaaminen edellyttää uusia yhteistyömuotoja. Kaupunkien läheisissä maaseutukunnissa väestön määrä on viime vuosina lisääntynyt.

Tuotannon ja väestön keskittyminen kasvukeskuksiin uhkaavat lisätä alueiden kehityseroja. Uhkista huolimatta useat kehitystrendit myös vahvistavat tulevaisuudessa maaseudun merkitystä. Puhtaaseen veteen ja ruokaan sekä uusiutuvaan ja ilmastoystävälliseen energiaan liittyvät haasteet nostavat maaseudun tarjoamat voimavarat merkittäväksi kilpailutekijäksi ja mahdollisuudeksi myös Suomessa. Maaseudun aineelliset ja aineettomat voimavarat ovat olennainen perusta koko maan kilpailukyvyille. Myös elinkeinorakenteen palveluvaltaistuminen ja elämystuotanto tuo uusia mahdollisuuksia. Esimerkiksi väestön ikääntyminen lisää palvelujen kysyntää ja asettaa samalla uusia vaatimuksia palvelujen järjestämiselle ja niiden laadulle.

Globalisaation rinnalla korostuu paikallisuuden merkitys. Ihmiset identifioituvat usein entistä vahvemmin paikalliseen ympäristöön ja yhteisöön. Tätä on mahdollista hyödyntää kilpailukykyä lisäävänä tekijänä. Alueen tai seutukunnan menestyminen voi tukeutua samaan aikaan sekä globaaliin että lokaaliin toimintaan ja verkostoihin.

Alueidenkäytön suunnittelussa on tärkeää ottaa huomioon ilmasto- ja energianäkökulma eri alueille parhaiten soveltuvalla tavalla. Ilmastonmuutoksen hillintä vaatii sekä uusiutuvien energialähteiden tuotannon ja käytön lisäämistä että energian säästöä ja energiankäytön tehostamista mm. asumisessa, rakentamisessa ja liikenteessä. Sopeutumistoimilla pyritään vähentämään ilmastonmuutoksen haitallisia vaikutuksia ja hyödyntämään sen mahdollisia etuja. Esimerkiksi rankkasateisiin, myrskyihin ja tulviin sekä niistä aiheutuviin kustannuksiin tulee varautua infrastruktuurin rakentamisessa ja kunnossapidossa.

Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja sen myötä palvelujen saatavuuden parantaminen joukkoliikennettä ja kevyttä liikennettä kehittämällä on kaupunkiseuduilla merkittävä keino energian säästämiseksi ja päästöjen vähentämiseksi. Maaseudulla palvelujen saatavuuden ympäristöystävällinen parantaminen voidaan toteuttaa innovatiivisilla keinoilla, kuten lisäämällä verkkopalvelujen ja kuvapuhelinyhteyksien välityksellä tarjottavia palveluja sekä kehittämällä yhteispalveluja. Maaseudulla ilmasto- ja energianäkökulman huomioon ottaminen tarkoittaa myös paikallisten energiaratkaisujen (puu, jätteet ja muu biomassa, turve, ilma- ja maalämpö) aikaisempaa parempaa hyödyntämistä muun muassa asumisessa ja yritystoiminnan perustana. On todennäköistä, että lähitulevaisuudessa entistä suurempi osuus Suomen energiatarpeesta tuotetaan maaseudulla.

Ekologisen kestävyys edistämässä keskeisiä mahdollisuuksia ovat maatalouden ympäristötoimenpiteiden tehostaminen, nykyistä puhtaampien energiaratkaisujen tuottaminen, puurakentamisen lisääminen, matala- tai passiivienergiarakentamisen edistäminen, joukkoliikenteen ja henkilöautojen vähäpäästöisyyden kehittäminen, vesistöjen kuormituksen vähentäminen ja niiden kunnostaminen sekä luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja luonto- ja kulttuurimaisemien säilyttäminen. Maataloustuotannon ekologinen kestävyys ja tuotantoeläinten hyvinvoinnin turvaaminen sekä ruokajärjestelmien avoimuus ja läpinäkyvyys varmistavat kuluttajien luottamusta kotimaisiin elintarvikkeisiin.

Valtiontalouden tasapainottamisen välttämättömyys ja ainakin toistaiseksi hidas taloutemme kasvu asettavat ahtaat raamit julkisen vallan toimenpiteille. Vaikka lähivuosille ennustetaan lievää kasvua, työttömyysaste tulee säilymään korkeana yli kymmenenä

prosenttina. Tehdasteollisuuden kilpailukyvyyn parantaminen edellyttää tuotantorakenteiden uudistamista, joka voi vaikuttaa negatiivisesti erityisesti syrjäisimpien alueiden alihankintayritysten tulevaisuuteen. Valtiovalta on joutunut elvyttämään taloutta ja turvaamaan palveluita velanotolla. Väestön peruspalveluiden turvaaminen koko maassa on sekä kunnille että valtiolle haastava tehtävä, joka edellyttää joillakin alueilla jopa lisääntyvää yhteiskunnallista panostusta samalla, kun verotulot laskevat.

1.3. Maa- ja metsätalousministeriön tehtävät tulevaisuudessa

Maa- ja metsätalousministeriön työ uusiutuvien luonnonvarojen kestävästä käytöstä vastaavana ministeriönä korostuu **bio- ja luonnonvaratalouden strategisen merkityksen** kasvaessa. Uusiutuvien luonnonvarojen kestävään hyödyntämiseen perustuvien elinkeinojen kannattavuus ja luonnon monimuotoisuuden turvaaminen sekä ekosysteemien toimintakyvyn ja niiden tuottamien palveluiden säilyttäminen ovat hallinnonalan toiminnan ydinkysymyksiä. Tämä kaikki edellyttää mm. monitieteistä ja korkeatasoista tutkimusta ja tutkimusresurssien turvaamista sekä tutkimustulosten aikaisempaa nopeampaa hyödyntämistä. MMM vastaa yhdessä TEM:in kanssa maaseudun kehityksestä ja siltä osin alueiden tasapainoisesta kehittämisestä. Maa- ja metsätalouden ja muiden luonnonvaraelinkeinojen menestys riippuu pitkälti siitä, kuinka hyvin raaka-aineita ja palveluita voidaan tuottaa asiakkaiden tarpeisiin samalla huolehtien tuotannon ekotehokkuudesta. Arvoketjuajattelun myötä toimenpiteiden joustava yhteensovitus sekä tarkoituksenmukainen työnjako ja yhteistyö eri ministeriöiden ja laitosten välillä korostuvat kokonaisuuden hallinnassa.

Tulevaisuudessa ruokaan liittyviä toimenpiteitä ja niiden toimeenpanoa on koordinoitava aikaisempaa tehokkaammin. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa kuluttajat syövät entistä maukkaampaa ja terveellisempää ruokaa, joka on kestävästi tuotettua ja turvallista. Kuluttajat tekevät entistä tietoisempia valintoja ja valintojen tueksi on tuotettava tietoa tuotannon vastuullisuudesta. Ruoan kysyntään vastaa läpinäkyvä, osaava, joustava sekä kansainvälisesti kilpailukykyinen elintarvikeketju ja ruokajärjestelmä. Maatalous- ja elintarvikealan kasvua ja kehitystä edistää korkeatasoinen tutkimus- ja kehitystyö.

Uusiutuvien luonnonvarojen hyödyntämistä koskevien kantojen muodostamisessa maa- ja metsätalousministeriöllä on keskeinen koordinaattorin rooli. Globaali taloudellinen integraatio ja ympäristökysymykset lisäävät myös kansainvälisten sopimusten merkitystä luonnonvarojen käytössä (YK, FAO, WTO, jne.). Tehokas vaikuttaminen näiden sopimusten sisältöön edellyttää ajoissa tehtyä kansallisten kantojen koordinoitua valmistelua.

Lähitulevaisuudessa koko valtionhallinnolle suuri haaste on osallistua käynnissä olevaan, **Euroopan unionin seuraavan rahoituskauden** politiikan sisällön ja yhteisen budjetin kohdentamisen valmisteluun. Tätä voidaan pitää yhtenä tärkeimmistä poikkihallinnollisista kysymyksistä nyt ja seuraavan hallituskauden alussa. Tulevan politiikan sisältö ja sen rahoitusraami ovat merkittäviä mm. budjettitalouden sekä maaseutu- ja maatalouspolitiikan kannalta. Myös EU:n eri politiikkalohkojen kansallisen valmistelun koordinaatiota on tarvetta tehostaa, jotta ristiriitaisilta politiikkatoimilta vältytään.

Hallinnonalan toimintaympäristön kasvanut epävarmuus korostaa myös **huoltovarmuuden** ylläpidon tärkeyttä. Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamiseen liittyen maa- ja metsätalousministeriön strategisia tehtäviä ovat turvata alkutuotannon osalta väestön ravinnon saatavuus, laatu ja turvallisuus riittävällä kotimaisella maataloustuotannolla ja varmistaa puhtaan talousveden saatavuus, ennalta ehkäistä ja torjua tulvahaittoja, tulvavahinkoja ja patomurtumia sekä varmistaa valtakunnan puuhoito. Muuttuvissa olosuhteissa on turvattava kotimaisen kasvinjalostuksen jatkuminen, parannettava rehuvalkuaisomavaraisuutta ja vähennettävä maatilojen riippuvuutta tuontienergiasta. Huoltovarmuuden kriittiset edellytykset ovat jo siirtyneet ja siirtyvät edelleen yksittäisistä toiminnoista laajoihin yhteistoimintaverkkoihin. Niille kaikille elintärkeää on tietoliikenne- ja

energianinfrastruktuurin toiminta poikkeusoloissa. Myös alkutuotanto on entistä enemmän riippuvainen tietoliikenteen toimintavarmuudesta ja sähköenergian saatavuudesta, mikä on otettava huomioon yleisessä tieto- ja energiaverkkopolitiikassa.

2. MAASEUDUN KEHITTÄMINEN

2.1. Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat

Elinvoimainen ja hyvinvoiva maaseutu on kansallinen intressi ja voimavara, sillä Suomi on jatkossakin suhteellisesti Euroopan maaseutumaisimpia maita. Maaseudun arvo nousee erityisesti vapaa-ajan ja matkailun lisääntyessä sekä luontoarvojen vahvistuessa ja tätä tukee maaseudun rooli kotimaisen ruoan tuottajana. Palvelujen saatavuus, maaseudun voimavaroihin perustuvan yritystoiminnan vahvistaminen sekä toimintamahdollisuuksien kehittäminen ovat perusedellytyksiä maaseudulla asumiselle ja työskentelemiselle. Näihin arvoihin ja mahdollisuuksiin pohjautuvat myös maaseudun kehittämistä linjaavat hallituksen maaseutupoliittinen selonteko¹ sekä EU-ohjelmaperusteista maaseudun kehittämistä ohjaava maaseudun kehittämisstrategia².

Suomen maaseutualueet ovat erilaistuneet ja erilaistuminen jatkuu. Arvioiden mukaan harvaan asutuilla maaseutualueilla väestö- ja työvoimaresurssit vähenevät ikääntymisen ja taloudellisten ongelmien vuoksi niin paljon, että niiden mahdollisuudet kilpailla työvoimasta ja yrityksistä heikkenevät oleellisesti talouskriisin jälkeen. Aiemman kehityskulun pohjalta näyttää siltä, että heikoimpia maaseutualueita löytyy erityisesti niistä seutukunnista, jotka jo edellisen laman aikana jäivät matalan kasvun uralle ja joiden työllisten määrä on jatkuvasti vähentynyt. Väestön vähenemisen ja vanhenemisen vuoksi sosiaali- ja terveystalouden turvaamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota.

Maaseudun elinvoimaisuuden ja kehittämisen kannalta saavutettavuus nousee keskeiseen asemaan. Liikenneyhteydet vaikuttavat paitsi maaseudun vakituisiin ja osa-aikaisiin asukkaisiin, myös elinkeinoin. Viestintäyhteyksien kapasiteetin tarve kasvaa jatkuvasti eikä maaseudun kysyntä riitä houkuttelemaan kaupallista tarjontaa. Toimivat liikenne- ja viestintäjärjestelmät ovat elinehto muun muassa asumiselle, matkailuelinkeinolle, maa- ja metsätaloudelle sekä kaivostoiminnalle.

Maaseudun kehittämisen yksi merkittävä haaste on asioiden laaja-alaisuus. Asiat ovat harvoin vain yhden ministeriön tai toimijan ratkaistavissa. Eri hallinnonalat tekevät myös maaseudun elinvoimaisuuden kannalta toisinaan ristiriitaisiakin päätöksiä ja toimenpiteitä. Asioiden koordinoitua ja yhteiseen päätöksentekoon liittyviä menettelyjä on vahvistettava.

Maaseudun kehittäminen on kokonaisuudessaan alue, jossa tarvitaan laajaa yhteistyötä yli eri ministeriöiden ja hallinnonalojen. Suomessa maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän johdolla sekä maa- ja metsätalousministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön tiiviillä yhteistyöllä toteutettu laaja-alainen maaseutupolitiikka on nostanut maaseudun asukkaiden elämään liittyvät haasteet ja ongelmat sekä maaseudun mahdollisuudet päätöksentekijöiden tietoisuuteen ja tätä kautta on pyritty turvaamaan maaseudun elinvoimaa. Harvaan asuttujen alueiden supistuva väestöpohja ja väestön muuta maata heikompi ikärakenne vaativat edelleen koordinoitua erityistoimia.

¹ Maaseutupoliittinen selonteko:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?\\${APPL}=akirjat&\\${BASE}=akirjat&\\${THWIDS}=0.6/1274702526_158532&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw/?${APPL}=akirjat&${BASE}=akirjat&${THWIDS}=0.6/1274702526_158532&${TRIPPIFE}=PDF.pdf)

²

http://www.mmm.fi/attachments/maaseutu/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmatkaudelle20072013/5hRf8NUuZ/srategia_13102009.pdf

Haasteista huolimatta on myös paljon mahdollisuuksia. Uudistuvien luonnonvarojen kestävä hyödyntäminen voi tuoda uutta työtä ja toimeentuloa maaseudulle, monipuolistaa maaseudun elinkeinotoimintaa sekä luoda työpaikkoja myös teollisuuspaikkakuntien jalostus- ja palveluyrityksiin. Muun muassa metsäalan kehittämisessä nähdään paljon uusia mahdollisuuksia, joita edistetään eri hallinnonalojen ja sidosryhmien yhteistyöllä maa- ja metsätalousministerin puheenjohtajalla toimivassa metsäneuvostossa ja työ- ja elinkeinoministerin johtamalla metsäalan strategisella ohjelmalla.

2.2. Maaseudun kehittämisen ratkaisumalleja (vuoteen 2015)

Suomen tuleva menestys riippuu monen muun edellytyksen lisäksi siitä, että maaseudun voimavarat saadaan nykyistä paremmin käyttöön. Maaseudun voimavarojen hyödyntäminen puolestaan edellyttää, että maaseudun elinvoimaisuus onnistutaan säilyttämään.

Tulevina vuosina maaseudun kehittämisessä on olennaista tunnistaa ja tunnustaa eriytyvät maaseutualueet, analysoida niille tyypillisiä ongelmia ja vahvuuksia sekä tukea kunkin alueen edellytyksille perustuvaa elinkeinotoimintaa, palveluratkaisuja ja asumisen edellytyksiä. Tällä hetkellä tilastotiedon saanti maaseutualueista ei vastaa nykyisiä tarpeita. Maaseutualueista yleisesti käytetty kolmijako pohjautuu kuntajakoon, joka ei uusien kuntaliitosten myötä ole enää käyttökelpoinen. Hallinnollisiin rajoihin perustuvien alueiden lisäksi tärkeää olisi saada tietoa joustavasti paikkatietojen perusteella. Tilastointia olisi kehitettävä maaseutualueiden tilanteen paremmaksi tunnistamiseksi.

Kaikki maaseutualueet voivat menestyä, mikäli ne onnistuvat hyödyntämään erityisesti uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvaa kehityspotentiaalia, kuten bioenergiaa, maataloutta, metsä- ja puutaloutta, paikallista elintarvikkeiden jatkojalostusta, tai muuta biotalouden alaa, ja luomaan sille toimivia klustereita. Samoin uusiutumattomien luonnonvarojen hyödyntäminen, kuten kaivostoiminta luo työpaikkoja ja lisää ympäröivän alueen elinvoimaa. Maaseudulla on kehittymässä myös uutta palvelualan yrittäjyyttä, joka perustuu palveluntuottamisen uudelleen organisointiin, tietoon ja sen välittämiseen, hyvinvointipalveluihin, luovuuteen, matkailuun, virkistykseen ja elämyspalveluihin.

Parhaiten talouden kehityksen asettamiin haasteisiin pystyvät vastaamaan seudut, jotka kykenevät kilpailukykyisen toiminta- ja innovaatioympäristön luomiseen. Harvaan asutuilla maaseutualueilla tarvitaan keskusalueita enemmän ponnisteluja ja resursseja osaamis- ja elinkeinorakenteen monipuolistamiseksi sekä niiden verkottamiseksi muiden alueiden kanssa. Verkottuminen kansallisesti ja kansainvälisesti elinkeinopoliittisten kehittämismahdollisuuksien kannalta relevanttien kumppaneiden, seudullisten kehittäjäorganisaatioiden, koulutus- ja tutkimusyksiköiden ja yritysten kanssa on välttämätöntä maaseudun toimijoille.

Suuri osa Suomen yrityksistä sijaitsee maaseudulla, ja myös uusia syntyy ennen muuta kaupunkien lähialueille ja ydinmaaseudulle. Kilpailukykyisen, työtä ja toimeentuloa luovan ja uusiutuvan maaseudun elinkeinorakenteen säilyttämiseksi on huolehdittava siitä, että maaseudulla yrittäjyyden edellytykset eivät eroa merkittävästi taajamista. Maaseudun yritystoiminnan erityispiirteet samoin kuten monialayrittäjyyden esteet on osattava tunnistaa ja niiden poistamiseen on löydettävä yli hallinnonalojen meneviä ratkaisuja.

Maaseudun yritystoimintaa tulee vahvistaa määrätietoisesti suuntaamalla resursseja innovaatio- ja kehittämistoiminnan edistämiseen sekä yhteistyöverkostojen pitkäjänteiseen rakentamiseen. Maaseutuyrittäjyyden monipuolistamista ja pk-yritysten yrittäjyyttä on vahvistettava edistämällä koulutusta ja neuvontaa sekä vahvistamalla yritysten omaa kehitystyötä.

Maaseutupoliittisen selonteon mukainen harvaan asuttujen maaseutualueiden erityiskysymyksiä pohtinut työryhmä esitti kantanaan, että maassamme on oltava mahdollisuus asua, harjoittaa elinkeinotoimintaa, opiskella ja viettää vapaa-aikaa myös harvaan asutulla maaseudulla. Tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan harvaan asutuille alueille kohdistuvia erityistoimia, jotta alueiden supistumiskierre saadaan pysäytettyä ja niiden voimavarat kohdennetuiksi koko yhteiskunnan hyvinvointia hyödyttäväksi kokonaisuudeksi. Keskeistä tässä on muun muassa kuntien rahoituspohjan kestävydestä huolehtiminen. Valtionosuusjärjestelmän kehittämisen lisäksi on tarkasteltava myös muita keinoja, kuten syrjäseutulisä alueen tietyille ammattiryhmille, syrjäisyysovähennys verotuksessa tai alueelle muutettaessa ylimääräinen vähennys opintolainojen korkovähennyksen lisäksi. Maaseudun yhteisöjen toimivuus sekä tarjolla oleva infrastruktuuri eli tiet, tieto- ja sähköverkot sekä vesi- ja jätehuolto muodostavat perustan maaseudun elinvoimalle. Nämä vaativat laajaa, hallinnonalat ylittävää valmistelua. Verotuksen jakaminen pysyvän asuinkunnan ja kakkosasuinkunnan kesken on niin ikään otettava selvitetäväksi.

Globalisaation ja taloussuhdanteiden muutosten aiheuttamat haasteet edellyttävät sekä yrityksiltä että työntekijöiltä joustavuutta ja uusiutumiskykyä. Keskeisiä keinoja työvoimatarpeiden ratkaisemiseksi ovat osaamisen täydentäminen ja uusintaminen sekä kotimaisen ja ulkomaisen työvoiman saatavuuden turvaaminen. Maahanmuuttajat on tunnistettava uutena ja tärkeänä väestöryhmänä, jonka sijoittumista ja työllistymistä maaseudulle on edistettävä muun muassa kotouttamisella. Hallinnonvälistä yhteistyötä erityisesti MMM:n, TEM:n ja SM:n kanssa olisi tiivistettävä maaseudun kokoaikaiseen sekä kausityövoimaan liittyvissä kysymyksissä.

Maataloudella on edelleen suuri merkitys sekä erityisesti ydinmaaseudun että syrjäisen maaseudun elinkeinotoiminnalle ja tulonmuodostukselle. Maatalouden rakennemuutoksen myötä maatilat kuitenkin muuttuvat ja erilaistuvat sekä yhä useammin ovat eri tavoin mukana alkutuotannon ulkopuolisessa yritystoiminnassa. Maatilojen erilaistuminen ja myös alueellinen eriytyminen tulee tunnistaa niin maaseudun kuin maatalouden kehittämisessä. Maaseudun kehittämisenäkökulmasta kehittämisvaroja tulisi ohjata nykyistä paremmin myös maamme alueellisten tavoitteiden perusteella.

Maatilat tulee ottaa huomioon yhtenä segmenttinä innovaatiopolitiikassa ja luoda niille mahdollisuudet osallistua innovaatioverkostoihin. Maatiloilla tapahtuvaa alkutuotannon ensiasteen jalostusta sekä näin syntyvien tuotteiden markkinointia tulee tehostaa. Globaalia lähi- ja luomuruuan kasvutrendiä tulee hyödyntää, jotta siitä muodostuisi niin maatilojen kuin pienten elintarvikkeita jatkojalostavien yritysten menestystekijä. Samoin maataloustuotannon entistä tiiviimpää kytkemistä alueellisiin ruokajärjestelmiin tulee edistää. Maatilojen fossiilisista energialähteistä nykyistä riippumattomampaa, tilan omiin energialähteisiin perustuvaa kehittämistä tulee edistää tehokkaasti. Maatilojen ja maaseudun muiden yritysten potentiaalit myös sosiaali- ja terveyspalvelujen tarjonnassa (erityisesti ns. Green care) sekä opetus- ja kasvatustyössä tulee tunnistaa ja poistaa mahdolliset perusteettomat esteet. Tässä työssä verkostoitumista tarvitaan erityisesti MMM:n, TEM:n, STM:n ja OPM:n kanssa.

EU:n myötä Suomeen tullut Leader-toimintatapa eli toimintaryhmätyö kattaa nykyisin kaikki Manner-Suomen maaseutualueet. Työtapa kokoaa kolmikantaisesti samaan yhdistykseen tasa-arvoiseen asemaan kunnat, yritykset, järjestöt ja yksittäiset asukkaat. Työtapa on Suomen olosuhteisiin (mukaan lukien harvaan asuttu maaseutu) kansainvälistenkin arviointien mukaan hyvin soveltuva ja tuloksekas kehittämisväline, sillä se kokoaa tehokkaasti niukat voimavarat yhteen, aktivoi ja sitouttaa uusia toimijoita mukaan alueensa kehittämiseen sekä kannustaa eri sektoreiden toimijoita yhteistyöhön. Leader-toimintatapaa on jatkettava ja kehitettävä vuonna 2013 päättyvän nykyisen EU-ohjelmakauden jälkeen. Toimintatapaa pitää myös jatkuvasti kehittää sekä tehtäväkenttää laajentaa entistä enemmän myös ESR- ja EAKR-tyypiseen toimintaan.

Maaseudun paikallisen kehittämisen ja ns. kolmannen sektorin merkitys on kasvamassa tulevaisuudessa, sillä yhä useampi kylä- tai muu paikallisyhdistys kantaa järjestämisvastuuta

esimerkiksi alueensa kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluista, teiden ylläpidosta, yhteisten rakennusten kunnostamisesta, päivähoidosta, naapuriavun antamisesta, muista hoivapalveluista jne. Julkisten palveluiden rakennemuutos vauhdittaa mainittua kehitystä. Yhteiskunnallisten toimintojen siirtäminen julkishallinnon ulkopuolisten tahojen tehtäväksi edellyttää toisaalta asukkaiden aktiivisuutta ja toisaalta byrokratian mahdollisimman pitkälle menevää purkamista hallinnon ja toimintaa tuottavien tahojen rajapinnasta samoin kuin tarvittavan koulutuksen ja rahoituksen riittävää tarjontaa. Kylätoiminta on käyttökelpoinen kanava valtakunnan laajuiseen toimijoiden aktivoimiseen, kouluttamiseen ja kyläsuunnitelmien laadintaan. Kuntarakenteen muutosten mukanaan tuomiin haasteisiin ja paikallisdemokratian heikkenemiseen tulisi rakentaa toimivia, maaseudun ihmisten äänen kuulemisen ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaamisen mahdollistavia ratkaisuja erityisesti Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän, MMM:n VM:n, Kuntaliiton ja, kylä- ja muiden järjestötoimijoiden ja tutkijoiden välisenä yhteistyönä.

Väestön tasa-arvoisen palvelutarjonnan turvaamiseksi sosiaali- ja terveyspalvelut sekä terveyttä tukevat palvelut on oltava saatavilla kohtuetaisyysdeltä myös maaseutualueilla ja kynnys palvelun piiriin pääsyyn on oltava matala. Maaseudulla palvelujen järjestäminen tarvitsee räätälöityjä ja joustavia ratkaisuja, jotka pohjautuvat alueiden olosuhteisiin ja tarpeisiin. Keskittymiskehityksen seurauksena eri sektoreiden välisiä suhteita palvelujen järjestämisessä on tarkasteltava uudelleen. Maaseudun asukkaiden hyvinvoinnin turvaamiseksi tarvitaan hallinnollisten rajojen madaltamista ja lähipalveluperiaatteen korostamista. Lähipalvelujen tuottamisessa on hyödynnettävä uutta teknologiaa ja palveluinnovaatioita. Vanhusten mahdollisuuksia asua turvallisesti kotona on parannettava kehittämällä omaishoitoratkaisuja ja liikkuvia palveluja sekä tarjoamalla monipuolisia kotipalveluja ja -apua yhteistyössä maaseudun yrittäjien ja kolmannen sektorin kanssa. Palveluiden turvaamiseksi järjestöjen palkalliseen työhön ja niiden sekä yksityishenkilöiden vapaaehtoistyöhön liittyviä hallinnollisia ja verotuksellisia esteitä tulee selvittää ja perusteettomat esteet poistaa. Maaseudun elinvoimaisuuden ja palvelutarjonnan säilyttämiseksi tulee määritellä, miten järjestetään ja rahoitetaan ne yhteiskunnan kannalta tärkeät palvelut, joiden tuottaminen markkinaehtoisesti ei ole mahdollista. Nk. SGEI- ja SGI-palveluiden määrittely tulee myös käynnistää. Hallinnollista yhteistyötä STM:n, TEM:n ja MMM:n kesken tulee vahvistaa maaseudun palvelukysymysten ratkaisemiseksi.

Maaseudun elinvoimaisuuden säilyttämiseksi on tärkeää jatkossa:

- Jatkaa maaseudun kehittämistyötä laajana ja systemaattisena yhteistyönä yli eri hallinnonalojen
- Monipuolistaa ja uudistaa maaseudun palvelu-, osaamis- ja elinkeinorakennetta
- Hyödyntää tehokkaasti uusiutuviin luonnonvaroihin pohjautuva kehityspotentiaali
- Kohdentaa taloudellisia voimavaroja maaseudun yritysperiaatteen tukevaan tutkimukseen, kehittämiseen ja innovaatioihin sekä yhteistyöverkoston rakentamiseen
- Huolehtia maaseudun infrastruktuurin ylläpidosta. Esimerkiksi toimivat liikenne- ja viestintäjärjestelmät ovat elinehto asumiselle, matkailulle, maa- ja metsätaloudelle sekä kaivostoiminnalle
- Edistää paikallista asukkaiden aktiivisuutta mm. vahvistamalla kylätoimintaa ja toimintaryhmyötä

3. MAATALOUS

3.1. Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat

Maatalouden ensisijainen tehtävä on tuottaa laadukkaita maataloustuotteita kotimaisen elintarviketalouden ja kuluttajien tarpeita vastaavasti. Lisäksi maataloustuotannolla on aktiivinen yhteys maaseudun elinvoimaisuuteen, luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen, maaseutuympäristön suojeluun ja maaseutumaiseman ylläpitämiseen. Lähtökohtana on, että maataloustuotantoa harjoitetaan taloudellisesti, sosiaalisesti, ekologisesti ja eläinten hyvinvoinnin kannalta vastuullisesti.

Maataloustuotannon jatkuvuuden ja kehitysedellytysten kannalta tuotannon kannattavuudella on ratkaiseva merkitys. Kannattavuuteen keskeisesti vaikuttavia tekijöitä ovat **kuluttajien valinnat** ja sitä kautta markkinoilta saatavat tuotteiden myyntitulot, erimuotoiset tuet, kustannukset ja alan tuottavuus. Hallinnolla on hyvin rajallisesti keinoja vaikuttaa suoraan markkinoilla määräytyviin myyntihintoihin tai tuotannon kustannuksiin. Markkinoiden ohjausvaikutus on voimistunut sitä kautta, että vain pieni osa maatalousteesta on sidottu maataloustuotteiden tuotantoon. Yksittäisten tuotteiden kannattavuus taas määräytyy yhä enemmän markkinoilla. Tästä syystä **maatalouden tuotantopanos- ja tuotemarkkinoiden tasapainoinen toiminta** on aikaisempaa tärkeämpää tuotannon kannattavuudelle.

Kaikki keskeiset yhteisöpolitiikkaan perustuvat **maatalouden tukijärjestelmät uudistuvat** sisällöllisesti lähivuosina. EU:ssa maatalouspolitiikka ja maaseudun kehittämisspolitiikka ovat lähtökohtaisesti kuuluneet neuvoston ja komission toimivaltaan. Yhteispäätösmenettelyyn siirtymisen myötä Euroopan parlamentin merkitys tukipolitiikan sisällöstä ja sen rahoituksesta päätettäessä on nyt aikaisempaa suurempi. Kansallisten tukien maksuvaltuuksista Suomi neuvottelee komission kanssa, kuten tähänkin asti. Maatalouspolitiikan uudistusten yhteydessä on tärkeää, että Suomen maatalouden pohjoiset erityisolosuhteet otetaan huomioon ja tukimuodot ovat sellaisia, jotka säilyttävät tuotantoedellytykset hyvinä.

EU:n kokonaan rahoittamaa suorien tukien järjestelmää uudistetaan vuosina 2010–2013 ns. yhteisen maatalouspolitiikan terveystarkastuksen linjausten mukaisesti. Suorien tukien laaja-alaisempi uudistus toteutuu vuodesta 2014 alkaen. On todennäköistä, että tukia irrotetaan yhä kasvavassa määrin tuotannosta. Uudistuksessa ympäristöpalveluiden tuottamiseen, ruoan turvallisuuteen ja kuluttajalähtöiseen toimintatapaan liittyvät näkökohdat ovat korostetusti esillä. Suomen maatalouden kannalta on tärkeää, että keskeisissä tuotteissa osa tuista voidaan jatkossakin maksaa tuotantosidonnaisena. Erityisenä haasteena on löytää keinoja ohjata järkevällä tavalla tukea kotieläintiloille, jos tuotantosidonnaiset tuet eivät jatkossa ole mahdollisia.

Maatalouden kannalta tärkeitä haasteita ovat myös ilmastonmuutokseen mukautuminen ja sen hillitseminen, uusiutuvien energialähteiden käytön edistäminen, maatalouden energiatehokkuuden lisääminen, maatalouden ympäristökuormituksen vähentäminen sekä maa- ja metsätalouksympäristöjen biologisen monimuotoisuuden säilyttäminen. Myös eläinten hyvinvointikysymysten merkitys kasvaa. Tarvitaan uutta tutkimusta sekä siitä johdettuja tehokkaita toimia, joilla voidaan vastata näihin haasteisiin.

Maatalouden vesistökuormituksen vähentämiseksi on tehty pitkäjänteistä työtä ja vaikutukset alkavat jo näkyä. Mahdollisimman kattavien vesistövaikutusten takaamiseksi tarvitaan jatkossakin kaikille ympäristötuessa mukana oleville pakollisia perustason toimenpiteitä, joiden vesiensuojeluvaikutuksia pyritään tehostamaan. Tämän lisäksi tarvitaan alueellisesti kohdennettuja toimenpiteitä, erityisesti vesistökuormituksen vähentämiseksi ja lannan käsittelystä aiheutuvien typpi-, fosfori- ja ammoniakkipäästöjen vähentämiseksi. Maaseudun kehittämissuunnitelmissa on keinoja haasteisiin vastaamiseksi, esimerkiksi maatalouden investoinnit, maatilayrittäjien koulutus ja neuvonta, maa- ja metsätalouden ympäristötuet,

eläinten hyvinvointituet sekä innovaatioiden tukeminen. Vesiensuojelullisesti tehokkaista toimenpiteistä maksettavan korvauksen on oltava oikein mitoitettu, että vesiensuojelusuojeluohjelmiin saadaan laaja kattavuus ja hyvä suojeluvaikutus. Toimenpiteitä ja itse suojeluohjelmaa on kehitettävä tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoimintaa vahvistamalla sekä edistämällä hyviä käytäntöjä.

Suomi laatii vuonna 2014 alkavaa rahoituskautta varten myös uudet maaseudun kehittämissuojelumat (Manner-Suomeen ja Ahvenanmaalle), joihin todennäköisesti jatkossakin sisältyvät Suomelle keskeiset maatalouden ympäristötuki ja luonnonhaittakorvaus (LFA). Luonnonhaittakorvausjärjestelmän uudistuksessa Suomelle tärkeätä on koko maan säilyminen LFA-alueena, kaikkien tilojen säilyminen LFA-kelpoisena ja mahdollisuus korottaa tuen enimmäismäärää.

Yhteisen maatalouspolitiikan keinoja täydentävien kansallisten tukien maksaminen edellyttää komission hyväksyntää. Lähivuosien aikana Suomi käy komission kanssa neuvottelut kaikkien keskeisimpien kansallisten tukien jatkosta. Näitä tukia ovat Etelä-Suomen kansallinen tuki, pohjoinen tuki ja luonnonhaittakorvauksen kansallinen tuki. Liittymissopimuksen 141 artiklaan perustuva Etelä-Suomen kansallinen tuki on voimassa vuoteen 2013 saakka voimassa olevan komission päätöksen perusteella. Liittymissopimuksen 142 artiklaan perustuva pohjoinen tuki on pitkäaikainen tukimuoto, mutta tukijärjestelmän sisältöä ja vaikuttavuutta tarkastellaan yksityiskohtaisemmin joka viides vuosi. Seuraava viisivuotistarkastelu ajoittuu vuosille 2011/2012. Luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa uudistuu osarahoitetun luonnonhaittakorvauksen uudistuksen myötä.

Tukijärjestelmien vaikuttavuuden kannalta on merkittävää, millä ehdoilla ohjelmiin voi liittyä ja paljonko jäsenmaalla on käytettävissä kansallisia ja EU:n varoja kyseisiin ohjelmiin. Nykyisessä taloudellisessa tilanteessa uhkana on maatalouden ja maaseudun kehittämissuojelumat osuuden pieneneminen EU:n budjetissa. Määrärahojen kokonaismäärän ohella Suomen kannalta on keskeistä se, millä perusteilla esimerkiksi maaseudun kehittämiseen käytettävät varat jaetaan jäsenmaille tulevalla ohjelmakaudella. Tärkeää on myös se, miten tulevien yhteisrahoitteisten tukijärjestelmien jakautumisehdot EU:n ja jäsenmaiden välillä.

Mahdollisuudet käyttää puhtaasti kansallisia tulotukia tuotanto- ja tulopolitiikan välineenä näyttävät olevan jatkossa nykyistä rajoitetummat. Erityisesti tämä koskee Etelä-Suomea, missä tukimäärät ovat olleet alenevia ja tuet on jo nykyisinkin maksettu täyden maksuvaltuuden suuruisina. Ongelmaan on haettava pysyvää ratkaisua kansallisten sovellutusten lisäksi myös EU:n tulevan maatalouspolitiikan tuki-instrumenttien sisältä. Maataloutemme tuottavuuden ja kilpailukyvyn parantaminen edellyttää myös, että maatalousinvestointeja voidaan jatkossakin tukea nykyisen kaltaisella järjestelmällä ja että siihen varataan riittävästi varoja.

Maataloustuotantoa harjoittavien maatilojen lukumäärän vähentyminen ja samanaikainen maatilojen yrityskoon kasvu on jatkunut 2000-luvulla nopeana. Keskeisten maatalouden tuotantosuuntien osalta kehityksen arvioidaan jatkuvan nykyisenä myös tulevaisuudessa, vaikka Suomessa maatalouden harjoittamisen kannalta vaikeat ilmasto-olot, heikko tilusrakenne sekä maatalousmaan hajautunut omistus hidastavat rakennekehitystä. Muualla Euroopassa maatalouden rakennekehitys jatkuu edelleen nopeana. Suomen suhteellisen kilpailuaseman säilyttämiseksi maatalouden työn ja pääoman tuottavuuden kasvun tulisi olla vähintään yhtä nopeaa kuin Euroopan keskeisissä maatalousmaissa. Haasteemme on erityisesti maatalouteen sijoitetun pääoman tuottavuuden parantamisessa.

Yksi maataloussektorin suurista haasteista on löytää keinoja, joilla maataloustuotannon jatkuvuus ja uusien yrittäjien tulo alalle voidaan varmistaa. Maatilojen lukumäärän vähentyessä ja yrityskoon kasvaessa myös sukupolvenvaihdosten lukumäärä on pienentynyt. Viljelijäväestön heikon ikärakenteen ja maatalouden rakennekehityspaineiden takia sekä maatalouden jatkuvuuden turvaamiseksi sukupolvenvaihdosten edistäminen on tärkeää.

Tilanpidon aloittamisesta aiheutuvat kustannukset merkitsevät maatalojen yrityskoon kasvaessa yhä suurempaa alkuinvestointia tilanpidon jatkajalle.

Tilojen lukumäärän vähentymiseen ja yrityskoon kasvuun liittyy myös ihmistyön korvaaminen koneilla ja laitteilla, mikä osaltaan tarkoittaa maatalouden entistä suurempaa pääomavaltaistumista. Maatalouden investoinnit ovat myös hyvin pitkävaikutteisia ja pääoman kiertonopeus on hidas. Tällöin investointeihin tarvittavasta rahoituksesta aiheutuvat kustannukset ja muut rahoituksen ehdot ovat tärkeitä maatalouden kannattavuuden kannalta. Avustuksilla ja muulla yhteiskunnan tukemalla rahoituksella voidaan pitkäjänteisesti vaikuttaa tuotantoon laajentavien ja kehittävien maatalojen talouteen. Tukikohteiden valinnalla ja tukiehdoilla voidaan vastaavalla tavalla vaikuttaa ympäristöön ja eläinten hyvinvointiin. Tarvitaan uutta tietoa laajenevien tilojen johtamisesta ja riskienhallinnasta sekä tehokasta neuvontaa, jotta tieto saadaan nopeasti viljelijöille.

Taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä sekä eläinten hyvinvoinnin turvaava yrityskoko ja tuotannon laadun saavuttaminen ovat kuluttajien luottamuksen tae. Ne vaativat useissa tapauksissa huomattavaa taloudellista panostusta tuotannon laajentamiseen sekä maatalan tuotantokoneiston nykyaikaistamiseen. Varsinaisten yrityskokoa kasvattavien ja tuotantokoneistoa nykyaikaistavien investointien yhteydessä ja niiden ohella ympäristön suojeluun, uusiutuvan energian tuotantoon ja energian säästämiseen sekä eläinten hyvinvointiin tehtävät investoinnit nousevat aikaisempaa keskeisemmälle sijalle. Myös ilmaston muutokseen sopeutuminen voi jatkossa merkitä lisäpainetta rakennuksiin, kasteluun- ja kuivatukseen sekä kone- ja laiteinvestointeihin. Toimintaympäristön nopeasti muuttuessa viljelijöiden jaksamiseen on panostettava aikaisempaa enemmän.

Ilmastomuutokseen liittyvä suuri kysymys on makean veden riittävyys ja laatu. Suomen runsaat vesivarat hyödyttävät suhteellisesti parhaiten tuotantoa, jonka veden tarve on suuri, kuten kotieläintuotanto. Nurmi on meillä edullisessa asemassa peltomaan orgaanisen aineksen lisääjänä ja vedenläpäisykyvyn parantajana. Nurmituotantoon liittyy myös kasvualustan muuttuminen hiilinieluksi, mikä kytkeytyy vahvasti tuotteiden hiilijalanjäljen muotoutumiseen. Ilmastonmuostilannetta on näin mahdollista hyödyntää maataloudessa myös tuotantojärjestelmiä ja kilpailukykyä kehittämällä, kun viljelyvyöhykkeet muuttuvat, kasvilajivalikoima vaihtuu ja vaikutuksiin liittyvät mittaristot kehittyvät (hiilijalanjälki, vesijalanjälki).

Maatalouden riskit ovat viime vuosina lisääntyneet ja niiden luonne on muuttunut aikaisemmasta. Perinteisten säästä aiheutuvien satoriskien ohella sekä kasvinviljelijöitä että kotieläintuottajia uhkaavat monet uudet epävarmuudet, kuten ilmastonmuutoksen vaikutukset, markkinavaihtelut sekä kasvi- ja eläntäaudit. Kasvaneet ja muuttuneet riskit ovat lisänneet kiinnostusta maatalouden riskienhallintaan. Tulevaisuudessa maatalouden riskienhallinta on viljelijöille aikaisempaa tärkeämpää. Nykyisin on jo monia välineitä tarjolla riskienhallintaan ja ydinkysymyksiä on niiden kattavuuden ja tehokkuuden lisääminen. Erityisesti on syytä miettiä, tarvitaanko hintariskien hallintaan uusia välineitä ja miten markkinoiden tasapainoista toimintaa voidaan edistää.

Keskeinen tekijä näiden edellä mainittujen kysymysten näkökulmasta tulee olemaan EU:n vuoden 2013 jälkeinen maatalouspolitiikka. Jos suorat tuet vähenevät, maatalojen riskiherkkyys kasvaa. On myös mahdollista, että uuteen politiikkaan sisältyy jäsenmaille pakollisia riskienhallintatoimenpiteitä. Merkittävää on myös se, onko jatkossa koko EU:n kattava pakollinen riskienhallintainstrumentti vai edetäänkö maakohtaisten ratkaisujen pohjalta. Maailmalla käytössä olevat riskienhallintamekanismit osoittavat, että julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö maatalouden riskienhallinnassa on välttämätöntä. Kaikki riskit eivät ole kaupallisesti vakuutettavissa. Julkinen sektori voi osallistua riskienhallintaan esimerkiksi tukemalla vakuutusmaksuja tai osallistumalla jälleenvakuuttamiseen.

Useiden tukijärjestelmien samanaikainen muuttuminen asettaa suuren aikataulullisen ja sisällöllisen haasteen maatalouspolitiikan valmistelulle ja eri tukijärjestelmien

yhteensovittamiselle sekä myöhemmässä vaiheessa myös toimenpanolle. Toisaalta tilanne voidaan nähdä myös mahdollisuutena. Ensimmäistä kertaa EU-jäsenyyssaikana on mahdollista tarkastella samanaikaisesti kaikkia keskeisiä tukijärjestelmiä, niihin liittyviä aluejakoja, tukijärjestelmien tavoitteita ja keskinäistä suhdetta sekä sitä, onko nykyinen tukijärjestelmärakenne edelleen paras mahdollinen tulevilla ohjelmakaudella.

3.2 Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)

Koko maatalous- ja elintarvikealan kilpailukyky ja tulevaisuus perustuvat kuluttajien tarpeisiin vastaamiseen. Tuotantotavan on oltava vastuullinen, luotettava, avoin ja läpinäkyvä. Kuluttajien tarpeisiin ja toiveisiin vastataan oikeahintaisilla, laadukkailla ja turvallisilla tuotteilla. Nämä periaatteet otetaan huomioon, kun muodostetaan Suomen kantoja mm. EU:n yhteisen maatalouspolitiikan uudistukseen.

Maa- ja puutarhatalouden toimintaedellytysten turvaaminen edellyttää sitä, että viljelijätukien ja investointitukien kokonaismäärä ei supistu nykyisestä. Kansainvälisesti ja kansallisesti maataloudelle asetettujen ympäristötavoitteiden takia tarvitaan maatalouden ympäristötukien riittävä rahoitus, sillä ympäristötuet ovat keskeisin väline vesiensuojeluun. Luonnon monimuotoisuuteen ja ilmastomuutoksen torjuntaan liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Seuraavalla ohjelmakaudella ympäristötuen toimenpiteitä optimoidaan valuma-alueitasolla ja tilatasolla ja ympäristöinvestointeja käytetään myönteisten vaikutusten tehostamiseen.

Maatalouden tuottavuuden lisääminen on maatalouspolitiikan yksi keskeinen tavoite. Tuottavuutta kyetään lisäämään erityisesti rakennekehityksen, uusien investointien, uuden teknologian ja osaamisen avulla sekä huolehtimalla maatalouden työvoiman saatavuudesta. Maatilatalouden kehittämisrahaston (Makera) vuosia 2011-2014 koskevassa toiminta- ja taloussuunnitelmassa on rakennetukiin myönnettävien avustusten tarpeeksi arvioitu 120-130 miljoonaa euroa. Rahaston varoja käytetään myös mm. tutkimus- ja kehittämistoimintaan, minkä johdosta rahaston varojen vuotuinen tarve on keskimäärin 130-140 miljoonaa euroa vuodessa. Rahaston varat ovat aiemmista budjettisiirroista huolimatta supistumassa, koska rahaston omat tulot vähentyvät ja koska myönnettävä tuettu rahoitus muodostuu suurelta osin avustuksista. Maa- ja metsätalousministeriö on omassa, vuosia 2011-2014 koskevassa, kehusehdotuksessaan esittänyt keskimäärin 55 miljoonan euron vuosittaista budjettisiirtoa MAKERAan vuosina 2012, 2013 ja 2014. Siirtojen jälkeenkin MAKERAn rahoitustilanne on riittämätön arvioidun tarpeen kattamiseen. **Vuoteen 2015 mennessä rahaston omien tulojen arvioidaan vähentyneen siinä määrin, että rahaston lisävarojen tarve on yli 80 miljoonaa euroa vuodessa.**

Valtioneuvoston 30.3.2010 kehyspäätöksessä on maaseutuelinkeinotoiminnan korkotukeen osoitettu korkotukilainojen myöntämisvaltuutta 300 miljoonaa euroa vuodessa vuosille 2011-2014. Toistaiseksi myöntämisvaltuuden arvioidaan olevan riittävä rakennetukien arvioituun tarpeeseen nähden.

Maa- ja metsätalousministeriö on Makeran johtokunnan esityksestä käynnistänyt keväällä 2010 selvityksen, jossa yhteistyönä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitoksen sekä Pellervon taloustutkimuksen kanssa arvioidaan maatalouden rakennekehitystä ja tuetun rahoituksen tarvetta vuosina 2010-2020. Samassa yhteydessä maa- ja metsätalousministeriö selvittää Makeran toiminnan jatkamisedellytykset vuoden 2010 jälkeen.

Maailmanmarkkinoiden hintojen ja tuotemäärien heilahtelut ovat useiden arvioiden mukaan jatkossa entistä jyrkempiä. Tämä vaikuttaa mm. elintarvikeketjun arvonlisän jakautumiseen ketjun eri osapuolten välillä. Erityisen tärkeää on saada tuottajien neuvotteluasema elintarvikeketjussa nykyistä paremmaksi. Perinteisten markkinainstrumenttien tilalle ja rinnalle etsitään EU:n piirissä parhaillaan uusia keinoja. Jatkossa nousevat entistä tärkeämmiksi maataloustuotteiden menekinedistäminen sekä tuottaja- ja toimialajärjestöjen kehittäminen. Kyseisillä toimilla ja järjestöillä voi tulevaisuudessa olla Suomessakin kasvava merkitys myös

muilla kuin hedelmä- ja vihannesalan sektoreilla varsinkin, jos näille järjestelmille annetaan aiempaa suurempi rooli markkinoiden hallinnassa. Näiden organisaatioiden syntyisessä avainasemassa ovat erityisesti toimialajärjestöt. Organisoitumisen lisäksi kaikki tiedonsiirron toimijat: koulutus, tutkimus sekä neuvonta kantavat vastuun markkinaosaamisen lisäämisessä maataloussektorilla, jossa ei ole totuttu suuriin markkinavaihteluihin tuote- kuin tuotantopanosmarkkinoilla. Jyrkkiä heilahteluja ja kasvavaa epävarmuutta on alettu kokea vasta 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä. Markkinoiden epävakautta lisää myös käynnissä oleva EU:n rajasuojan asteittainen purkaminen.

Ilmastonmuutoksen torjunta ja siihen sopeutuminen, eläinten hyvinvoinnin parantaminen, maaseutualueiden elinvoiman ylläpitäminen sekä ympäristön- ja vesiensuojelu tuovat maataloustuottajille lisähaasteita. Erityisesti vesipuitedirektiivin mukaisten vesienhoitosuunnitelmien toimeenpano on haasteellista maaseudun elinkeinoille. Viljelijät tuottavat viljelytoimilla vesiensuojelun lisäksi myös muita julkishyödykkeitä (mm. avoin maisema ja luonnon monimuotoisuuden ylläpito). Pelkkä ympäristötoimien aiheuttaminen lisäkustannusten korvaaminen ei riitä, jos julkishyödykkeiden tuottamista halutaan vahvistaa. Julkishyödykkeiden tuottamisen edistämiseksi on kaikkien tiedonsiirron eri osapuolten työ tärkeää ja kysymys on tiedonsiirron ohella asenteisiin vaikuttamisesta.

Maatalouden ydintehtävä on tuottaa laadukkaita maataloustuotteita elintarviketalouden ja kuluttajien tarpeita vastaavasti. Lisäksi maatalous edistää maaseudun elinvoimaisuutta, säilyttää luonnon monimuotoisuutta sekä ylläpitää maaseutumaisemaa. **Taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä ja eläinten hyvinvoinnin kannalta vastuullisen maataloustuotannon säilymisen kannalta on tärkeää jatkossa:**

- Huolehtia maatalouden taloudellisten toimintaedellytysten säilymisestä koko maassa mm. riittäväillä taloudellisilla kannustimilla
- Kehittää lähivuosina uudistuvasta maatalouden tukijärjestelmästä eri alueiden ja tuotantosuuntien toimintaedellytykset turvaava, yrittäjyyteen kannustava ja mahdollisimman yksinkertainen kokonaisuus
- Edistää maatalouden tuote- ja panosmarkkinoiden tasapainoista toimintaa
- Sovittaa eri politiikkalohkojen tavoitteet ja toimenpiteet loogiseksi maatalouspoliittiseksi kokonaisuudeksi
- Kehittää uusia riskinhallintavälineitä toimintaympäristön epävarmuuden kasvaessa muun muassa sään ääri-ilmiöiden ja hinnanvaihteluiden lisääntymisen myötä
- Edistää maatalouden rakenne- ja tuottavuuskehitystä, mikä edellyttää mm. rakennepolitiikan rahoituksen turvaamista

4. ELINTARVIKKEIDEN TURVALLISUUS JA LAATU

4.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat

Maailman väkiluvun kasvu, kulutustottumusten kehittyminen ja ilmastonmuutoksen vaikutukset viljelyolosuhteisiin lisäävät ruuan kysyntää maailmanmarkkinoilla. Suomen viljelyolosuhteet näyttävät jossain määrin hyötyvän ilmastonmuutoksesta eikä esimerkiksi puhtaan veden saatavuus ole este lisätuotannolle. Sen sijaan maatalouteen kohdistuvat päästövähennystavoitteet voivat vaikeuttaa tuotannon kasvua ja nostaa tuotantokustannuksia.

Ilmastonmuutoksen mahdollisten hyötyjen realisoituminen edellyttää kuitenkin, että maa-, elintarvike- ja metsätalouteen kohdistuviin uhkiin kuten äärimmäisten sääilmiöiden esiintymistiheyden ja voimakkuuden sekä sadannan kausiluonteisiin vaihteluihin pystytään

sopeutumaan ajoissa. Ilmastonmuutos tuo uhkakuvia muun muassa kasvi- ja eläintautien leviämisestä sekä runsaiden sateiden aiheuttamista tulvista tai pitkäaikaisesta kuivuudesta.

Ympäristön tila vaikuttaa monella tavalla elintarviketurvallisuuteen. Yksi tärkeä kohde on Itämeren tilan parantaminen, mikä vähentää ihmisravinnoksi käytettävän kalan kautta saatavaa vierasainealtistusta.

Kansallisen elintarviketuotannon riskeihin vaikuttavat tilojen määrän lasku ja tilakoon kasvu. Tämä tuo haasteita muun muassa eläinten hyvinvoinnille sekä maatalouden tuotantopanosten (rehut, kasvinsuojeluaineet, lannoitteet, eläinlääkkeet) korkean laadun ja hallitun käytön säilyttämiselle. Eläintiheyden kasvu voi lisätä eläintautien esiintymistä ja sitä kautta lääkkeiden käyttötarvetta. Näistä voi seurata myös elintarviketurvallisuusriskejä. Suomen maatalous tulee edelleen olemaan riippuvainen ulkomaisista tuotantopanoksista (polttoaineet, kemikaalit, valkuaisrehut). Vesiviljely on kasvava elintarviketuotannon ala.

Väestörakenteen muutokset vaikuttavat elintarviketähteisten tautien esiintymiseen. Ikääntyneet ihmiset ovat muuta väestöä herkempiä infektioille ja siten väestön vanhenemisesta seuraa elintarviketähteisen sairastavuuden lisääntyminen. Vanhusväestön ruokahuoltoon liittyy myös ravitsemuksellisia haasteita. Matkailu ja muuttoliike jatkavat kasvuaan, mistä seuraa uusia haasteita elintarviketurvallisudelle.

Kuluttajien luottamuksen kotimaisen elintarviketuotannon turvallisuuteen ja laatuun odotetaan säilyvän korkeana muun muassa tehokkaan ja avoimen elintarvikkeiden jäljitettävyyden vuoksi. Maatalouden rakennemuutoksen aiheuttamat kustannuspaineet alkutuotannossa ja jalostuksessa eivät saa johtaa hankitusta kansallisesta laatu- ja turvallisuustasosta tinkimiseen. Luomutuotannon osuus kasvaa kuluttajien vaatiessa tuotantotaltaan varmennettuja elintarvikkeita.

Uusien teknologioiden käyttöönotto vaikuttaa elintarviketurvallisuuteen. Tekniikka luo mahdollisuuksia, mutta osalle kuluttajista se voi myös olla uhka. Moderni kuluttaja katsoo oikeudekseen tietää enemmän tuotteiden alkuperästä ja tuotantotavasta. Moni kuluttaja haluaa kuluttaa vastuullisesti ja pohtii tuotteiden eettisyyttä, ekologisuutta ja tuotantoeläinten hyvinvointia. Elintarvikkeilla halutaan myös ylläpitää tai parantaa terveyttä. Elintarvikkeista annettujen tietojen oikeellisuuden varmistamisen ja jäljitettävyyden merkitys lisääntyy lähitulevaisuudessa.

Uusien tuotantotekniikoiden käyttöönotto edellyttää avointa keskustelua ja riippumatonta riskien arviointia. Vaikka EU:ssa muuntogeeniset kasvit käyvät läpi erittäin tiukan turvallisuusarvioinnin, on suuri joukko kuluttajia edelleen epävarmoja niiden suhteen. Tämän vuoksi on tärkeää toteuttaa keinoja, joilla varmennetaan, että viljelijöillä ja kuluttajilla säilyy vapaus valita eri tuotantotavoilla tuotettuja elintarvikkeita. Tuotantoketjun toimijoiden vapaaehtoiset toimet ovat tässä suhteessa avainasemassa.

Kansainvälisen kaupan vapautuminen tuo uusia haasteita elintarviketurvallisuuden varmistamiseen. Elintarvikeketju on jo venynyt globaaliksi. Maatalouden tuotantopanosten, elävien eläinten, elintarvikkeiden ja niiden raaka-aineiden sekä eläimistä saatavien tuotteiden tuonti ja vienti lisääntyvät. Osa turvallisuuden ja laadun valvonnasta siirtyy EU:n rajojen ulkopuolelle. Myös harmailla markkinoilla myytävien elintarvikkeiden ja maatalouden tuotantopanosten markkinointi saattaa lisääntyä.

Ruokaan kiinnitetään entistä enemmän huomiota merkittävien kansanterveysongelmien, kuten liikalihavuus, syövät tai sydän- ja verisuonitaudit, aiheuttajina. Ravinnon energiatiheys on nyt korkea ja samalla energian kulutus on alentunut. Suomalainen elintarviketuotanto on hyvin mukana terveellistä ruokaa koskevassa tutkimuksessa ja tuotekehittämissä. Elintarviketeollisuus kehittää uusia terveysvaikutteisia elintarvikkeita, mutta niiden kaupallistaminen ei välttämättä onnistu ilman merkittävää kansainvälistymistä.

Suomessa toimivista elintarvikeyrityksistä yli 90 % työllistää alle 20 henkilöä. Pienten, elintarvikkeita jalostavien yritysten määrä on kasvanut 2000-luvulla. Elintarvikelainsäädäntö

koetaan useissa pk-yrityksissä vaikeaselkoiseksi. Mikroyritysten kannalta tuotantotilojen rakenteita, kunnossapitoa ja omavalvontaa koskevat säädökset ovat vaativia. Pienet yritykset tarvitsevat erityisneuvontaa etenkin lainsäädäntöön liittyvissä asioissa.

Julkisella sektorilla on erittäin merkittävä rooli suomalaisten ravitsemus- ja kulutuskäyttäytymisen ohjaamisessa, erityisesti lasten ja nuorten osalta. Joukkoruokailun piirissä on päivittäin 75 prosenttia suomalaisista.. Suuri osa alle16-vuotiaiden lasten päivittäin nauttimista aterioista on julkisen sektorin tuottamia. Julkisen sektorin ammattikeittiöillä on myös merkittävä tehtävä kestävien elintarvikevalintojen edistämässä. Ruokalistasuunnittelulla ja elintarvikevalinnoilla voidaan tukea alueellista hyvinvointia sekä maaseudun elinvoimaisuutta. Myös huoltovarmuuden näkökulmasta julkiset keittiöt ovat tärkeässä asemassa varauduttaessa kriisitilanteiden elintarvikehuollon turvaamiseen. Koulut, sairaalat, päiväkodit sekä kuntien ja valtion virastot käyttävät noin 300 miljoonaa euroa ruokapalvelujen ostoon vuosittain. Jotta ammattikeittiöt pystyvät toteuttamaan kestäviä valintoja, tarvitaan hankinta- ja prosessiosaamiseen keskittyvää käytännön tason neuvontaa sekä opetusta ja koulutusta.

Ruoan laatu on pystyttävä takaamaan julkisissa organisaatioissa. Muun muassa kouluruokailun tasoa on voitava nostaa. Julkisen sektorin ruokapalveluille tulee taata riittävät resurssit ja määrärahat. Säästetyt eurot näkyvät suoraan lasten tai vanhusten lautasilla.

Kansalaiset tuntevat aiempaa enemmän olevansa itse vastuussa ratkaisuistaan, erityisesti ruoan suhteen. Kuluttajien asenteet ovat osa ruokaketjun toimintaympäristöä. Tämä näkyy muun muassa kuluttajien toiveina laajasta tuotevalikoimasta, lähiruoasta, haluna tehdä asiat itse tai että ruoka on tuotettu määrättyllä tavalla. Osalle kuluttajista vastuu ilmenee taas lisääntyneenä tiedontarpeena elintarvikkeiden tuotantotavoista ja niiden vaikutuksista. Kuluttajien arvot ja odotukset ohjaavat ruokavalintoja. Kotimaisen ruoan kilpailukyky syntyy siitä, että kuluttajien tarpeisiin vastatetaan. Vastuullinen kuluttaja kiinnittää yhä enemmän huomiota ruoan turvallisuuteen, ravitsemukseen, ympäristö- ja muihin vastuullisuustekijöihin sekä tuotannon paikallisuuteen. Koko elintarvikeketjun onkin kyettävä kuluttajien toiveiden mukaisesti erilaistamaan tuotevalikoimaa siten, että ruoan ominaisuudet, myös aineettomat, ovat jäljitettävissä raaka-aineiden tuottamisesta alkaen. Ruokajärjestelmästä on kehitettävä avoin, läpinäkyvä ja luotettava.

4.2 Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)

Ilmastonmuutoksen torjumisen edellyttämien päästövähennyksien toteuttamiseksi on nopealla aikataululla tutkittava ja otettava käyttöön uusia muun muassa rehuja paremmin hyödyntäviä tuotantotapoja. Maatalouden jätteitä ja pois heitettävän ruuan määrää on vähennettävä Eläinperäisten sivutuotteiden käsittely toteutetaan kustannustehokkaalla tavalla. Geenitekniikan käyttö erityisesti non-food -tuotannossa voi saada lisää hyväksyntää tuottajien ja kuluttajien piirissä, jos sen avulla voidaan kehittää ilmaston kannalta kestävämpää tuotantoa ja hyödyt kuluttajille voidaan todentaa. EU:n muuntogeenisiä tuotteita koskeva politiikka arvioidaan uudelleen.

Ilmastonmuutokseen vastaaminen edellyttää kasvinjalostusohjelmien muuttamista ja panostusta kasvivalostustoimintaan. Tässä yhteydessä geenivarojen suojeleminen ja hyödyntäminen on keskeisellä sijalla. Sopeutuminen uusiin olosuhteisiin edellyttää, että meillä on käytössämme riittävästi geneettistä vaihtelua, ts. erilaisia ominaisuuksia, joita kasvin- ja eläinjalostuksen keinoin voidaan tarpeen mukaan ottaa käyttöön. Geneettisen vaihtelun hyödyntämisen keskeisin edellytys on riittävä resursointi kasvi- ja eläingenivarojen ylläpitoon, suojelemaan ja kestävästi käyttämään.

Kasvihuonekaasuista metaanin määrää voidaan vähentää jonkin verran rehustuksella, mutta parhaiten tuotantoa tehostamalla. Fosforin käyttöä eläinten rehussa voidaan rajoittaa. Samalla voidaan vähentää lannan fosforipitoisuutta ja parantaa sen hyödyntämistä peltolannoitteissa.

Ravinnekiertoa voidaan tehostaa. Luonnonmukaisen tuotannon harjoittamisen mahdollisuudet on taattava. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen edellyttää vahvaa tutkimukseen panostamista. Myös lainsäädännön keinoin voidaan vaikuttaa.

Eläin- ja kasvitautiongelmiin ennustetaan kasvavan mm. ilmastonmuutoksen vuoksi. Elintarviketurvallisuuteen liittyvät uhkatekijät muuttuvat ja leviävät nyky maailmassa hyvinkin nopeasti. Tämän vuoksi on ylläpidettävä valmiutta vastata ripeästi ja riittävästi kasvinterveyttä, eläinten terveyttä, eläinten hyvinvointia ja elintarviketurvallisuutta koskeviin vakaviin ongelmiin ja kriiseihin.

Eläintauteja ja eläinten hyvinvointia koskevat kansalliset ja EU-tason toimintatavat on uudistettava vastaamaan muuttuvaa tuotannon ja kaupan rakennetta sekä kansalaisyhteiskunnan vaatimuksia. Eläinten hyvinvointiin liittyvät vaatimukset on ulotettava maailmanlaajuisiksi. Eläintautien torjunnassa eläinterveydenhuollon kattavuus lähenee 100 % ja bioturvallisuustoimenpiteet ovat laajasti käytössä koko tuotantoketjussa. Järjestelmää voidaan hyödyntää mm. lihantarkastuksen uudistamisessa.

Eläinten hyvinvointia koskeva keskeinen lainsäädäntö uudistetaan. Eläintautilaki uudistetaan perustuslain vaatimusten mukaiseksi ja luodaan keinot, joilla tulevaisuudessakin voidaan varautua eläintautien leviämiseen sekä ehkäistä ja valvoa niiden esiintymistä ja mukautua kansainväliseen kehitykseen. Keskeisenä tavoitteena on bioturvallisuuden parantaminen alkutuotannossa.

Tuotantotilojen määrät vähentyvät, mutta tuotantotavat muuttuvat mm. yksiköiden koon kasvaessa. Eläinten hyvinvoinnin merkitys kasvaa alkutuotannossa myös kuluttajan näkökulmasta. Tämä aiheuttaa lisääntyviä vaatimuksia eläinten hyvinvoinnin valvonnalle. Eläinsuojelulain kokonaisuudistuksen tavoitteena on saada ajantasaistetut eläinten suojelua koskevat vaatimukset, jotka takaavat eläinten hyvinvoinnin ja varmistavat hyvänlaatuisten ja turvallisten elintarvikkeiden saannin.

Paine kasvinsuojeluaineiden ja eläinlääkkeiden käytön lisäämiselle kasvaa. Näiden aineiden vastuullisen käytön jatkaminen edellyttää elintarvikeketjun toimijoiden sitoutumista yhteiseen korkean laadun toimintatapaan. Ruoantuotannon rakenteisiin ja siten turvallisuuden sekä laadun ylläpitoon ja parantamiseen vaikuttavat keskeisesti EU:ssa tehtävät linjaukset yhteisen maatalouspolitiikan jatkosta. WTO- yhteensopivien, maatalouden riskinhallintaan liittyvien tukimuotojen osuus kasvaa, mikä avaa uusia kannustinmahdollisuuksia laadukkaaseen ja korkeatasoiseen elintarviketuotannon harjoittamiselle. Yhteisesti sovittujen, EU-minimivaatimukset ylittävien turvallisuus- ja laatu tavoitteiden saavuttaminen edellyttää tehokasta julkisen ja yksityisen sektorin yhteistoimintaa.

Eläinlääkkeiden luovuttamista terveydenhuoltojärjestelmien piirissä oleville tiloille voidaan laajentaa. Tämä edellyttää tehokasta ja kattavaa valvontaa sekä toimijoiden vastuullisuutta kaikilla tasoilla. Lääkkeiden käyttö tuotantotiloilla on sidoksissa eläinten terveyteen ja hyvinvointiin. Lääkkeillä voidaan yrittää paikata puutteellisia eläinten pito-olosuhteita sekä puutteellista bioturvallisuutta tilalla. Lääkkeiden luovutuksen ja käytön valvonta onkin sen vuoksi syytä nivoa yhteen elinkeinon ylläpitämisen tuotantoeläinten terveydenhuoltojärjestelmän kanssa ja luoda yhdessä elinkeinon kanssa valvonnalle riittävä ja kattava toimintaympäristö.

Ensisijainen vastuu elintarvikkeiden laadusta ja turvallisuudesta on elintarvikeketjun toimijoilla. Tavoitteena on luoda elintarvikeketjun yhteinen laadunvarmennusjärjestelmä, joka palvelee ketjun kaikkia osia. Järjestelmä toimisi myös vastuullisen tuotantojärjestelmämme todentajana ja toisi ruokaketjua lähemmäs kuluttajia. Järjestelmä toimisi elintarvikeketjun kehittämisen ja johtamisen apuvälineenä sekä kuluttajainformaation kanavana.

Ravitsemuksen ohjaamiseksi tarvitaan nykyaikaista valistusta ja kuluttajainformaatiota. Myös hallinnollisten keinojen, kuten verotus, sairasmakuutus edut sekä epäterveellisen ruokavalion

rajoittaminen lapsilta ja nuorilta, käyttöönottoa tulee selvittää. Ravitsemuksellisen päätöksenteon pohjaksi tarvitaan luotettavia ruoan kulutus- ja koostumustietoja. Kansallista elintarvikkeiden koostumustietokantaa kehitetään hallinnonalojen yhteistyönä.

Elintarviketurvallisuuden valvonnan vaikuttavuutta parannetaan kehittämällä valvonnan ulottuvuutta, tasapuolisuutta ja toteutuksen samansisältöisyyttä. Eläinlääkintähuollon ja elintarvikevalvonnan kannalta merkittävää on kuntavalvonnan kokoaminen suuriin yksiköihin vuoden 2012 loppuun mennessä. Pätevän valvontahenkilöstön saatavuudesta on huolehdittava. Kuntien ja valtion tarkoituksenmukaista tehtävänjakoa valvonnassa on selvitettävä. Osa valvonnasta voidaan jatkossa hankkia myös laatuvarmennetuilta kolmansilta osapuolilta.

Lihantarkastuspalvelujen laatu ja saatavuus varmistetaan keskittämällä kaikkien teurastamojen lihantarkastus valtion vastuulle. Samalla on huolehdittava pienteurastamojen tarkastuskustannusten kohtuullistamisesta. Tarkastusjärjestelmän uudelleenorganisointi sekä pienteurastamoiden hintatuki edellyttävät noin 1 miljoonan lisärahoitusta vuodessa.

Tarpeettoman hallinnollisen taakan vähentäminen on edelleen tärkeätä ja sitä työtä jatketaan. Normien sijaan painopistettä on siirrettävä elinkeinon omien hyvien käytäntöjen laatimiseen ja niiden noudattamisen seurantaan. Erityisesti pk-yrityksille on tarjottava neuvontaa lainsäädännön vaatimuksista ja ohjattava yrityksiä hyvien käytäntöjen noudattamisessa. Toimialoja kannustetaan laatimaan hyvän toimintatavan ohjeistoja. Elintarviketurvallisuudelle asetetaan mitattavia turvallisuustavoitteita ja eduskunnalle annetaan kerran vaalikaudessa selonteko elintarviketurvallisuudesta.

Suomalaisen ruoan ja sen tuotannon arvoa ja merkitystä tulee edelleen korostaa. Ruokakulttuurin kehittäminen on poikkiallinen tehtävä. Erityisesti lasten ja nuorten ruokaosaamiseen on panostettava.

Varaudutaan ilmastonmuutokseen:

- Kasvinjalostukseen ja muuhun tutkimukseen panostetaan
- Turvataan maatalouden geenivarojen suojelun ja kestäväen käytön pitkäjänteiselle toteuttamiselle riittävät resurssit
- Ruoan hävikkiä vähennetään
- Varaudutaan uusiin kasvi- ja eläinterveys- sekä elintarviketurvallisuusuhkiin seurantajärjestelmiä, kriisivalmiutta ja tuontivalvontaa tehostamalla

Vastataan kuluttajien tarpeisiin:

- Luodaan järjestelmiä, joilla todennetaan vastuullinen toiminta elintarvikeketjussa
- Otetaan käyttöön uusia ravitsemuksellisen riskinhallinnan keinoja erityisesti lasten ja nuorten sekä kasvavan vanhusväestön ravitsemustilanteen parantamiseksi
- Edistetään ruokakulttuuria, ruoan arvostusta sekä lasten ja nuorten ruokaosaamista
- Vakiinnutetaan valtakunnallinen kestävien elintarvikevalintojen neuvontaan erikoistunut julkisen sektorin ammattikeittiöiden koulutusorganisaatioiden toiminta

Parannetaan eläinten hyvinvointia:

- Eläintauti- ja eläinsuojelulainsäädäntöä uudistetaan niin, että toimintakyky vastaa myös tulevaisuuden haasteisiin. Toimijoiden omaa vastuuta korostetaan ja samalla luodaan kannustavia järjestelmiä tilatason hyvinvointi- ja bioturvallisuustoimenpiteille

- Varmennetaan eläinterveydenhuoltojärjestelmien toimintaa siten, että niiden puitteissa voidaan laajentaa eläinlääkkeiden luovutusta ilman mikrobilääkeresistenssin tai lääkejäämien lisääntymisen riskiä
- Rehujen käytettävyyttä ja hyötysuhdetta parannetaan ja vähennetään siten mm. fosforikuormaa

Varmistetaan elintarvikkeiden turvallisuus ilman turhaa byrokratiaa:

- Elintarviketurvallisuudelle asetetaan mitattavat tavoitteet ja valvontaa suunnataan riskiperusteisesti
- Elintarvikevalvonta kootaan seudullisiin yksiköihin vuoteen 2013 mennessä
- Lihantarkastus siirretään valtion vastuulle ja pk-elintarvikeyrityksiä tuetaan mm. neuvontaa lisäämällä

5. KALA-, RIISTA- JA POROTALOUS

5.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat

Ammattimaisen kala-, ja porotalouden lähivuosien haasteena on elinkeinonharjoittajien ikääntyminen, kustannusten nousu ja ympäristöllisten ja luonnonsuojeluperusteisten reunaehtojen voimistuminen. Myös ilmastonmuutos vaikuttaa sekä kalastoon, että kalakantoihin sekä porolaitumiin.

Väestöön ikääntyminen vaikuttaa osakaskuntien ja kalastusalueiden toimijoiden ikääntymisenä sekä kalastuksenhoitomaksukertymien laskuun ikään perustuvien maksuvapautusten vuoksi. Kalastuspalveluiden kehittämisessä on huomioitava ikääntyvät kalastajat. Vastaavasti metsästäjien ikääntyminen tulee näkymään metsästäjien vähentymisessä vuoteen 2015 mennessä. Tämä johtaa riistanhoitomaksuvarojen kertymän pienentymiseen sekä metsästyksen ja riistanhoitoon kohdennetun vapaaehtoistyön vähentymiseen.

Globalisaation vuoksi myös riistavarojen sekä kalavesien käyttöön ja hoitoon liittyviä asioita on tarkasteltava laajemmin kuin Suomen mittakaavassa. Suojelu-, hoito- yms. kysymyksien ratkaisuista ollaan kiinnostuneita rajojemme ulkopuolellakin. Myös kansallisesti kalastuksen ja metsästyksen eettisyyteen kiinnitetään aiempaa enemmän huomiota. Maa- ja vesialueiden omistuksen pirstaloituminen sekä rakennettujen ja ihmisten käytössä olevien alueiden lisääntyminen vaikeuttavat kala- ja riistavarojen käytön ja hoidon ohjausta. Tarve myös näiden luonnonkäyttömuotojen sallimiseen yhtenäisillä luonnonsuojelualueilla kasvaa.

Elinkeinokalatalouteen ja vesiviljelyyn vaikuttavat mm. maailmanmarkkinoiden suhdanteiden ja kansainvälisen kaupan säännösten muutokset. Suomen elinkeinokalatalouden kannalta onkin keskeistä se, että kotimainen alkutuotanto säilyy riittävän elinvoimaisena. Se on alkutuotannon itsensä lisäksi keskeinen tekijä myös suomalaiselle kalanjalostusteollisuudelle ja kalakaupalle. Mikäli kotimaista kalantuotantoa ei ole riittävästi, on vaarana, että pelkästään ulkomaiseen raaka-aineeseen perustuva jalostustoiminta siirtyy ulkomaille.

EU:n yhteisen kalastuspolitiikan osalta on nähtävissä säätelytoimien kiristyminen edelleen ja niiden soveltamisen laajentuminen myös vapaa-ajan kalatalouden sektorille. Tärkeimmät yhteistä kalastuspolitiikkaa koskevat päätökset painottuvat jatkossakin saalistuotteiden asettamiseen ja kalastukseen liittyviin säätelytoimiin. Kalastuksen ja kalatuotteiden jalostuksen ja markkinoinnin valvontaa kiristetään entisestään. Nämä toimenpiteet aiheuttavat kustannuspaineita Suomen kalataloushallinnossa.

Taloudellisesti kannattavan vesiviljelyelinkeinojen edellytysten kannalta ydinkysymykseksi nousee kilpailukykyisen toimintaympäristön luominen sekä tuotantoyksiköiden ja tuotannon kestävä kasvattaminen siihen soveltuvilla alueilla. Suomessa toimintaympäristön keskeisenä

rajoittavina tekijöinä ovat vesialueiden käyttöön liittyvät ristiriidat sekä ympäristönsuojelun asettamat rajoitukset. Mikäli Suomen tarjoama toimintaympäristö ei ole riittävän kilpailukykyinen, vaarana on, että toiminnan jo alkanut siirtyminen Suomesta muualle Itämeren alueelle kiihtyy, jolloin pahimmassa tapauksessa Itämereen kohdistuva ravinnekuormitus ei vähene, mutta toiminnan myönteiset yhteiskunnalliset vaikutukset siirtyvät ulkomaille. Kokonaisedun kannalta olisikin tarkoituksenmukaista tukea tutkimusta ja investointeja, joiden avulla rannikkovesiemme vesiviljelystä aiheutuvaa ravinnekuormitusta voidaan vähentää ja samalla säilyttää tai jopa lisätä viljelyn volyyymiä.

Vapaa-ajan kalatalouden sektorin keskeisiä haasteita tulevaisuudessa ovat kalatalouden rahoituksen ja kalatalouden sektorin resurssien turvaaminen, kalastusharrastuksen suosion säilyttäminen, kalavarojen käytön ja hoidon kehittäminen, kalastusmatkailun toimintamahdollisuuksien parantaminen, vaelluskalakysymys sekä kalataloudellisten kunnostusten vaatimien resurssien turvaaminen.

Riistatalouden ja metsästyksen kannalta merkittävää ja tärkeätä on, että näihin toimintoihin kohdennetun vapaaehtoistyön määrä säilyy nykyisellä tasolla. Tällä hetkellä metsästäjien suorittaman metsästäjien koulutukseen ja riistakantojen arviointiin suorittaman vapaaehtoistyön määrä on arviolta 350 henkilötyövuotta vuodessa. Tämä työpanos on ehdoton edellytys luotettavalle riistan tutkimukselle, sillä vastaavan havaintoaineiston kerääminen luonnosta riistan tutkimuksen tutkijaresursseilla on mahdotonta. Useat riistalajit ovat EU:n luonnonsuojelu-direktiivien tarkan ohjeistuksen alaisia ja esimerkiksi suurpetojen kannan säätely on mahdollista vain luotettavan tieteellisen kannan seurannan perusteella. Vaikka riistatalouden ja metsästyksen kansantaloudellinen välitön merkitys on vähäinen, ovat välilliset muut vaikutukset merkittäviä. Ei ole näköpiirissä, että vahinkoa, uhkaa ja arvoperusteisia ristiriitoja aiheuttaviin lajeihin liittyvä yhteiskunnallinen huomio olisi vähentymässä. Tämä edellyttää avointen ja vuorovaikutteisten hallintamuotojen käyttöönottoa.

5.2 Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)

Elinkeinokalatalouden ongelmiin etsitään ratkaisumalleja sektorikohtaisissa kehittämistyöryhmissä. Ne ovat laatineet kullekin sektorille kehittämissuunnitelman, joista Kansallinen vesiviljelyohjelma hyväksyttiin valtioneuvostossa vuonna 2009 ja Kansallinen ammattikalastusohjelma maa- ja metsätalousministeriössä helmikuussa 2010. Kalanjalostuksen ja kalakaupan kehittämissuunnitelma on tarkoitus hyväksyä vielä kuluvana vuonna, 2010.

Kansallinen ammattikalastusohjelma sekä vesiviljelyohjelma ulottuvat vuoteen 2015. Kansallisen ammattikalastusohjelman tavoitteena on varmistaa alan kehittyminen taloudellisesti, sosiaalisesti ja ekologisesti kestäväksi elinkeinoksi. Ammattikalastus perustuu uusiutuvan luonnonvaran hyödyntämiseen tarjoamalla luonnonkalaa kalanjalostusteollisuudelle, kalakaupalle tai suoraan kuluttajille. Ammattikalastusohjelman avulla pyritään siihen, että ammattikalastus luo työllisyyttä ja ylläpitää yhdyskuntarakenteita ja palveluja erityisesti syrjäisillä alueilla, joilla työpaikkojen luominen on vaikeaa. Ammattikalastuksen edellytysten kannalta on keskeistä, että kestävä kalastus voidaan harjoittaa sekä ajallisesti että alueellisesti optimaalisella tavalla. Ammattikalastajien merkitys rehevöityneiden rannikkovesien hoitajina on uusi ja merkittävä avaus. Tämän nk. poistokalastuksen käynnistämiseksi on tarpeen myöntää määräaikaista tukea vastikkeena kattavasta vesien hoitotyöstä. Poistokalastus on kustannustehokas tapa vesien ravinnetason alentamiseksi.

Kalastuselinkeinojen toimintaedellytyksiä kehitetään ammattikalastusohjelmassa esitettyjen linjausten ja toimenpiteiden mukaisesti erityisesti siten, että:

- Rehevöityneiden rannikko- ja sisävesien poistokalastukseen otetaan käyttöön määräaikaisten käynnistystukijärjestelmä

- Ammattikalastuksen kalastusmahdollisuudet paranevat ja kotimaisen luonnonkalan kaupallinen tarjonta ja kulutus kääntyvät kasvuun

Vesiviljelyohjelman päämääränä on muodostaa vesiviljelyelinkeinolle kansainvälisesti kilpailukykyinen kansallinen toimintaympäristö ja luoda sitä kautta edellytykset viljelyjen lohikalojen tuotannon kestäväälle kasvulle ja omavaraisuudelle. Tämän tavoitteen saavuttaminen edellyttää, että vesiviljelyä koskevat elinkeino- ja ympäristöpolitiikat sovitetaan yhteen ja ne muodostavat elinkeinon ja ympäristönsuojelun kannalta johdonmukaisen kokonaisuuden. Osana ohjelman toteuttamista kevennetään toimialan energiaverotusta vastaavalle tasolle kuin maataloudessa. Ohjelman tavoitteena on luoda perusta sille, että vesiviljely on jatkossakin alkutuotantoa, joka toimii ilman tuotantotukia. Vastaavasti ohjelman tavoitteena on luoda uusia kestäviä toiminta- ja ratkaisumalleja, joita voidaan soveltaa niin kotimaisen kuin myös kansainvälisen vesiviljelytoiminnan kehittämisessä ja kasvattamisessa ja siten lisätä suomalaisen tekniikan ja osaamisen vientiä.

Vesiviljelyelinkeinon toimintaedellytyksiä kehitetään vesiviljelyohjelmassa esitettyjen linjausten ja toimenpiteiden mukaisesti erityisesti siten, että:

- Edistetään uusien ympäristöystävällisten tuotantotekniikoiden käyttöönottoa ja parannetaan toimialan kilpailukykyä keventämällä vesiviljelyn energiaverotusta vastaamaan maataloudessa sovellettua energiaverotusta.
- Edistetään ravinteiden suljettua kiertoa Itämeressä kehittämällä elinkeinon ympäristöohjausjärjestelmää siten, että se kannustaisi toimijoita siirtymään Itämeren kalasta valmistetun kuivarehun käyttöön.
- Sovelletaan vesiviljelylaitoksia koskevia sijainninohjaussuunnitelmia osana vesiviljelyn ympäristöohjausjärjestelmää

Ammattikalastuksen ja vesiviljelyohjelmien toimeenpano voidaan toteuttaa pääosin olemassa olevien Euroopan kalatalousrahastovarojen puitteissa. Tästä poikkeuksena ovat vesiviljelyn energiaverotuksen keventäminen ja poistokalastuksen käynnistystuki, joiden kustannusvaikutukset olisivat yhteensä noin kaksi miljoonaa euroa (1+1 meuroa) vuodessa.

Vapaa-ajan kalatalouden keskeisinä tavoitteina ovat kalavarojen käytön ja hoidon kehittäminen suunnitelmalliseen ja kestävään suuntaan, kalastusharrastuksen suosion säilyttäminen sekä vapaa-ajan kalatalouden tarjoamien taloudellisten mahdollisuuksien hyödyntäminen. Kalavarojen käyttö ja hoito järjestetään riittävän laajoissa luonnonmaantieteellisissä kokonaisuuksissa ja koko vesiekosysteemin huomioon ottavaksi, jotta kalavaroja voidaan tarkastella niiden koko elinkierron alueella. Lisäksi kalavarojen käytön hallinnointi järjestetään kestävää käyttöä tukeväksi pyrkien poistamaan pienten omistusyksiköiden, toimimattomien osakaskuntien ja kaupunkilaisvesialueen omistajien hallintajärjestelmälle tuomat haasteet. Kalavesien hallintaa kehitetään suuntaan, jossa kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus tukee elinkeinotoimintaa ja vahvistaa maaseudun asemaa alue- ja innovaatiopolitiikassa.

Vapaa-ajankalastuksen edellytysten kehittäminen:

- Kalastuslain kokonaisuudistuksella järjestetään kalavarojen ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä käyttö
- Kehitetään ja otetaan käyttöön suunnitelmallisuuteen sekä tutkimus- ja seurantatietoon perustuva kalastuksen säätelyjärjestelmä
- Vapaa-ajankalastuksen lupajärjestelmää yksinkertaistetaan, tiedottamista kehitetään sekä luodaan mahdollisuuksia vapaa-ajankalastukseen liittyvälle elinkeinotoiminnalle
- Kalastajia ja kalastuksen järjestämisestä vastaavia tahoja palvelemaan perustetaan uusi organisaatio
- Kehitetään kalastusmatkailuyrittäjien toimintaympäristöä muun muassa lupapolitiikkaa kehittämällä. Kalastusmatkailuun luodaan innovatiivisesti uusia tuotteita niin kotimaan kuin ulkomaiden asiakkaille

- Vapaa-ajankalastuksen tuottamat sosiaaliset ja taloudelliset hyödyt selvitetään
- Rakennetuissa joissa parannetaan kalojen kulkumahdollisuuksia ja edistetään potentiaalisten lisääntymisalueiden käyttöönottoa kalateiden avulla
- Ohjataan vaelluskalakantojen hoidon painopistettä istutuspainotteisista menetelmistä kalojen luontaista lisääntymistä tukeviin ja mahdollistaviin toimenpiteisiin.

Riistapolitiikassa vuoteen 2015 mennessä on tehtävä ratkaisut siitä, miten metsästyksen ja riistanhoidon kannalta merkittävä havaintotietojen keruu riistakannoista turvataan. Vain tieteellisesti luotettavan tiedon varassa voidaan yhtäältä ohjata metsästystä ja toisaalta hallita sitä yhteiskunnallista keskustelua, jota eräät eläinlajit, kuten suurpedot, aiheuttavat. On tärkeätä, että riistahallinnon uudistus voidaan toteuttaa ehdotetun Suomen riistakeskuksen mallin mukaisesti. Tällöin on mahdollista kohdentaa metsästäjien suorittamaa vapaaehtoistyötä entistä paremmin strategiaan painopisteisiin. Näin voidaan kompensoida tulevaisuudessa vähenevää vapaaehtoistyöpanoksen määrää. Tavoitteena on myös laatia entistä enemmän elinympäristökohtaisia hoitosuunnitelmia ja lisätä vapaaehtoisella tavalla maanomistajien panostusta talouskäytössä olevien alueiden monimuotoisuutta.

Ehdotetun Suomen riistakeskuksen alueelliset riistaneuvostot ja valtakunnallinen riistaneuvosto luovat avoimen keskustelufoorumin riistaan liittyvälle yhteiskunnalliselle keskustelulle ja sitä kautta auttaa riistaeläinten aiheuttamien konfliktien hallintaa. Olennaista on myös erityisesti maaseutupolitiikan toimenpiteiden ulottaminen erityisesti suurpetojen maaseudun asukkaille ja yhteisöille aiheuttamien ongelmien hallintaan.

Julkisen riistakonsernin strategian mukaisesti riistapolitiikan keskeisimmät tavoitteet ovat riistalajien säilyminen elinvoimaisina ja huolehtia siitä, että riistalajien aiheuttamat vahingot säilyvät hyväksyttävällä tasolla. Näiden tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että:

Riistapolitiikan tavoitteiden saavuttamiseksi:

- Riistakantoja hoidetaan vahvistettujen hoitosuunnitelmien linjausten mukaisesti
- Laaditaan hirvieläinten sekä metsäkanalintujen monitavoitteiset hoitosuunnitelmat
- Päivitetään suurpetojen hoitosuunnitelmat
- Huolehditaan riistakantojen arvioinnin tieteellisestä perustasta
- Ohjataan resursseja riistaeläinten aiheuttamien vahinkojen ennaltaehkäisyyn. Tässä yhteydessä olennaista on myös maaseutupolitiikan toimenpiteiden ulottaminen erityisesti suurpetojen maaseudun asukkaille ja yhteisöille aiheuttamien ongelmien hallintaan
- Vahvistetaan Suomen riistakeskuksen alueellisten ja valtakunnallisten riistaneuvostojen roolia riistan aiheuttamien konfliktien hallinnassa

Porotaloudessa olennaista on elinkeinon sopeutuminen heikkenevien laidunten edellyttämään eloporumäärään. Todennäköistä on, että poromäärien seurannassa joudutaan kehittämään uudenlaisia teknisiä menetelmiä siihen, että viranomaiset voivat varmistua mahdollisimman tarkasta eloporumäärästä.

6. VESITALOUS

6.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat

Ilmastonmuutoksen vaikutuksista suurin osa liittyy veteen: muutokset lämpötiloissa sekä lumen ja sateen määrissä vaikuttavat tulviin ja veden niukkuuteen. Lähivuosien haasteena on parantaa muutoksiin varautumista koko vesitaloussektorilla. Ilmastonmuutokseen sopeutuminen lisää jatkuvan ajantasaisen vesitilannetiedon ja -ennusteiden tarvetta ja asettaa erityisiä haasteita tällaisten tietojen luotettavalle ja nopealle tuottamiselle. Sään ääritilanteiden hallinta ja niihin sopeutuminen edellyttävät monien viranomais- ja muiden tahojen saumatonta yhteistyötä. Jatkuvasti toimivat vesitilannepalvelut ovat välttämättömiä elinkeinoelämän, kansalaisten ja viranomaisten jokapäiväisen toiminnan sekä yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kannalta. Vesistön tulvimisesta, meriveden noususta ja rankkasateista aiheutuvista tulvista tulee tiedottaa tehokkaasti kansalaisille, elinkeinoelämälle ja viranomaisille.

Ilmaston lämmitessä ja sademäärien vaihtelun kasvaessa on varauduttava sekä entistä vaikeampiin tulviin että pitkäaikaisiin kuiviin kausiin. Tulvariskien hallinnan parantamiseksi tulee panostaa riskien arviointiin, kartoitukseen ja suunnitteluun. Perinteisen vesistötulviin varautumisen lisäksi on varauduttava meren pinnan noususta ja rankkasadetulvista aiheutuviin riskeihin. Toisaalta peltoviljelyä saattavat vaikeuttaa pitkäaikaiset sateettomat kaudet. Erilaisia toimenpiteitä suunniteltaessa tulee arvioida niiden ilmastollinen kestävyys. Patojen ja muiden vesistörakenteiden kunnosta ja turvallisuudesta tulee huolehtia. Vesihuoltoon kohdistuu uusia uhkia kuten veden saatavuushäiriöt ja tietojärjestelmien haavoittuvuus.

Taaja-asutuksen lisääntyessä vesihuoltolaitosten liittymämäärät kasvavat ja laitokset yhdistyvät. Laitosten toimintamuodot muuttuvat ja kuntaorganisaation osana toimivien laitosten määrä vähenee, minkä vuoksi vesihuollon liiketoiminnan läpinäkyvyys tulee varmistaa. Haja-asutusalueilla perustetaan vesihuolto-osuuskuntia, joilla ei aina ole riittäviä voimavaroja täyttää kasvavia laatu- ja palveluvaatimuksia. Saneerausvelka ja siitä aiheutuvat riskit kasvavat, kun ikääntyvien vesijohto- ja viemäriverkostojen vaatimia peruskorjauksia ei hoideta asianmukaisesti vesihuollon liian pienten maksujen tai suurten omistajatuloutusten takia.

Tarpeet parantaa toimenpiteiden energiatehokkuutta ja lisätä uusiutuvan energian käyttöä heijastuvat myös vesitaloussektoriin. Vesivoiman ja hakkeen käytön lisääminen vaikuttavat myös vesistöjen tilaan ja vaatii kattavaa suunnittelua, jossa otetaan huomioon vesistöjen käytön ja hoidon erilaiset tavoitteet. Väestön ikääntyessä, vapaa-ajan asumisen lisääntyessä ja matkailuelinkeinon merkityksen kasvaessa tarpeet rantojen käytön ja vesien tilan suhteen kasvavat. Vesistöjen kunnostusten rahoittamiseen tarvitaan uusia ratkaisumalleja.

Yhdyskuntarakenteen tiivistyessä paineet riskiä aiheuttavien toimintojen sijoittamiseksi pohjavesialueille kasvavat. Riittämätön tieto pohjavesialueista voi vaarantaa pohjavesien suojelun, yhdyskuntien vedenhankinnan turvaamisen sekä pohjavesialueilla harjoitettaville toiminnoille kohdistuvien rajoitusten kautta myös oikeusturvan.

6.2 Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)

Uudella lailla tulvariskien hallinnasta pannaan täytäntöön EU:n tulvadirektiivi. Lain yleisenä tavoitteena on vähentää tulvariskejä, ehkäistä ja lieventää tulvista aiheutuvia menetyksiä sekä edistää varautumista tulviin. Merkittäville tulvariskialueille laaditaan tulvakartat ja tulvariskien hallintasuunnitelmat, joissa esitetään tavoitteet ja toimenpiteet tulvariskien hallitsemiseksi.

Valtion panokset suunnataan ensisijaisesti ennaltaehkäiseviin toimiin kuten estämään tulville alttiiden toimintojen sijoittuminen tulvariskialueille. Maankäytön ohjauksen ja vesistöjen säännöstelyn lisäksi tarvitaan toimenpiteitä tulvavesien pidättämiseksi sekä tulvasuojelurakenteita ja erityisesti asutuksen ja yhteiskunnan tärkeiden toimintojen suojaamiseksi. Valtionhallinnon toimia suunnataan vesistöaluekokonaisuuksien hallintaan ja valuma-alueen suunnitteluun yksittäisten hankkeiden tukemisen sijaan. Sää- ja vesitilannepalveluja sekä havainnointi-, ennustus- ja varoitussjärjestelmiä kehitetään.

Yhdyskuntien suojaamista tulvavahingoilta tulee edelleen parantaa säätämällä kunnan oikeudesta päättää kiinteistöjen ja erilaisten toimintojen tulvasuojelutoimenpiteistä silloin, kun alueita ei ole mahdollista tai tarkoituksenmukaista suojata kiinteistökohtaisin ratkaisuin. Kunnalla tulee olla oikeus päättää tarvittavista toimenpiteistä kiinteistönomistajia velvoittavalla tavalla sekä periä toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset kiinteistöjen omistajilta.

Kiinteistöjen tulvavahingot on tarkoituksenmukaisinta korvata tulvavakuutuksesta, joka kattaa paitsi vesistön tulvimisesta myös rankkasateista ja meriveden äkillisestä noususta aiheutuvat tulvavahingot. Tällaisesta vakuutus tuotteesta nykyisen valtion korvaussjärjestelmän sijaan on tarkoitus säätää määräaikaisella lailla. Valtion korvaussjärjestelmän purkamisesta koitua säästö tulee vastaavasti suunnata vahinkojen ennaltaehkäisyyn.

Muuttuvien ilmasto-olosuhteiden seurauksena peltojen kuivatustilanteen hallinta on edelleen tärkeää. Erilaisilla ojitusjärjestelmillä voidaan sekä huolehtia peltoalueiden kuivatuksesta että varastoida vettä kasvien tarpeisiin mahdollisia kuivia kausia varten. Toimivat ojitusjärjestelmät ovat keskeinen osa maatalouden vesiensuojelukeinoja edistäen samalla maan rakenteen pysymistä hyvänä, kasvien ravinteiden ottoa ja hyvälaatuisen sadon tuotantoa. Kuivatusjärjestelmien kunnostukseen, ylläpitoon ja hyväksi havaittujen menetelmien käyttöönottoon on tarpeen panostaa maatalousalueilla sekä soveltuvien osin myös metsätalousalueilla.

Vesitilannepalveluja ja tulvaennusteita tehdään Suomessa erillään sääpalveluista toisin kuin useissa muissa Euroopan maissa. Ne on hajautettu eri organisaatioihin. Vesistöjen vesitilannetietoja ja ennusteita tuottaa Suomen ympäristökeskus. Kaikkien vesitilannetietojen tuottamiselle lähtötietoina oleelliset sää- ja sade-ennusteet tuottaa Ilmatieteen laitos. Se tuottaa myös ennusteet taajamien rankkasadetulvien varalta sekä merenkorkeustiedot ja –ennusteet. Sääpalvelun ja hydrologisen palvelun saumaton yhteistyö on välttämätöntä ajantasaisen vesitilannetiedon tuottamiseksi ja tulvista varoittamiseksi. On syytä selvittää mahdollisuus koota Suomen ympäristökeskuksen vesitilanne- ja tulvavaroituspalvelut Ilmatieteen laitoksen sääpalvelujen yhteyteen jatkuvien ajantasaisten vesitilanne- ja tulvavaroituspalvelujen saatavuuden varmistamiseksi kansalaisille ja viranomaisille.

Vesihuoltopalveluiden saatavuuden turvaamiseksi tarvitaan nykyistä suurempia laitostekokonaisuuksia, uusien palvelukonseptien ja kumppanuuksien kehittämistä sekä vesihuollon liiketoiminnan läpinäkyvyyden varmistamista. Seudullisten hankkeiden ohella on tarpeen edistää pienten laitosten yhdistymistä kustannustehokkaiksi ja toimintavarmemmiksi laitoksiksi. Vesihuoltoverkostojen kunnan rapistumisen estämiseksi on tarpeen kehittää vesihuollon liiketoiminnan valvontaa, jotta vesihuollosta perittävillä maksuilla katetaan ylläpitoinvestoinnit. Vesihuoltolakea tarkistetaan työryhmässä valmisteltujen ehdotusten pohjalta.

Valtion tuen tarve vesistötoimenpiteisiin ja vesihuollon edistämiseen säilyy lähivuosina nykyisellä tasolla. Vesistötoimenpiteiden tukea on tarkoitus suunnata erityisesti uuden tulvariskilain toimeenpanoa edistäviin toimenpiteisiin, joiden tukemisen tarpeen arvioidaan kasvavan etenkin tulevaisuuskatsauksen aikajänteen loppupuolella. Myös valtion tuella aiemmin toteutetuista vesistötoimenpiteistä aiheutuvien kunnostustoimenpiteiden tukemisen tarpeen arvioidaan kasvavan. Kunnostusten edistämiseen kehitetään uusia toimintamalleja, joissa hyödynnetään myös yksityistä rahoitusta. Valtion tuki suunnataan yleisen edun vaatimiin toimenpiteisiin.

Tuki yhdyskuntien vesihuoltotoimenpiteisiin suunnataan vesihuollon toimintavarmuutta ja varautumista parantaviin investointeihin varavesilähteiden käyttöönottamiseksi ja laitosten välisten vedensiirtoyhteyksien aikaansaamiseksi. Lähivuosina tarvitaan tukea myös viemäri-verkostojen laajentamiseen sellaisille maaseutualueille, joilla se on kestävän yhdyskuntarakenteen ja vesihuollon palvelujen tarpeen kannalta perusteltua. Katsauksen aikajänteen lopulla vesihuollon tukemisesta valtion varoin on mahdollista asteittain luopua ja siirtyä vesihuollon kustannusten täysimääräiseen kattamiseen maksuilla. Vapautuva tukirahoitus suunnataan tällöin tulvariskien hallintaa ja vesienhoitoa edistäviin toimenpiteisiin.

Pohjavesien suojelun, yhdyskuntien vedenhankinnan, elinkeinojen ja muiden riskiä aiheuttavien toimintojen sijoittamisen sekä maa-ainesvarojen hyödyntämisen yhteensovittamista on tarpeen kehittää. Tätä varten valtion rahoitusta suunnataan pohjavesialueiden rajojen nykyistä tarkemman sijainnin määrittämiseksi tehtäviin lisätutkimuksiin.

Valtionhallinnon tuottavuusohjelma vähentää henkilöstövoimavaroja myös vesitalouden politiikkasektorilla. Tuottavuutta ja vaikuttavuutta parannetaan suuntaamalla voimavaroja keskeisimpiin tehtäviin, keskittämällä asiantuntemusta alueellisesti ja lisäämällä verkostomaista työskentelytapaa.

Suomessa on kansainvälisestikin verrattuna korkeatasoista vesiosaamista. Menestyäksemme kansainvälisillä markkinoilla tarvitaan nykyistä enemmän eri toimialojen ja teknologioiden osaajia ja yhteistyötä. Julkisen sektorin on vaadittava ja yritysten tarjottava ratkaisuja laaja-alaisiin monialaista osaamista vaativiin ongelmiin. Hallinnonalojen yhteistyönä kehitetään julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön toimintatapoja sekä verkostoitumista jotta tutkimustoiminta, sovellusten kehittäminen ja kaupallistaminen sekä julkiset hankinnat, kauppa- ja kehityspolitiikka ja kansainvälinen ympäristöyhteistyö ovat tehokkaassa vuorovaikutuksessa. Tavoitteena on aikaansaada materiaali- ja energiatehokkaita ratkaisuja, joilla parannetaan veden saatavuutta sekä tehostetaan käyttöä ja kierrätystä.

Vesitalouden tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää:

- Vesi välittää ilmastonmuutoksen vaikutukset yhteiskuntaan ja ympäristöön: muutokset lämpötiloissa ja sademäärissä vaikuttavat valuntaan, virtaamiin ja vedenkorkeuksiin sekä edelleen tulviin ja veden niukkuuteen. Ilmastonmuutokseen sopeutumiseksi varautumista on parannettava koko vesitaloussektorilla.
- Suomeen on tarpeen perustaa yhtenäinen luonnononnettomuuksien varoituspalvelu ja tilannekeskus. Toiminta tulee organisoida niin, että voidaan varmistaa erityisesti ajantasaisen sää- ja vesitilannetiedon sekä -varoitusten saatavuus kansalaisille ja viranomaisille.
- Yhdyskuntien suojaamiseksi tulvavahingoilta parannetaan säätämällä kunnan oikeudesta päättää tulvasuojelutoimenpiteistä silloin, kun alueita ei voida suojata kiinteistökohtaisin ratkaisuin. Kunnalle tulisi oikeus päättää tarvittavista toimenpiteistä kiinteistönomistajia velvoittavalla tavalla sekä periä toimenpiteistä aiheutuvat kustannukset omistajilta.
- Kiinteistöjen tulvavahinkojen korvausjärjestelmä uudistamiseksi kehitetään tulvavakuutus, joka kattaa paitsi vesistön tulvimisesta myös rankkasateista ja meriveden äkillisestä noususta aiheutuvat tulvavahingot. Tällaisen vakuutus tuotteen aikaansaamisesta nykyisen valtion korvausjärjestelmän sijaan säädetään määräaikaikaisella lailla. Valtion korvausjärjestelmän purkamisesta koituva säästö suunnataan vahinkojen ennaltaehkäisyyn.
- Vesistökuunnostusten edistämiseen kehitetään uusia toimintamalleja, joissa hyödynnetään myös yksityistä rahoitusta. Valtion tuki suunnataan yleisen edun kannalta tarpeellisiin vesistöjen käyttöä ja hoitoa palveleviin toimenpiteisiin.

- Vesihuoltoverkoston kunnan rapistumisen estämiseksi kehitetään vesihuollon liiketoiminnan valvontaa, jotta vesihuollosta perittävillä maksuilla katetaan ylläpitoinvestoinnit. Vesihuoltolakia tarkistetaan työryhmässä valmisteltujen ehdotusten pohjalta.
- Vesihuollon toimintavarmuuden ja varautumisen parantamiseksi valtion tukirahoitusta suunnataan varavesilähteiden käyttöönottoa ja laitosten välisten vedensiirtoyhteyksiä varten tarpeellisiin investointeihin. Lähivuosina tukea suunnataan viemäriverkostojen laajentamiseen sellaisille maaseutualueille, joilla se on kestävä yhdyskuntarakenteen ja vesihuollon palvelujen tarpeen kannalta perusteltua. Katsauksen aikajänteen lopulla vesihuollon tukemisesta valtion varoin on mahdollista asteittain luopua ja siirtyä vesihuollon kustannusten täysimääräiseen kattamiseen maksuilla. Valtion rahoitusta suunnataan tällöin tulvariskien hallintaa ja vesienhoitoa edistäviin toimenpiteisiin.
- Pohjavesien suojelun, yhdyskuntien vedenhankinnan, elinkeinojen ja muiden riskiä aiheuttavien toimintojen sijoittamisen sekä maa-ainesvarojen hyödyntämisen yhteensovittamista parannetaan. Tässä tarkoituksessa valtion rahoitusta suunnataan pohjavesialueiden rajojen tarkentamiseksi tehtäviin lisätutkimuksiin.

7. METSÄTALOUS

7.1. Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat

Maailmantalouden integraatio jatkuu ja teollinen tuotanto hakeutuu edelleen maihin, joissa tuotantotekijät kuten raaka-aineet ja työvoima ovat edullisia ja mahdollisimman lähellä kasvavia markkinoita kuten Kaakkois-Aasiassa ja Etelä-Amerikassa. Suomessakin toimivan teollisuuden päätöksiiin vaikuttavat entistä enemmän kansainvälinen markkinakehitys ja pääomamarkkinat. Samanaikaisesti sähköisen median ja tiedonsiirron käyttö laskee paperin kulutusta ja erityisesti hintoja päämarkkinoilla. Nämä tekijät vaikuttavat voimakkaasti metsäsektorin kehitysnäkymiin, sillä huolimatta sopeuttamistoimista, joita talouslama vielä kiihdytti, metsäteollisuus ei ole pitkällä tähtäyksellä kilpailukykyistä nykyisellä tuote- ja kustannusrakenteellaan.

Eri ennusteiden mukaan massa-, paperi- ja kartonkiteollisuuden tuotannon määrä laskee vuoden 2008 tasosta 15-30 % vuoteen 2020 mennessä puutuoteteollisuuden tuotannon määrän pysyessä ennallaan tai hiukan kasvaessa. Puukaupan toimivuus on keskeinen edellytys alan investoinneille kotimaahan.

Metsäteollisuuden perinteisen tuotannon väheneminen laskee kotimaisen puun kysyntää. Vuonna 2008 Kansallisessa metsäohjelmassa asetettua 65-70 miljoonan kuutiometrin vuosittainen ainespuun hakkuutavoite on erittäin haasteellinen saavuttaa vuoteen 2015 mennessä. Tämä siitäkin huolimatta, että Venäjän asettamat puutavaran vientitullit eivät astuisi täysimääräisinä voimaan vuonna 2011. Puutavaran kysynnän ja hintojen alenemisen yhteinen vaikutus metsätalouden kannattavuuteen on ollut dramaattinen; vuoden 2009 liike-tulos €/ha oli 55 % vuoden 2008 vastaavasta arvosta. Vastaavasti kuluvana vuonna ovat joidenkin puutavarylajien kantohinnat nousseet voimakkaasti. Metsätalouden kannattavuuden edellytyksistä huolehtiminen, puun hintatiedon saatavuuden parantaminen ja suhdanteita tasaavien kauppatapojen aikaansaaminen tulevat olemaan metsäpolitiikan keskeisiä kysymyksiä.

Talouden suhdanteiden ja rakenteiden muutoksien ennustetaan jatkossa olevan aiempaa nopeampia ja epävarmempia. Suhdanneherkkyydestä ja rakennemuutoksesta johtuen metsäalan ennakoitintyötä tulee vahvistaa. Kun toimialaa sopeutetaan muutoksiin, tavoitteena

tulee olla kannattavien uusien liiketoimintamuotojen vahvistaminen ja vanhoista toimintatavoista luopuminen.

Uusiutuviin luonnonvaroihin perustuva biotalous on metsäalalle suuri mahdollisuus. Suomen runsaat metsävarat luovat vahvan perustan monipuolistuvalle elinkeinotoiminnalle, jos niiden hyvästä hoidosta huolehditaan myös jatkossa. Kasvavan liiketoiminnan mahdollisuudet ovat puutuoteteollisuudessa, puurakentamisessa, biojalostamoissa ja puun energiakäytössä. Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyössä tulisi onnistua biotalouden edistämiseksi. Valtion roolina on luoda kilpailukykyiset edellytykset elinkeinoelämän investoinneille ja kannattavalle metsätaloudelle.

Arvot ja odotukset metsien käyttöä kohtaan tulevat edelleen monipuolistumaan ja metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamisesta käytävä keskustelu jatkuu. Yhteensovittamiseen tarvitaan metsäalan toimijoiden ja kansalaisten osallistamisen mahdollistavia työkaluja, jollaisia ovat esimerkiksi kansallinen ja alueellinen metsäohjelma.

Ilmastonmuutokseen sopeutuminen vaatii myös metsäalalla toimenpiteitä. Metsien hyvästä kasvukunnosta ja terveydestä tulee huolehtia. Lisää tutkimustietoa tarvitaan puiden sopeutumisesta erilaisiin ilmasto-oloihin, sieni- ja hyönteistuhojen torjunnasta sekä metsien monimuotoisuuden suojelusta. Metsänjalostustoiminta nousee tärkeään rooliin, kun siemen- ja taimimateriaalia tuotetaan uusiin ilmasto-olosuhteisiin.

Uusiutuvana energiamuotona metsäbiomassat ovat Suomelle mahdollisuus sähkön- ja lämmöntuotannossa, mutta varsinkin toisen sukupolven biopolttoainetuotannossa. Hajautetun energiatuotannon edut on selvitettävä ja otettava käyttöön.

EU on ottanut aktiivisen roolin ilmastokysymyksissä päättämällä korkeista tavoitteista uusiutuvien energioiden käytölle ja kasvihuonekaasujen vähentämiselle. Parhailaan neuvotellaan vuoden 2012 jälkeistä ilmastopidatusjärjestelmää. Metsäkadon ja metsien tilan heikkenemisen torjunta (*reduced emissions from deforestation and forest degradation, REDD*) nähdään merkittävänä keinona torjua ilmastomuutosta ja toisaalta kiinnitetään kasvavaa huomiota maankäytön, maankäytön muutosten ja metsätalouden asemaan tulevassa järjestelmässä. Suomen neuvottelutavoitteeksi on otettava, että meille asetettavat tavoitteet ovat yleisen linjan mukaisia, ts. ettei meille aseteta runsaiden metsävarojemme takia muita maita tiukempia päästövähennysvelvoitteita.

Monet muut ympäristökysymykset, jotka koskevat myös metsiä, vaativat ratkaisua. Näistä voidaan mainita mm. biologisen monimuotoisuuden väheneminen, vesistöjen rehevöityminen, ja maaperän eroosio.

Metsien monipuolistuva käyttö edellyttää useimmissa tapauksissa myös uusien metsänkäsitelymenetelmien kehittämistä. Monipuolistuvista käyttötavoista voidaan mainita esimerkiksi puun tuotanto muihin kuin paperi- ja mekaanisen teollisuuden tarpeisiin (esim. kemian- ja energiateollisuus, matkailu ja virkistyskäyttö, monimuotoisuuden turvaaminen, hiilinielut ja muut ympäristöhyödyt sekä metsänomistajakunnan monipuoliset yksityistalouden tavoitteet). Metsien hoidon kehittämisen painopistealueista tärkeimpiä onkin metsänkäsitelymenetelmien vaihtoehtojen saattaminen uusiksi tarpeiksi.

Toimintaympäristössä ja alan sisällä tapahtuvien muutosten hallinta edellyttää uuden osaamisen generointia. Metsäklusterin tutkimus- ja kehittämistoiminnan merkitys ei ole vähenemässä, kuten joistakin lausunnoista on saatu lukea, vaan kasvamassa. Osa tästä kasvutarpeesta selittyy sillä, että entistä tärkeämpää on luoda sektorirajat ylittävää, uusien teknologioiden ja tuotantotapojen, liiketoiminnan ja luonnonvarojen kestävä käytön osaamista.

Metsäalalla osaavan työvoiman riittävyys tulee olemaan vaikeaa, koska alan ammatteja ei koeta houkutteleviksi opiskeluvaihtoehtoja tehtäessä ja joissakin ammateissa alalla pysyvyys on

heikkoa. Samalla maaseutualueiden työvoima vähenee väestön ikääntyessä. Meneillään olevassa metsäalan koulutuksen uudistamistyössä on haasteellista mutta tärkeää, jotta koulutuksen sisältö ja mitoitus saadaan vastaamaan toimintaympäristön ja työelämän muutoksia. Alalla on panostettava myös ulkomaisen työvoiman saatavuuteen.

Maa- ja metsätalousministeriön rooli uusiutuvien luonnonvarojen kestävästä käytöstä vastaavana ministeriönä tulee korostumaan bio- ja luonnonvaratalouden vahvistumisen myötä. Tässä työssä tulee politiikkojen yhteensovitus ja tarkoituksenmukainen työnjako muiden ministeriöiden, erityisesti työ- ja elinkeino-, ympäristö- sekä opetusministeriön kanssa, entistään tärkeämmäksi myös metsäalalla. Metsäalan organisaatiouudistukset, joita valmistellaan nykyisen hallituksen aikana pannaan käytäntöön uuden hallituksen aikana. Uudistukset valmistellaan organisaatioiden tehokkuutta, vaikuttavuutta ja yhteistyömahdollisuuksia silmälläpitäen. Niillä tulisi olla riittävät resurssit metsäalan uudistamisen mukanaan tuomia tarpeita ajatellen.

Taantuman jälkeisessä tilanteessa valtiontalouden tasapainottaminen voi vähentää julkisen vallan rahoitusosuutta metsäalan kehittämisessä. Varojen kohdentaminen, uusien rahoitusinstrumenttien löytäminen ja julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyön tiivistäminen ovat keinoja, joilla metsäalan kehitystä voidaan viedä eteenpäin.

- maailmantalouden integraatio jatkuu samalla kun talouden suhdanteet muuttuvat nopeammiksi ja epävarmemmiksi
- sähköinen tiedonsiirto ja media vaikuttavat paperiteollisuuden kysyntään
- metsäteollisuus ei ole pitkällä tähtäimellä kilpailukykyistä nykyisellä tuote- ja kustannusrakenteellaan
- metsätalouden kannattavuus uhkaa edelleen heikettä perinteisen metsäteollisuuden puutavaran kysynnän aletessa
- uusiutuviin luonnonvaroihin perustuva biotalous luo metsäalalle paljon mahdollisuuksia uusiin tuotteisiin ja palveluihin
- ilmastonmuutos tuo uhkia mutta myös mahdollisuuksia etenkin puun energiakäytön ja puutuotteiden käytön kasvattamiseksi
- metsien ympäristökysymykset kuten monimuotoisuus ja vesistövaikutukset korostuvat
- metsien käyttömuodot monipuolistuvat samanaikaisesti kansalaisten ja metsänomistajien arvojen muutoksen kanssa, mikä on otettava huomioon metsänkäsittelymenetelmiä kehitettäessä
- osaamisen ja työvoiman saatavuuden merkitys korostuu
- EU ja kansainväliset sopimukset ja neuvotteluprosessit vaikuttavat voimakkaasti metsäalan toimintaympäristöön
- taantuman vaikuttaa heikentävästi julkisen vallan rahoitusmahdollisuuksiin
- toimintaympäristön muutokset vaikuttavat voimakkaasti metsäorganisaatioiden meneillään oleviin organisaatiouudistuksiin

7.2 Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset

Valtioneuvosto hyväksyi maaliskuussa 2008 metsäpoliittiset linjaukset tehdessään periaatepäätöksen Kansallinen metsäohjelma 2015:sta. Metsäalan toimintaympäristö on muuttunut ennustettua nopeammin ja arvaamattomammin ohjelman laatimisen jälkeen ja ohjelman tavoitteet ja toimenpiteet vaativat tarkistamista. Tarkistustyötä on pohjustettu ohjelman väliarvioinnilla ja useilla tulevaisuustöillä. Vaikka toimintaympäristön muutokseen ja erilaisiin tulevaisuuskuviin liittyy paljon epävarmuustekijöitä, nousee kaikissa ennusteissa esiin tarve metsäalan tuotteiden, palveluiden ja toimintatapojen uudistamiseen, ilmastonmuutokseen sopeutumiseen, puun energiakäytön lisäämiseen ja metsien ekosysteempipalveluista huolehtimiseen.

Maa- ja metsätalousministeriö on valmistellut yhteistyössä muiden ministeriöiden ja sidosryhmien kanssa esityksen Kansallinen metsäohjelma 2015:n tarkistamisesta. Se hyväksyttiin metsäneuvoston kannanottona alan kehittämistarpeista syyskuussa 2010.

Tarkistetun KMO 2015:n toiminta-ajatuksiksi eli missioksi ehdotetaan:

"Monipuolinen metsien kestävä hoito ja käyttö luo kasvavaa hyvinvointia"

Toiminta-ajatus kuvaa sitä, että metsiä hoidetaan ja käytetään kestävyiden periaatteiden mukaisesti ottaen huomioon taloudellinen, ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Hyvinvointi ymmärretään laajasti sekä koko kansantaloutta että yksittäisiä kansalaisia koskevana asiana. Hyvinvointivaikutukset koostuvat monista aineellisista ja aineettomista tekijöistä, kuten kansantalouden tuloista, työllisyydestä, toimeentulosta, terveydestä ja virkistyksestä, puhtaasta ja elinvoimaisesta ympäristöstä sekä metsien monimuotoisuudesta.

Tarkistettu visio eli tavoitetilä tähtää jo vuoteen 2020. Sen mukaan :

- Suomen metsäala on vastuullinen biotalouden edelläkävijä
- Metsiin perustuvat elinkeinot ovat kilpailukykyisiä ja kannattavia
- Metsäluonnon monimuotoisuus ja muut ympäristöhyödyt ovat vahvistuneet.

Metsäalan tavoitteena on edelläkävijyys biotalousyhteiskuntaan siirryttäessä. Puubiomassasta saatavat monipuoliset kuidut, biomateriaalit ja kemialliset yhdisteet sekä biologiset tuotantoprosessit toimivat uusien innovaatioiden lähteenä. Suomessa on jo valmiiksi vahvaa bioteknologista osaamista, jonka varassa alaa voidaan edelleen kehittää. Bioteknologiaa voidaan soveltaa biomassan tuotannossa, biomateriaalien kuten pakkausmateriaalien, biomuovien ja komposiittien tuotannossa sekä biokemikaalien ja biopolttoaineiden tuotannossa. Biotaloutta on myös perinteisempien tuotteiden kuten rakennusmateriaalien ja paperituotteiden kehittäminen ja jalostaminen. Puu tulee olemaan perinteisen metsäteollisuuden lisäksi myös yhä enemmän kemian ja energiateollisuuden raaka-aine.

Elinkeinojen kilpailukyky ja kannattavuus on alan menestymisen edellytys. Asiakslähtöisyyteen perustuva hinta-laatusuhteeltaan ja osaamiseltaan kilpailukykyinen liiketoiminta voi menestyä jatkossa ja luoda pohjan myös metsätalouden kannattavuudelle. Niiden rinnalla monimuotoisuuden ja muiden ympäristöhyötyjen vahvistaminen on paitsi edellytys metsien hyödyntämiselle, myös arvo sinänsä.

Kuvatun tavoitetilan saavuttaminen edellyttäisi seuraavien (metsäneuvoston hyväksymien) strategisten päämäärien ja tavoitteiden asettamista sekä toimenpiteiden toteuttamista. Tässä maa- ja metsätalousministeriön tulevaisuuskaaviossa pääpaino on MMM:n hallinnonalan vastuulla olevan toiminnan kuvauksessa. Ehdotus tarkistetuksi KMO 2015:ksi on osoitteessa www.mmm.fi/kmo.

- Maa- ja metsätalousministeriön koordinoimana metsäalan toimijat ovat valmistelleet ehdotuksen Kansallisen metsäohjelman 2015 tarkistamiseksi toimintaympäristön muutoksia vastaavaksi. Metsäneuvosto hyväksyi tarkistusehdotuksen syyskuussa 2010.
- KMO 2015 on ylisektoraaialinen metsäalan kehittämisohjelma, jonka vision mukaisesti metsäala on vuonna 2020 Suomen biotalouden edelläkävijä, metsiin perustuvat elinkeinot ovat kilpailukykyisiä ja kannattavia ja metsien monimuotoisuus ja muut ympäristöhyödyt ovat vahvistuneet.

7.2.1 Metsiin perustuva liiketoiminta vahvistuu ja tuotannon arvo kasvaa

Metsiin perustuva liiketoiminta voi olla Suomessa kilpailukyistä, kun tavoitteeksi asetetaan puusta valmistettujen tuotteiden jalostusarvon nostaminen, ekotehokkuus sekä uudet puuperäiset tuotteet ja palvelut. Myönteistä kehitystä tulisi mitata metsäteollisuuden ja puutuoteteollisuuden tuotannon ja viennin arvon kasvulla. Myös luontomatkailuun perustuva yrittäjyyttä sekä luonnontuotteiden jalostusta on mahdollista lisätä tavoitteellisesti.

Tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan toimenpiteitä, jotka kuuluvat etenkin TEM:n hallinnonalan vastuulle. T&k-toiminnan rahoittaminen ja kehittämisohjelmat sekä edellytysten luominen spin off-yritysten synnylle ovat keskeisiä toimenpiteitä. MMM:n hallinnonala tukee kehitystä maaseudun kehittämisohjelman kehittämishanke- ja yritysrahoituksella. ELY-keskusten, maakuntaliittojen, metsäkeskusten ja Tekesin ohjelma- ja rahoitustoiminta tulisi kytkeä nykyistä tehokkaammin toimivaksi kokonaisuudeksi. Metsäntutkimuslaitoksen rahoituksen suuntaamista elinkeinojen kehittämiseen on tarkoituksenmukaista jatkaa.

Puuperäisen energian käyttöä on mahdollista lisätä merkittävästi. Valtioneuvoston huhtikuussa 2010 asettamat tavoitteet puupolttoaineiden käytön osuuden kasvattamisesta 29 prosenttiin energian loppukulutuksesta ja metsähakkeen käytön nostamisesta 13,5 miljoonaan kuutiometriin vuoteen 2020 mennessä ovat myös metsäpolitiikan tavoitteita.

Tavoitteiden saavuttamista voidaan edistää TEM:n ja MMM:n hallinnonalojen energia- ja investointitukien avulla, toteuttamalla pienpuun energiatuki (MMM: alkurahoitus 18 miljoonaa euroa/vuosi kasvaen 36 miljoonaan vuoteen 2020 mennessä, kehyskaudella tarve keskimäärin 25 €/vuosi) sekä panostamalla metsäbioenergian tutkimukseen ja kehittämiseen sekä neuvontaan ja teknologiseen tiedonsiirtoon.

Metsäteollisuuden, muun metsiin perustuvan yritystoiminnan ja metsätalouden kannalta on tärkeää, että liikenneverkkoja ylläpidetään ja kehitetään. Metsätalouden ja -teollisuuden kuljetukset tulisi voida hoitaa ympärivuotisesti ja kilpailukyisesti. Liikenneviraston tuottama selvitys Metsäteollisuuden liikenneinvestointitarpeista kotimaisen tuotannon kilpailukyyn varmistamiseksi (2/2010) sisältää tarkemmat tavoitteet ja toimenpiteiden rahoitustarpeet. Metsäteiden perusparannuksen vuotuinen kokonaistavoite tulisi olla 4 000 kilometriä vuodessa, josta 2 000 toteutettaisiin Kemera-rahoituksella. LVM:n ja MMM:n yksityis- ja metsäautoteiden valtiontukijärjestelmiä tulisi uudistaa ja yksinkertaistaa.

Metsiin perustuvan liiketoiminnan vahvistamiseksi:

- Tuetaan tuotteiden jalostusarvon nostamista, ekotehokkuutta sekä uusien puuperäisten tuotteiden ja palveluiden syntymistä
- Lisätään puuperäisen energian käyttöä, korotetaan metsähakkeen käyttö 12 miljoonaan kuutiometriin vuodessa
- Lisätään luontomatkailuun perustuvaa yrittäjyyttä ja luonnontuotteiden jalostusta sekä lisätään aineettomien hyödykkeiden kaupallistamista
- Ylläpidetään ja kehitetään liikenneverkkoja liikenneviraston selvityksen (2/2010) mukaisesti
- Tuetaan tutkimus- ja kehittämistoimintaa sekä kehittämisohjelmia
- Edistetään puutuoteteollisuuden kehitysohjelmien toimeenpanoa ja niissä erityisesti kansainvälisen liiketoiminnan kasvua ja puurakentamisen kasvuedellytyksiä
- Luodaan edellytyksiä puuta tai sen ainesosia hyödyntävien spin off -yritysten synnylle
- Lisätään energia- ja investointitukia sekä toteutetaan pienpuun energiatuki, jonka osalta MMM:n rahoitustarve kehyskaudella keskimäärin 25 milj. €/vuosi

7.2.2 Metsätalouden kannattavuus paranee

Puuntuotannon kestävyys eli metsien hyvä metsänhoidollinen tila ja puuston kasvun säilyminen korkealla tasolla ovat edellytys sekä metsiin perustuvien monipuolistuvien elinkeinojen kehittymiselle ja että ympäristöhyötyjen huomioonottamiselle. Metsänhoidolliselta tilaltaan hyvien taimikoiden ja nuorien kasvatusmetsien osuus tulisi nostaa vähintään 50 prosenttiin pinta-alasta ja puuston vuotuinen kasvu nousee 100-110 miljoonaan kuutiometriin.

Metsänkäsittelymenetelmiä tulisi monipuolistaa metsien monipuolistuvien käyttötarkoitusten mukaisesti. Tämä edellyttää metsien käsittelyä säätelevien säädösten, metsänhoitosuosituksen, metsäsuunnittelun sekä neuvonnan ja koulutuksen uudistamista. Käsittelymenetelmien monipuolistamiseksi tarvitaan myös uutta tutkimusta.

Tavoitteiden saavuttamiseksi kestävä metsätalouden rahoitusjärjestelmä tulisi uudistaa, jotta nykyinen vuotuinen rahoitustaso 70 miljoonaa euroa riittäisi keskeisimpien metsänhoito- ja perusparannustoimenpiteiden edistämiseen.

Puumarkkinoiden toimivuus on keskeistä sekä metsäteollisuuden että metsätalouden kannattavuuden näkökulmasta. Vuotuiset kotimaisen ainespuun hakkuut on mahdollista nostaa 65-70 miljoonaan kuutiometriin. Tätä voidaan edistää puun hintainformaatiota parantamalla, ottamalla käyttöön hintaindeksit puukaupan tasapainottamiseksi sekä käynnistämällä sähköinen kauppapaikka.

Yksityismetsätalouden kannattavuutta tulisi parantaa, jotta metsätalouden harjoittaminen elinkeinotoimintana voisi kehittyä. Kannattava metsätalous on edellytys myös koko arvoketjun liiketoimintojen kehittymiselle.

Yksityismetsätalouden liiketuloksen nostaminen vähintään 100 euroon/hehtaari ja metsänhoitotöiden tuottavuuden lisääminen edellyttävät muun muassa meneillään olevan alueellisen metsävaratieto- ja metsäsuunnittelujärjestelmän uudistamisen loppuun saattamista sekä metsänomistajien neuvonnan tehostamista ja kehittämistä. Pidemmän tähtäimen tavoitteena tulee olla VMI:n ja alueellisen metsävaratietojärjestelmän yhdistäminen. T&k-rahoitusta tarvitaan vauhdittamaan metsänhoitotöiden koneellistamista. Metsäpalveluyrittäjyyden lisäämiseksi on tarpeen vahvistaa kilpailun edellytyksiä. Metsätilojen sukupolvenvaihdoksia tulisi edistää ja parantaa tilojen kokoa ja rakennetta muun muassa verotuksen keinoin, kehittämällä metsien eri omistusmuotoja ja uusjakokäytäntöjä sekä neuvontaa.

Metsätalouden kannattavuuden parantamiseksi:

- huolehditaan, että metsien kasvukunto paranee ja kasvu pysyy korkealla tasolla
- monipuolistetaan metsien käsittelymenetelmiä
- turvataan metsänhoidon ja metsänparannuksen rahoituksen taso (Kemera 70 milj. €/vuosi pl. energiapuun käytön edistäminen) sekä uudistetaan rahoitusjärjestelmä
- varmistetaan, että metsien terveyttä uhkaavat tuhonaiheuttajat pysyvät hallinnassa
- parannetaan puumarkkinoiden toimivuutta, jotta turvataan puun kysynnän ja tarjonnan tasapaino; kotimaisen ainespuun käyttötavoitteena 60-70 miljoonaa kuutiometriä vuodessa
- metsätalouden kannattavuuden parantamiseksi tehostetaan ja kehitetään metsänomistajien neuvontaa, otetaan käyttöön uusi metsävaratietojärjestelmä ja aloitetaan seuraavan uudistusvaiheen

- valmistelu, kehitetään metsänhoitoiden koneellistamista ja edistetään metsäpalveluyrittäjyyttä
- toteutetaan metsätilojen kokoa ja rakennetta parantavia sekä sukupolvenvaihdoksia edistäviä toimenpiteitä

7.2.3 Metsien monimuotoisuutta, ympäristöhyötyjä ja hyvinvointivaikutuksia vahvistetaan

Suomi on sitoutunut muiden EU-maiden kanssa vaativiin tavoitteisiin luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi. Metsäisten luontotyyppien ja metsälajien taantuminen tulee pysäyttää ja luonnon monimuotoisuuden suotuisa kehitys vakiinnuttaa vuoteen 2020 mennessä. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää METSO-toimintaohjelmasta tehdyn valtioneuvoston periaatepäätöksen toimeenpanoa sekä talousmetsien luonnonhoidon kehittämistä muun muassa rahoitusjärjestelmää ja metsänhoitosuosituksia uudistamalla. Periaatepäätöksen mukainen rahoitustarve MMM:n hallinnonalalla on noin 20 miljoonaa euroa vuodessa.

Metsien hoidossa, käytössä ja suojelussa tulisi edistää metsien hiilinieluvaiikutusta ja metsien sopeutumista ilmastonmuutokseen. Hiilen sidonnan ja kertymän metsäekosysteemeihin tulisi säilyä vähintään nykyisellä tasolla. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää metsien hyvästä kasvukunnosta huolehtimista, metsätuhojen ehkäisyä, tutkimusohjelmien toteuttamista sekä Metsänjalostus 2050-ohjelman toimeenpanoa. Hiilinielukaupan ja –vuokrauksen mallien kehittämistä tulee jatkaa.

Metsätalouden toimenpiteillä ja luonnonhoitohankkeilla tulisi omalta osaltaan vaikuttaa vesistöjen hyvän ekologisen tilan saavuttamiseen ja maaperän ekologisen tilan turvaamiseen. Vesipuidedirektiivin mukaisten toimenpideohjelmien toteuttaminen ja kustannustehokkaiden vesien- ja maaperänsuojelumenetelmien kehittäminen ovat keskeisimpiä toimenpiteitä.

Metsien ihmisten hyvinvointia lisääviä ja kulttuuriarvoja tuottavia tekijöitä on mahdollista lisätä. Julkinen valta voi tukea tavoitteen saavuttamista pitämällä yllä reitistöjä, huolehtimalla kulttuuriperintöohjelman laatimisesta, uudistamalla metsänhoitosuosituksia monitavoitteisiksi sekä edistämällä maisema- ja virkistysarvokaupan käyttöönottoa.

Metsien monimuotoisuuden vahvistaminen edellyttää:

- metsien monimuotoisuuden taantumisen pysäyttämiseksi jatketaan METSO-toimintaohjelman toimeenpanoa ja varataan siihen riittävä rahoitus (MMM:n tarve 20 miljoonaa euroa vuodessa) sekä kehitetään talousmetsien luonnonhoitoa
- metsien hoidossa, käytössä ja suojelussa edistetään metsien hiilinieluvaiikutusta ja metsien sopeutumista ilmastonmuutokseen muun muassa huolehtimalla metsien kasvukunnosta, myrsky- ja muiden metsätuhojen ehkäisystä sekä tutkimuksen rahoituksesta
- metsätalouden toimenpiteissä ja rahoittamalla luonnonhoitohankkeita huolehditaan, ettei metsätalous heikennä vesien ja maaperän kuntoa
- ylläpidetään virkistysreitistöjä ja jatketaan maisema- ja virkistysarvokaupan kehittämistä

7.2.4 Metsäalan osaaminen ja vaikuttaminen kansainväliseen ja EU-metsäpolitiikkaan

Metsäalan osaamisen sekä kansainvälisen ja EU-metsäpolitiikkaamme tulisi tukea strategisten päämäärien saavuttamista. Metsäalan ennakkoinnin sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan sisällön ja organisaatorakenteen tulisi parantaa alan kilpailukykyä ja tukea uudistumista. Tässä työssä SHOK:illä, osaamisklustereilla ja LYNET:illä on tärkeä rooli. Metsäntutkimuslaitoksen rahoituksen turvaamiseen elinkeinotoimintaa tukevan tutkimuksen ja keskeisten viranomaistehtävien suorittamiseksi on kiinnitettävä huomiota.

Metsäalan koulutusta tulisi suunnata työelämän tarpeiden mukaan vastaavaksi niin, että eri koulutusasteiden oppilaitosten määrä ja rakenne sekä opetuksen sisältö vastaavat alan tarpeita. Metsä-, bioenergia- sekä puu- ja paperialan kaikilta koulutusasteilta tulisi valmistua yhteensä rekrytointitarvetta vastaavasti 3000-3500 henkilöä vuodessa.

Suomen kantojen läpivieminen kansainvälisissä ja EU-neuvotteluissa edellyttää valtioneuvostotasosta koordinaatiota. Metsäasioiden käsittely jakautuu EU:ssa usealle eri päätoimialalle, koska yhteisöllä ei ole yhteistä metsäpolitiikkaa. Komission maaliskuussa 2010 julkaiseman vihreän kirjan tavoitteena on edistää EU:n laajuista julkista keskustelua ja varmistaa metsien suojele ja metsätiedon tulevaisuutta koskevat kannat sekä tarjota elementtejä EU:n metsästrategian mahdollista päivittämistä varten. Suomen on syytä varautua metsästrategian ja sen pohjalta tapahtuvan metsätoimintaohjelman päivitykseen. Kestävän metsätalouden eri osa-alueiden tasapuolinen käsittely tulee olemaan haaste.

Metsäalan osaamisen vahvistaminen ja kansainväliseen ja EU-metsäpolitiikkaan vaikuttaminen edellyttää:

- parannetaan metsäalan kilpailukykyä kehittämällä tutkimusrakenteita, SHOK:ia, osaamisklusterista ja tutkimuslaitosten verkostoyhteistyötä (esim. LYNET) sekä ennakkointia
- suunnataan Metlan tutkimusta elinkeinotoiminnan tukemiseen
- metsäalan koulutusta suunnataan työelämän tarpeiden mukaan niin, että eri koulutusasteiden oppilaitosten määrä ja rakenne sekä opetuksen sisältö vastaavat alan tarpeita
- huolehditaan EU:n metsäasioiden ja kansainvälisten metsäasioiden valmistelun hyvästä koordinaatiosta ja vaikuttamisesta, jotta kansallisen metsäpolitiikan tavoitteet ja kestävä metsätalouden eri osa-alueet tulisivat huomioituiksi eri prosesseissa

8. KIINTEISTÖ- JA PAIKKATIEOINFRASTRUKTUURI

8.1 Toimintaympäristön kriittiset kehitystekijät ja politiikkasektorin ongelmakohdat

Lähivuosina politiikkasektorin suurimpana haasteena on varmistaa kansallisen kiinteistötietojärjestelmän luotettavuus ja toimivuus sekä luotettavien ja ajantasaisten yleisten maastotietojen saatavuus tilanteessa, jossa sektorin henkilöstövoimavaroja on vähennettävä noin 10 prosenttia ja ajantasaisten kiinteistö- ja maastotietojen merkitys yhteiskunnan toiminnoissa kasvaa. Kansalaisille, yrityksille ja julkiselle hallinnolle on pystyttävä keskeytyksettä tarjoamaan riittävän luotettavia ja yhtenäisiä perusmaastotietoja ja karttat tuotteita sekä niihin liittyviä palveluita koko maasta. Voimavaroja vaatii erityisesti vuoden 2010 alussa käräjäoikeuksista Maanmittauslaitokselle siirtyneiden kiinteistöjen

kirjaamistehtävien hoidon varmentaminen ja kiinteistöjen kirjaamisjärjestelmän uudistaminen siten, että se vastaa nykyajan tarpeita.

Politiikkasektorin vastuulla olevien valtakunnallisen kiinteistötietojärjestelmän ja maastotietojen tietotekniseen kehittämiseen tulevat vaikuttamaan voimakkaasti yleisemmät tietoyhteiskuntaa, tietohallintoa ja paikkatietoja koskevat kehittämishankkeet ja strategiat. Pyrkimys nykyistä vahvempaan julkisen hallinnon konsernimaiseen ohjaukseen tulee edellyttämään myös kiinteistötietojärjestelmätietojen ja maastotietojen nykyistä parempaa yhteiskäyttöisyyttä, tietovarantojen ylläpitovastuun selkeyden ylläpitoa ja tietoturvallisuusnäkökohtien huomioon ottamista koko tiedon elinkaaren ajan. Julkisen tiedon saatavuuden parantamiseen liittyvät toimenpiteet tulevat muuttamaan politiikkasektorin, etenkin Maanmittauslaitoksen, suoritteiden hinnoittelua ja tulokertymää. Muutoksen vaikutusta Maanmittauslaitoksen tulokertymään ja siten nettomäärärahaan on vielä vaikea ennakoida, koska kysymys on siitä otetaanko vastaisuudessa suoritteiden ns. irrottamiskuluperiaate käyttöön pelkästään valtion hallinnon sisällä vai laajemmin siten, että se koskee kaikkea julkisin varoin ilman tilausta tuotettavia suoritteita.

INSPIRE-paikkatietodirektiivi ja sen täytäntöönpano edellyttää maastotietojen, kiinteistötietojen ja ilmakehän aineistojen nykyistä parempaa hallintaa sekä niistä annettavien tietopalvelujen parantamista. Myös näiden aineistojen metatiedot on saatettava nykyistä paremmalle tasolle.

Kiinteistöjärjestelmää ja maastotietoaineistoja tarvitaan muun muassa todistamaan ja yksilöimään kiinteistön omistajien omistus- ja muut oikeudet maahan, kiinteistömarkkinoiden ja kiinteistöverotuksen perustaksi, paikantamisen ja luonnonvarojen hyödyntämisen perustaksi sekä kiinnitys- ja vakuusjärjestelmän ylläpitämiseksi. Järjestelmä muodostaa siten kansallisen rahoitusjärjestelmän perustan. Vakaa, luotettava ja rekisteröity maanomistus sekä ajantasaiset maastotietoaineistot luovat perusedellytykset maan ja uusiutuvien luonnonvarojen kestäväälle käytölle ja niiden laadukkaalle hallinnoinnille. Maatalouden, metsätalouden, kala- ja riistatalouden sekä maaseudun yleisen kehittämisen toimintaedellytykset ilman toimivaa ja ajantasaista tietoa kiinteistöjen omistuksesta ja niiden ulottuvuudesta sekä alueen maastotiedoista olisi hyvin haastavaa.

Kiinteistöjärjestelmän toimivuus ja maanmittaustoimitustuotannon kustannustason säilyttäminen Pohjoismaiden alhaisimmalla tasolla edellyttävät maanmittaustoimituksia säätelevän lainsäädännön jatkuvaa kehittämistä, uusien toimintatapojen ja tietojärjestelmäratkaisujen käyttöönottoa, sekä uusien johtamis- ja seurantajärjestelmien mahdollistamien organisatoristen ratkaisumahdollisuuksien hyödyntämistä.

Maa- ja metsätalouden harjoittajat ovat havahtuneet huonon kiinteistörakenteen haitalliseen kustannusvaikutukseen niin peltoviljelyssä kuin metsän käytössäkin. Tämä on johtanut merkittävään tilusjärjestelyjen kysynnän kasvuun. Kysyntä ylittää tällä hetkellä moninkertaisesti Maanmittauslaitoksen tilusjärjestelytuotantokapasiteetin, joka on noin 10 000 ha vuodessa. Lisäksi paineet metsien kiinteistörakenteen parantamiseksi ovat lisääntyneet. On arvioitu, että Suomessa on noin 4 milj. hehtaarin alueella tarvetta metsätilusjärjestelyille heikon kiinteistörakenteen vuoksi. Tilusjärjestelyjen kasvaneeseen kysyntään ja näköpiirissä olevaan metsätilusjärjestelykysyntään vastaaminen edellyttää merkittävää lisärahoitusta tilusjärjestelytoimintaan. Tilusjärjestelytoiminnan avulla edistetään erityisesti maatalouden, metsätalouden ja maaseudun kehittämisen toimintaedellytyksiä alentamalla maatalouden ja metsätalouden tuotantokustannuksia. Keski-määräiset hyödyt peltoalueilla suoritettavissa tilusjärjestelyissä ovat noin 250 euroa/ha/vuosi. Metsätilusjärjestelyjen kohdalla pilottihankkeiden kannattavuuskerroin on vaihdellut välillä 1,22 - 1,50.

Geodeettisen laitoksen Metsähovin tutkimusaseman kautta Suomen geodeettiset järjestelmät on sidottu eurooppalaisiin ja globaaleihin geodeettisiin järjestelmiin, jotka nyky maailmassa ovat tärkeitä tietoyhteiskunnan peruspilareita. Kansallisen koordinaattijärjestelmän (EUREF-FIN), korkeusjärjestelmän (N2000) ja painovoimajärjestelmän peruspisteet sijaitsevat

Metsähovissa ja asema toimii myös Suomen pysyvän geodeettisen kiintopistejärjestelmän (FinRef) peruspisteenä, jota käytetään laajasti pohjoisen Euroopan gravimetrien vertailupisteenä. Metsähovin tutkimusaseman laitteisto vanhenee lähimmän viiden vuoden aikana, eikä laitoksen nykykehysten mukaisilla toimintamäärärahoilla ole mahdollista uusia laitteistoa ja siten säilyttää asemaa kansainvälisenä ja Suomen kannalta tärkeänä tutkimusasemana johon kansalliset geodeettiset järjestelmät voivat tukeutua. Sillä, miten Metsähovin tutkimusaseman toiminnan ylläpidossa onnistutaan, on laajat vaikutukset maamme korkeusjärjestelmän, painovoimajärjestelmän ja koordinaattijärjestelmän laatuun. Ilman Metsähovin tutkimusaseman laadukasta toimintaa maamme paikantamisen järjestelmät eriytyisivät vähitellen yleiseurooppalaisista ja globaaleista järjestelmistä, jolloin maailmanlaajuisten paikantamisjärjestelmien kansallinen hyödyntäminen vaikeutuisi ja samalla olemassa olevien eri viranomaisten, kuntien ja yksityissektorin hallussa olevien maastotietojen yhteiskäyttöisyyden edistäminen hankaloituisi.

Euroopan unionin ja koko Euroopan tasolla maanmittausalan yhteistyö lisääntyy osittain INSPIRE-direktiivin voimaantulon seurauksena ja osittain sen johdosta, että tietoja Suomessa olevista kiinteistöistä tarvitaan enenevässä määrin myös ulkomailla. Kiinteistöjen vaihdanta ja panttaus sekä myös maastotietojen käyttö ovat muuttumassa kansainvälisemmäksi

8.2 Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)

Kansalaisten, yritysten ja julkisen hallinnon tarvitsemien riittävän luotettavien ja ajantasaisten kiinteistötietojen ja maastotietojen saatavuus on turvattava koko maassa. Valtakunnallisten kiinteistötietojen eli lainhuuto- ja kiinnitystietojen sekä kiinteistörekisteritietojen osalta tietojen saatavuus on turvattu kiinteistötietojärjestelmän avulla. Valtakunnallisten maastotietojen laajan käytön ja hyvän saatavuuden turvaamiseksi on Suomen valtakunnallista maastotietojärjestelmää uudistettava.

Tavoitteena on, että maastotietojärjestelmä on teknisesti yhtenäinen koko maan kattava tietovaranto, jonka avulla hallitaan rakennetun ja luonnonympäristöjen maastokohteiden keskeisiä paikkatietoja määritellyn laajakäyttöisen tieto- ja laatumallin avulla. Maastotietojärjestelmän tietotarjonnan on katettava kaikki julkisen hallinnon tuottamat karttatietokannat mitta-kaavoissa 1:25 000 - 1: 4 500 000. Maastotietojärjestelmän perusta voidaan rakentaa Maanmittauslaitoksen nykyisen maastotietokannan varaan siten, että maastotietojärjestelmän ylläpitotiedon tuottaminen on nykyistä enemmän hajautettua ja jatkuvaa. Tavoitteeksi tulee asettaa, että ympäristön muutoksiin liittyvän ylläpitotiedon välittämiseen osallistuvat nykyistä laajemmin muut valtionhallinnon maastotietojen tuottajat ja käyttäjät, kuntasektori sekä yksityiset yritykset. Maastotietojärjestelmän tiedot tulee saada yleisesti saataville ns. irrottamiskustannuksin ajanmukaisten tietopalveluiden avulla. Maastotietojärjestelmän kehittäminen ja käyttöönotto edellyttävät vuosille 2012-2015 4 milj. euron vuosittaista määrärahaa. Irrottamiskustannuksiin perustuvan maksupolitiikan käyttöönotto edellyttää lisäksi tulojen alenemista vastaavaa talousarviorahoituksen tarkistamista.

Kiinteistöjen käytön ja hallinnan monipuolistuessa ja tehostuessa tulee ajankohtaiseksi kehittää kiinteistölainsäädäntöä ja -järjestelmää hallitsemaan määrätyissä tilanteissa myös kolmiulotteisia kiinteistöjä.

Maanmittauslaitoksen johtamis- ja seurantajärjestelmien sekä tietohallinnon kehittymisen seurauksena voidaan maanmittaustoimitustuotannon kustannustason kurissa pitämiseksi maanmittaustoimistojen hallinnollista toimipisteverkkoa vähentää nykyisestä 12 maanmittaustoimistosta. Tällöin maanmittaustoimistojen tuotannollinen toimipisteverkosto, joka koostuu maanmittaustoimistoista ja niiden sivutoimipisteistä, on kuitenkin säilytettävä ennallaan, jotta maanmittaustoimitusten tuotantokustannukset ja siten asiakkailta perittävät maksut eivät nouse. Maanmittaustoimistojen hallinnollisen toimipisteverkon harventaminen ei aiheuttaisi lisäkustannuksia.

Geodeettisen laitoksen Metsähövin tutkimusaseman toiminnan turvaaminen edellyttää tutkimuslaitteiston uusimista. Investoinnin kokonaiskustannus on 9 milj. euroa, joka voidaan jakaa kuuden vuoden ajalle eli 1,5 milj euroa/vuosi. Taloudellisesti perusteltua vaihtoehtoista muuta ratkaisua ei ole näköpiirissä, mikäli ei haluta oleellisesti heikentää kansallisella tasolla paikantamisen tarkkuutta ja samalla paikantamisteknologioiden hyödyntämismahdollisuuksia. Pitkällä tähtäyksellä paikantamistason heikentämisen aiheuttamat taloudelliset kustannukset olisivat moninkertaiset investointiin verrattuna.

Tilusjärjestelyjen kasvaneeseen kysyntään vastaaminen edellyttää merkittävää lisärahoitusta momentille 30.70.40 (kiinteistötoimitusten tukemisesta aiheutuvat menot). Vuosien 2012-2014 lisärahoitustarve johtuu pääosin peltoalueiden tilusjärjestelyjen kasvaneesta kysynnästä. Vuotuinen lisärahoitustarve aikavälille 2012-2014 on varovaisesti arvioiden 3 milj. euroa, jolloin tukemismäärärahataso olisi 9 milj. euroa. Vuodesta 2015 alkaen metsätilusjärjestelyt alkavat tulla varsinaiseen toteuttamisvaiheeseen, jolloin vuotuisen määrärahatason tulisi olla 12 milj. euroa.

Uudella määrärahatasolla Maanmittauslaitoksen tilusjärjestelykapasiteettia voitaisiin lisätä vuosina 2012-2014 noin 15 000 ha:iin/vuosi ja vuodesta 2015 alkaen noin 20 000 ha:iin/vuosi.

Määrärahan lisäyksellä vuosille 2012-2014 alennettaisiin pysyvästi maa- ja metsätalouden harjoittamiseen liittyviä vuotuisia kustannuksia siten, että 3 milj. euron lisäraha vastaa aina vajaan 1.5 miljoonan euron pysyvää vuotuista kustannussäästöä. Tämä kustannushyöty kumuloituu siis jatkossa voimakkaasti, koska hyöty jää pysyväksi hyödyksi sen jälkeen, kun järjestellyt tilukset otetaan käyttöön.

Kiinteistö- ja paikkatietoinfrastruktuurin toiminnan varmistamiseksi:

- Kansallisen kiinteistötietojärjestelmän luotettavuus varmistetaan järjestelmän hyvällä hallinnalla ja toimivalla yhteistyöllä. Ajantasaisen yleisten maastotietojen laatua ja saatavuutta parannetaan kehittämällä maastotietojärjestelmää.
- Maanmittauslaitokselle siirtyneiden kiinteistöjen kirjaamistehtävien hoito vakiinnutetaan kehittämällä ja ottamalla käyttöön uusi kiinteistöjen kirjaamisjärjestelmä. Sen rinnalla kehitetään myös uusia sähköisiä kiinteistö-vaihdannan palveluita.
- Kiinteistöjen käytön ja hallinnan monipuolistuessa ja tehostuessa tulee ajankohtaiseksi kehittää kiinteistölainsäädäntöä ja -järjestelmää hallitsemaan määrättyissä tilanteissa myös kolmiulotteisia kiinteistöjä.
- Kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin kehittymistä edistetään toteuttamalla INSPIRE-direktiivin edellyttämät toimenpiteet omalla toimialalla ja edistämällä niiden toteuttamista muilla toimialoilla.
- Maatalouden, metsätalouden ja maaseudun kehittämisen toimintaedellytyksiä edistetään alentamalla maatalouden ja metsätalouden tuotantokustannuksia tilusjärjestelytoiminnan avulla.
- Maamme korkeusjärjestelmän, painovoimajärjestelmän ja koordinaattijärjestelmän eli koko kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin laatu turvataan korkeatasoisella tutkimuksella ja uudistamalla mittauslaitteistoja.

9. TOIMINTAYMPÄRISTÖN MUUTOSTEN VAIKUTUS MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖN HALLINNONALAN TEHTÄVIEN HOITOON

Edellä on esitetty toimintaympäristön muutoksia maa- ja metsätalousministeriön politiikkasektoreihin. Tässä luvussa tarkastellaan muutostrendien vaikutusta tehtävien hoitoon hallinnonalalla. Muutoksiksi voidaan nostaa seuraavaa:

- Tutkimuksen tuottaman ja muun tiedon hyväksikäytön merkitys korostuu
- Toimialaan kohdistuvan säädösohjauksen vaikuttavuus ja informaatio-ohjaus korostuu
- Siirtomenojen, tutkimusvoimavarojen ja myös verotuen uudelleenkohdentaminen on välttämätöntä toiminnan vaikuttavuuden turvaamiseksi
- Siirtomenojen käyttöön liittyvää hallintoa on voitava keventää
- Valtiokonsernin yhteisten palvelujen käyttö tulee järjestää siten, että virastojen tuottavuus lisääntyy
- Valtiontalouden voimavarojen niukkuus edellyttää tehokasta ja luottamuksellista yhteistyötä ministeriön ja hallinnonalan sisällä sekä hallinnonalojen välillä
- Valtion henkilöstön määrällinen vähentäminen edellyttää jatkuvaa arviointia yksityisen ja julkisen sektorin työnjaossa sekä ostopalveluiden käyttötaidon korostumista
- Tehtävien organisointi hallinnonalalla tulee järjestää tehokkaasti

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan menoista noin 85 % on siirtomenoja, joten niiden vaikuttavuustarkastelu korostuu tilanteessa, jossa uusia voimavaroja on niukalti. tai ei yhtään. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalalla valtion henkilöstömäärä on noin 5000 henkilötyövuotta, minkä lisäksi tehtäviä hoitaa muiden hallinnonalojen henkilöstöstä noin 1000 henkilötyövuotta vastaava määrä. Henkilöstöstä noin 75 % tarvitaan hallintoon ja valvontaan ja noin 25 % tutkimukseen ja kehittämiseen. Koko tähän määrään kohdistunee tulevaisuudessa tuottavuusvähennystarpeet ja tehokkaan kohdentamisen vaatimus. Lisäksi valtionapua on myönnetty yksityisen sektorin eri organisaatioille siten, että noin 1700 henkilötyövuotta vastaava henkilöstö periaatteessa on MMM:n tehtäviä hoitamassa (joko viranomaistehtävissä tai informaatio-ohjausta suorittamassa).

Kehitystrendit eivät oleellisesti vaikuta organisaatorakenteeseen hallinnonalalla lukuun ottamatta metsä- ja riistahallintoa. Tuottavuustavoitteen perusteella tulee kuitenkin edistää yhteistyömuotojen vakinaistamista hallinnonalojen välillä, joista esimerkkinä voidaan mainita tutkimuksen osalta ympäristö- ja maa- ja metsätalousministeriöiden sektoritutkimuslaitosten yhteenliittymä, LYNET sekä yhteistyöryhmistä maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä ja metsäneuvosto. Ministeriön tulee arvioida myös nykyisen kaltaisten valtionapuorganisaatioiden käytön tarkoituksenmukaisuus jatkossa.

Seuraavassa on kuvaus vuoden 2009 tilinpäätöksen tietoihin perustuen maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan voimavaroista ja niiden kohdentumisesta politiikkasektoreittain.

Maa- ja metsätalousministeriön toimialan hallinto ja niiden voimavarat (Lisäksi kuvaus valtionapuorganisaatioiden työpanoksesta)

Voimavarojen käyttö v. 2009	Maaseudun kehittäminen	Maatalous	Elintarvikkeiden turvallisuus ja laatu	Kala-, riista- ja porotalous	Vesitalous	Metsätalous	Kiinteistö- ja paikkatietoinfrastruktuuri	YHTEENSÄ
Siirtomenot - josta EU-osuus	85,2 28,6	2 195,2 835,6	2,9 -	39,1 5,6	43,35 -	137,6	7,4 -	2510,7
Toiminnan kustannukset (htv)	31,2 (380)	88,3 (1 305)	84,3 1 047	39,0 (453)	9,5 (244)	61,5 (851)	128,9 (1 844)	442,7 (6124)
- tutkimus ja kehittäminen (htv)	4,9 (78)	22,2 (354)	8,6 (135)	11,8 (184)	1,8 (29)	45,4 (659)	3,6 (50)	(1489)
- hallinto (htv)	26,3 (302)	66,1 (951)	75,8 (912)	27,2 (269)	7,7 (215)	16,1 (192)	125,3 (1 796)	(4635)
	MTT, MMM, Mavi, Tike, TE- keskukset	MTT, MMM, Mavi, Tike, TE- keskukset	Evira, MTT, MMM, Tike, läänihallitukset, TE- keskukset	RKTL, MMM, Tike, TE- keskukset	Syke, MMM, TE- keskukset	Metla, MMM	MML, GL, MMM	
Valtionapuorganisaatio (htv)	- Sama organisaatio kuin maataloudessa	ProAgria422 4H 375 Maatalouden neuvontaorganisaatiot (ProAgria, 4H)	-	150 Metsästäjäin keskusjärjestö, riistanhoitopiirit, Paliskuntain yhdistys, kalastusalan järjestöt	-	740 (Metsäkeskukset, Tapio.)	-	1690

9.2 Vaihtoehtoiset ratkaisumallit ja niiden kustannukset (vuoteen 2015)

9.2.1 Maaseutupolitiikan valmistelu

Maaseudun kehittäminen vaatii tekijäkseen asioita laaja-alaisesti valmistelevan ja toimeenpanevan elimen, koska maaseudun kehittäminen kuuluu usean eri ministeriön toimialaan. Eri hallinnonalat sekä maaseudun kehittämiseen kiinteästi liittyvät muut toimijat yhdistävän *maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän* työtä on syytä jatkaa. OECD:n suomalaista maaseutupolitiikkaa koskevassa maatumkinnassa³ ehdotettiin yhteistyöryhmän aseman vahvistamista. Yksi tapa vahvistaa yhteensovittamista on asettaa maaseutupolitiikkaa ohjaava ministeriryhmä pysyväksi ja nimetä hallituksen tueksi erityinen maaseutuasioiden neuvonantaja. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän valmis toimijarakenne sekä kokonaisvaltaisesti maaseudun kehittämistä tarkastelevat kokonaisuohjelmat antavat hyvän pohjan maaseudun kehittämiseen liittyvälle hallituskautta koskevalle maaseudun politiikkaohjelmalle, jos politiikkaohjelmia jatketaan.

Maaseutupolitiikan valmistelun rakenteen kehittäminen:

- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän työtä on jatkettava
- Samalla tavalla kuin valtakunnallisella metsäneuvostolla on alueelliset vastineensa, alueelliset metsäneuvostot, voitaisiin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten (ELY) sekä maakunnan yhteistyöryhmien (MYR) yhteyteen perustaa aluetasolla toimivat monialaiset, poikkihallinnollisia maaseutuasioita käsittelevät MYR:n maaseutujaostot.

³ http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/781/OECDn_maatumkinnat_Suomi.pdf

- Alueellinen jaosto toimisi aluetason maaseutupolitiikan valmistelijana, kehittäjänä ja toteuttajana ja kokoaisi yhteen maaseudun toimijat.
- Horisontaalinen maaseutujaosto loisi kokonaiskuvan maaseutualueiden kehittämistarpeista ja nykytilanteesta, sovittaisi yhteen eri rahastojen kautta toteutettuja, maaseutuun kohdistuvia toimia sekä veisi maaseutupoliittisesti olennaisia kysymyksiä valtakunnan tason toimielinten, esimerkiksi MYR:n, käsiteltäväksi. Useilla alueilla tällainen jaosto jo toimii. Niiden toiminta olisi saatava systemaattiseksi osaksi jokaisen alueen päätöksentekoa ja valmistelua.

9.2.2 Maaseutu- ja maatalouspolitiikan toimeenpano

Maaseutuvirasto, TIKE, elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset sekä kuntien maaseutuelinkeinoviranomaiset ovat keskeisessä asemassa Suomessa harjoitettavan maatalous- ja maaseutupolitiikan toimeenpanossa. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tehtävät aluetasolla ovat pääosin lakisääteisiä tarkastus- ja valvontatehtäviä tai EU:n osarahoitteisia maaseudun kehittämistehtäviä. Näiden tehtävien hoidon ja EU-varojen kotiuttamisen kannalta on olennaista millaiseksi resurssitilanne elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksissa muodostuu mm. tuottavuusohjelman seurauksena. ELY-keskuksia maaseutuasioissa ohjaavan Maaseutuviraston on tarkoitus olla alueellistettu Seinäjoelle vuoden 2011 loppuun mennessä. Tämän valtionhallinnon ensimmäisen mobiiliviraston toiminnan vakiinnuttaminen on haasteellista.

Tulevalla hallituskaudella EU:n yhteinen maatalouspolitiikka uudistuu vuoden 2013 jälkeen. Tähän uudistukseen vaikuttaminen sekä sen suunnittelu ja toimeenpano ovat mittava haaste koko hallinnonalalle. Muutoksen onnistunut toteuttaminen edellyttää, että hallinnon resurssit ja toimintakyky säilyvät pitkällä tähtäimellä. Esimerkiksi esillä ollut vaatimus tilakohtaisesti räätälöidyistä tukiratkaisuista ympäristötuessa lisäisi toteutuessaan huomattavasti työmäärää ja resurssitarpeita hallinnon eri portaissa.

Kuntien yhteistoiminta-alueiden muodostamisella tavoitellaan kuntien resurssien käytön tehostamista ja asiakkaiden palvelun parantamista. EU-lainsäädäntö edellyttää nykyistä tarkempaa valvontaa, mikä heijastuu resurssitarpeen lisääntymisenä ELY-keskuksiin ja maaseutuvirastoon. Merkittävä uudistumishaaste on lisäksi pyrkimys hallinnollisen taakan vähentämiseen, joka on keskeinen tavoite myös EU-lainsäädännön kehittämisessä.

9.2.3 Ruokapolitiikan koordinaation tehostaminen

Maa- ja metsätalousministeriö on aktiivisesti edistänyt elintarvikeketjun kestävyyttä ja tehokkuutta. Elintarvikeketjun toimijoiden yhteistyötä on edistetty maa- ja metsätalousministeriön koordinoiman laatuketjun avulla. Koko ruokaketjun kestävyden ja tehokkuuden parantaminen edellyttää jatkossa aikaisempaa laaja-alaisempaa yhteistyötä. Nykyään kyse ei ole pelkästään maatalouden ja elintarviketalouden muodostamasta ketjusta, vaan laaja-alaisemmin koko ruokajärjestelmän toiminnasta. Tähän kokonaisuuteen kytkeytyvät niin kuluttajien odotukset ruoan turvallisuuden, terveellisuuden ja ravitsemuksen osalta kuin koko ketjun vastuullisuus ympäristövaikutusten suhteen sekä kysymykset sosiaalisesta oikeudenmukaisuudesta.

- Tulevaisuudessa ruoka-asioiden hallinnointia on tehostettava, jotta voimme taata entistä paremmin toimivan ruokahuollon. Ruoan tuotannon vastuullisuus ja ruoan terveellisyys sekä kestävä kehitys kokonaisvaltainen huomioiminen vaikuttavat entistä voimakkaammin

laatutietoisen ja tiedostavan kuluttajan ruokavalintoihin. Kuluttajien toiveet ja odotukset ruuan suhteen muodostuvat jatkossa yhä moninaisemmiksi.

9.2.4 Metsäpolitiikan valmistelu ja metsäorganisaatiot

Maa- ja metsätalousministeriö koordinoi Kansallisen metsäohjelman suunnittelua ja toimeenpanoa eri ministeriöiden, metsäalan toimijoiden ja sidosryhmien edustajista koostuvan metsäneuvoston tukemana. Ohjelma mahdollistaa metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamisen ja puuvaroihin ja metsien muihin resursseihin perustuvan elinkeinotoiminnan monipuolisen kehittämisen. Lähivuosien keskeisimmät tehtävät ovat liiketoimintojen ja metsätalouden kilpailukykyyn ja kannattavuuden edellytyksistä huolehtiminen sekä metsien ympäristöhyötyjen edistäminen.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan tehtävänä on huolehtia metsävarojen riittävydestä ja metsänkäsittelemien monipuolistamisesta metsien eri käyttötarkoituksiin, metsätalouden kannattavuuden edellytyksistä ja talousmetsien ympäristökysymyksistä. Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala vastaa metsiin perustuvien jalostus- ja palveluyritysten yritys- ja tk-rahoituksesta sekä energiayrittäjyyden tukemisesta. Maa- ja metsätalousministeriön maaseudun kehittämisrahoitus täydentää tätä toimintaa merkittävästi mikroyritysten tuen ja kehittämishanketoiminnan osalta. Opetusministeriön hallinnonala metsäalan koulutuksesta ja osasta tutkimustoimintaa vastaavana ministeriönä, liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonala liikenneverkosta vastaavana ja ympäristöministeriön hallinnonala ympäristönsuojelu- ja maankäyttökysymyksistä vastaavana tahona ovat keskeisimmät yhteistyötahot koko metsäalan kehittämisessä. Valtiovarainministeriön vastuulla oleva verotus vaikuttaa myös merkittävästi alan kilpailukykyyn valtion budjetissa myönnettävien määrärahojen rinnalla.

Maa- ja metsätalousministeriössä on meneillään lähes kaikkien sen hallinnonalaan kuuluvien metsäorganisaatioiden (metsäkeskukset, Metsätalouden kehittämisskeskus Tapio, Metsähallitus) uudistaminen. Uudistuksen lähtökohtana on saattaa organisaatorakenteet Suomen perustuslain ja EU:n kilpailusäädöksiä vastaavalle tasolle. Valtion varoin suoritettavat tehtävät ja asiakasrahoitteiset tehtävät erotetaan omiksi kokonaisuuksikseen. Samalla tavoitteena on valtion tuottavuusohjelman toteuttamiseksi tehostaa organisaatioiden toimintaa ja lisätä yhteistyötä ELY-keskusten ja maakunnan liittojen kanssa ALKU-hankkeen linjausten mukaisesti.

Metsäkeskuksista ja osasta Tapiota muodostetaan yksi valtakunnallinen metsäkeskus, josta on tarkoitus antaa lakiesitys syksyllä 2010. Valtakunnallinen metsäkeskus aloittaisi vuoden 2012 alusta. Uusi metsävaratietojärjestelmät ja sähköiset palvelut parantavat metsäkeskuksen palvelukykyä merkittävästi. Metsävaratiedon käytöstä on tarkoitus säätää metsätietolailla.

Eduskunnan käsittelyssä on uusi liikelaitoslaki, jonka voimaantultua Metsähallitus ei voi jatkaa nykyisen kaltaisena liikelaitoksena. Valtion maa- ja vesiomaisuutta on jatkossakin tarkoituksenmukaista hoitaa, käyttää ja hallinnoida yhtenä julkisista palvelu- ja hallintotehtävistä sekä liiketoiminnoista koostuvana kokonaisuutena maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön ohjauksessa. Uusi laki Metsähallituksesta sekä uudet omistajapoliittiset linjaukset tullaan päättämään seuraavalla hallituskaudella.

- Maa- ja metsätalousministeriön koordinoima Kansallisen metsäohjelman mahdollistaa metsien eri käyttömuotojen yhteensovittamisen ja puuvaroihin ja metsien muihin resursseihin perustuvan elinkeinotoiminnan monipuolisen kehittämisen eri ministeriöiden ja toimijoiden toimenpiteillä ja rahoituksella.
- toteutetaan metsäkeskuksia ja Metsätalouden kehittämisskeskusta koskevat organisaatiouudistukset saattamalla organisaatorakenteet perustuslain ja

EU:n kilpailusäädösten edellyttämälle tasolle, erottamalla valtion varoin tehtävät ja asiakasrahoitteisen tehtävät toisistaan sekä huomioimalla tuottavuusohjelman ja ALKU-hankkeen vaikutukset

- toteutetaan Metsähallituksen organisaatiouudistus säilyttämällä Metsähallitus ja sen hallinnoima maa- ja vesiomaisuus yhtenä julkisista palvelu- ja hallintotehtävistä sekä liiketoiminnasta koostuvana kokonaisuutena MMM:n ja YM:n ohjauksessa

9.2.5 Riistahallinto

Maa- ja metsätalousministeriön on tarkoitus antaa lausuntokierroksen jälkeen syksyllä 2010 esitys laiksi riistanhoitoyhdistyksistä ja Suomen riistakeskuksesta. Nykyinen Metsästäjäin keskusjärjestö ja 15 riistanhoitopiiriä yhdistettäisiin lakiluonnoksen mukaan Suomen riistakeskukseksi 1.1.2011. Esityksen tavoitteena on purkaa hallinnon päällekkäisyyksiä, tehostaa toimintaa ja vahvistaa organisaation asiakas- ja strategialähtöisyyttä. Tarkoituksena on eriyttää julkiset hallintotehtävät viranomaispäällikön alaisuuteen. Valtion varojen käytön kannalta oleellista on, että organisaation rahoitus perustuisi edelleen riistanhoitomaksuihin.

9.2.6 Hallinnonalan sektoritutkimus

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan kannalta keskeisten luonnonvara- ja ympäristöpolitiikan haasteiden ratkaisemiseksi tarvitaan entistä vahvempaa tutkimusta ja siihen perustuvaa asiantuntemusta. Ministeriön hallinnonalalla on tutkimusosaamista, jota tarvitaan biotalouden täysimittaiseksi hyödyntämiseksi. Laaja-alaiset tutkimuskysymykset ylittävät hallinnonalojen väliset rajat ja niiden käsitteleminen edellyttää monitieteistä ja tieteidenvälistä lähestymistapaa ja tiiviimpää yhteistyötä. Maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön hallinnonalojen *luonnonvara- ja ympäristötutkimuksen yhteenliittymä* (LYNET) kokoaa eri organisaatioissa tehtävää toisiaan sivuavaa tutkimusta yhteen. Yhteenliittymän verkostomaista toimintatapaa soveltaen tutkimuksen yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan kehittää siten, että muuttuviin tarpeisiin pystytään vastaamaan joustavasti ja kustannustehokkaasti.

Tutkimuksen laatua ei voida ylläpitää kansainvälisellä huipputasolla ilman korkeatasoista tutkimuksen infrastruktuuria. Kansallisen tason tutkimusinfrastruktuurien tiekartta valmistui 2009. Sen toteuttamiseksi tarvitaan kansallinen infrastruktuuripolitiikka ja keskitetty rahoitusjärjestelmä. Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan keskeistä infrastruktuuria ovat mm. tutkimusasemaverkosto, erilaiset havainnointijärjestelmät, laboratoriot ja tietovarannot.

Hallinnonalan tietotarpeita palvelevan tutkimuksen riittävä resursointi ja tutkimuksen suuntaaminen yhteiskunnallisen vaikuttavuuden ja politiikkarelevanssin kannalta keskeisille aihe-alueille on jatkossa aikaisempaa olennaisempaa. Monet tutkimuskysymykset ylittävät maiden rajat. Esimerkiksi EU pyrkii luomaan yhtenäistä tutkimusaluetta (ERA: European Research Area). Sen puitteissa tutkimusrahoittajat verkostoituvat joko kapeampien tutkimusalueiden ympärille (ERA-NET) tai globaalien, yhteiskunnallisesti merkittävien ongelmien ympärille (Joint Programming). Yhdeksi tällaiseksi suureksi ongelma-alueeksi on nyt nimetty "Agriculture, Climate Change and Food Safety".

Olemme suurien ja monimutkaisten haasteiden edessä: ilmasto muuttuu nopeammin kuin on odotettu, ruokajärjestelmämme on muuttunut yhä haavoittuvaisemmaksi koko maailman mittakaavassa, väestön ja talouden kasvu lisää ruoan kysyntää ja muuttaa nykyistä kulutusprofiilia. Silti mm. viljelyskelpoinen maa-ala on pienenemässä ja yksi haaste on kestävä

maankäyttö. Tähän kaikkeen tarvitaan monitieteellistä ja laaja-alaista tutkimusta, johon yksittäisten maiden resurssit eivät riitä.

Ilmastonmuutoksen osalta myös metsiä ja niihin perustuvia tuotteita ja palveluita koskevat uhkat ja mahdollisuudet kuuluvat kiinteästi ERA:n piiriin. EU:n tulevan tutkimuksen kahdeksannen puiteohjelman ja yhtenäisten tutkimusalueiden linjauksiin tulee vaikuttaa luonnonvarojen käytön kehittämisen ja biotalouden edistämisen näkökulmasta ja turvata Suomen julkisen rahoituksen osuus tutkimusohjelmiin.

Maaseutututkimusta tehdään useissa toisistaan erillisissä, mutta keskenään verkottuneissa yksiköissä. Yliopistokeskusten jatkuva kehittäminen on tärkeää, koska iso osa maaseututiedosta ja -tutkimuksesta sijaitsee niissä. Niin sektoritutkimuksen uudistuksessa kuin valtio-omisteisten tutkimuslaitosten perusrahoituksen tulohajauksessa ja palvelusopimuksissa on huolehdittava siitä, että maaseudun elinkeinot, maaseutu asuin- ja vapaa-ajanpaikkana sekä maaseudun väestöryhmien hyvinvointi, mukaan lukien palvelut, ovat mukana eri laitosten tutkimuksessa niiden perusrahoituksella toteutettuna.

- Tehostetaan tutkimuslaitosten toimintaa hyödyntäen Luonnonvara- ja ympäristötutkimuksen yhteenliittymän verkostomaista toimintamallia
- Panostetaan luonnonvara- ja ympäristötutkimuksen keskeisten tutkimusinfrastruktuurien ylläpitoon ja kehittämiseen osana kansallista tutkimusinfrastruktuuripolitiikkaa

9.2.7 Teknologian ja tiedon siirto

Tietohallinnon ja tietoliikennetekniikan kehittyminen vaikuttavat ministeriön toimintoihin monella eri tasolla. Olemassa olevien tietoaineistojen hyödyntäminen lisääntyy ja tietoliikenneverkkojen hyödyntäminen kasvaa, joilla pitäisi olla selvä vaikutus olemassa oleviin toimintaprosesseihin. Hyvin hyödynnettynä ne mahdollistavat toiminnan nykyistä pienemmillä henkilöstövoimavaroilla, mahdollistavat joustavamman tilankäytön ja erilaisten työmuotojen hyödyntämisen, sekä uudenlaiset palvelut. Hallinnonalan suoritteiden maksupolitiikka tulee vääjäämättä muuttamaan entistä selvemmin irrottamiskulupohjaiseksi eli vain palvelusta maksetaan. Maksupolitiikan muutokset tiedon tuottajien talouteen tulee analysoida perusteellisesti ennen muutoksen toteuttamista.

Tietohallinnon kehittymisen seurauksena sähköisessä muodossa olevat tiedot on oltava koko hallinnonalan osalta saatavilla julkisissa tietokannoissa. Tietohallinnon ja tietoliikenneteknologian kehittymisen seurauksena myös paikantamisteknologioiden ja paikkatietojen hyödyntäminen lisääntyy, mikä muuttaa esimerkiksi ministeriön hallinnonalan tiedonhankintaprosesseja. Hallinnonalan tietojärjestelmiin joudutaan rakentamaan yhteiskäyttöisyyden vaatimat rajapinnat. Uusia organisaatioiden välisiä toimintamuotoja syntyy aikaisempaa helpommin. Näistä on jo tällä hetkellä esimerkkejä (LYNET, VIRLAB ja LABOR).

Jatkossa Suomessa on hyödynnettävä aikaisempaa tehokkaammin koko tiedonsiirtoketjua toisen asteen koulutuksesta korkeakoulutuksen kautta innovaatiotoimintaan ja neuvontaan. Biotalousmahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää arvoketjuajattelun huomioimista tutkimuksen, kehittämisen ja neuvonnan rakenteissa ja rahoituksessa. Tästä syystä LYNET-verkoston laitosten yhteistyö TEM:n hallinnonalan tutkimuslaitosten kanssa on keskeistä. Kehittämisorganisaatioiden ja neuvonnan tulee tehokkaasti siirtää tutkimustulokset käytännön toiminnaksi sekä omalta osaltaan edesauttaa innovaatioiden syntymistä maatalouteen ja muihin maaseudun ja biotalouden elinkeinoihin. Maaseudun yritystoimintaa vahvistetaan parhaiten maaseudun alueellisen innovaatio- ja kehittämistoiminnan kautta. Näissä toimenpiteissä onnistuminen tuo Suomella taloudellista menestystä, sillä luonnonvarojen innovatiivinen ja kestävä käyttö ovat jatkossa Suomelle suuri taloudellinen mahdollisuus.

Neuvonnan on jatkossa entistä voimakkaammin edistettävä maaseudun yrittäjyyttä ja yritteliäisyyttä, jonka edistämiseksi mm. kattavalla nuorisoneuvonnan organisaatiolla 4H-järjestöllä on jo nyt merkittävä asema. Sitä on jatkossa tarpeen edelleen vahvistaa sekä hyödyntää enemmän, jotta tulevaisuuden haasteisiin (mm. ikääntyminen ja palvelujen, erityisesti hoivapalvelujen kysyntä kasvaa voimakkaasti) pystytään vastaamaan.

LIITTEET